

Lastega perede majanduslik toimetulek 1999 - 2000

Uuringu aruanne

Töörühm:

Ene Käärik
Ene-Margit Tiit
Mare Vähi
Arvo Valtin

Tartu Ülikool, Rahvastikuministri büroo

2001

1. EESTI PEREDE JA LEIBKONDADE STRUKTUUR NING TÜPOLOOGIA AASTAIL 1999–2000 4

1.1. LEIBKONDADE JAOTUS UUE TÜPOLOOGIA JÄRGI.....	4
1.1.1. Leibkondade uus tüpologia.....	4
1.1.2. Leibkondade ja isikute jaotus leibkonnatüüpide järgi.....	5
1.1.3. Laste jaotus leibkonnatüüpide järgi.....	6
1.2. TÄISKASVANUD LEIBKONNALIIKMETE JAOTUS LEIBKONNATÜÜPIDE JÄRGI.....	12
1.2.1. Pensionärid eritüüpi leibkondades.....	12
1.2.2. Töötajad.....	13
1.2.3. Ülalpeetavad.....	14
1.2.4. Õppurid.....	15
1.2.5. Töötud ja heitunud.....	16
1.3. LEIBKONDADE STRUKTUUR.....	18
1.3.1. Leibkonnaliikmete vanusejaotus.....	18
1.3.2. Leibkondade struktuur vastavalt isikute arvule leibkonnas.....	19
1.3.3. Leibkonnaliikmete osakaal kogu rahvastikus.....	22
1.4. LEIBKONNATÜÜBID JA PERETASEMED, ERINEVATE KLASSIFIKATSIOONIDE VASTAVUS 2000. AASTA ANDMETEL.....	23
1.4.1. Kahe erineva klassifikatsiooni kasutamise ajalooline taust.....	23
1.4.2. Leibkonnatüüpide esitus peretasemete kaudu.....	23
1.4.3. Peretasemete esitus leibkonnatüüpide kaudu.....	26
1.4.4. Peretasemete arvukused 1999 ja 2000. aasta andmetel.....	29
1.5. PEREDE STRUKTUUR JA PERELIIKMETE SOTSIAALNE SEISUND.....	34
1.5.1. Perede struktuur vastavalt peretasemetele.....	34
1.5.2. Perede liikmete arv ja sotsiaalne seisund.....	35
1.5.3. Erinevate peretasemete liikmete absoluutne arvukus.....	37
1.5.4. Kokkuvõtte perede tüpoloogiast peretasemete järgi.....	38

2. PEREDE SISSETULEKUTE STRUKTUURI ANALÜÜS 39

2.1. NETOSISSETULEK JA SELLE SÖLTUVUS PERE STRUKTUURIST.....	39
2.1.1. Netosissetuleku suurus aastatel 1999 ja 2000 erinevates peretüüpides.....	39
2.1.2. Netosissetulekute võrdlus.....	40
2.1.3. Netosissetulekud ühesuguse koosseisuga linna- ja maaperedes.....	41
2.1.4. Tulude võrdlus linnas ja maal.....	42
2.1.5. Perede kogutulu.....	44
2.1.6. Eritüüpi perede poolt saadav tulude kogusumma.....	45
2.2. LASTEGA JA LASTETA PEREDE SISSETULEKUTE STRUKTUUR.....	47
2.2.1. Perede sissetulekute struktuur 1999. ja 2000. aastal.....	47
2.2.2. Perede sissetulekute struktuur linnas ja maal.....	49
2.2.3. Linna- ja maaperede tulude struktuuri võrdlus aastal 2000.....	50
2.2.4. Säästud ja laenud.....	51
2.3. SIIRDED, SOTSIAALABI, ALIMENDID JA NENDE OSA LEIBKONDADE SISSETULEKUTES.....	53
2.3.1. Siirete osakaal perede netosissetulekus aastail 1999 ja 2000.....	53
2.3.2. Lastetoetuste osakaal pere netotulus sõltuvalt peretüübist ja selle dünaamika aastail 1999–2000.....	53
2.3.3. Alimentide osakaal pere netotulus sõltuvalt peretüübist ja selle dünaamika aastail 1999–2000.....	55
2.3.4. Muude sotsiaaltoetuste osakaal pere netotulus sõltuvalt peretüübist ja nende dünaamika aastail 1999–2000.....	56
2.4. SISSETULEKU MUDELID.....	58
2.4.1. Regressioonimudeli mõiste ja kasutamine.....	58
2.4.2. Netosissetuleku mudel.....	58
2.4.3. Palga mudel.....	59
2.4.4. Siirete mudel.....	60
2.4.5. Siirete üksikomponentide modelleerimine.....	60
2.4.6. Ettevõtjatulu mudel.....	61
2.4.7. Säästude kasutamise mudel.....	62
2.4.8. Pere netotulu üksikomponentide sõltuvus pereliikmetest.....	63

3. PEREDE KULUTUSTE STRUKTUURI ANALÜÜS.....	65
3.1. LASTEGA JA LASTETA PEREDE KULUTUSTE SUURUS JA STRUKTUUR	65
3.1.1. Kulutuste suurus pereliikme kohta peretasemete järgi aastatel 1999 ja 2000	65
3.1.2. Leibkondade kulutuste dünaamika	66
3.2.3. Kulutuste struktuur	67
3.2. KULUTUSTE VÕRDLUS ERINEVATES PERETÜÜPIDES	68
3.2.1. Kulutuste üksikkomponendid erinevates peretüüpides aastail 1999 ja 2000.....	68
3.2.2. Kulutused linnas ja maal	72
3.2.3. Kulutused linnas ja maal 2000. aastal	75
3.3. PEREDE TOIDUKULUTUSED AASTAIL 1999 JA 2000.....	82
3.3.1. Toidukulutuste jagunemine toiduainete rühmade vahel	82
3.3.2. Toidukulutuste jagunemine perede lõikes.....	84
3.3.3. Kulutused üksikutele toidukomponentidele eritasemega peredes 2000 aasta andmetel.....	86
3.4. KULUTUSTE MUDELID 2000. AASTA ANDMETE PÕHJAL	92
3.4.1. Netokulu mudel.....	92
3.4.2. Perede kulutused üksikute kulukomponentide kaupa.....	94
4. VAESUS ERINEVATES LEIBKONNATÜÜPIDES	100
4.1. VAESUSE MÄÄRATLUS JA KIHID	100
4.1.1. Erinevad vaesuse määratlused	100
4.1.2. Suhteline vaesus.....	100
4.1.3. Absoluutne vaesus	101
4.1.4. Absoluutse vaesuse kihid Eestis 1999 ja 2000.....	102
4.2. VAESUSE JAOTUS VASTAVALT LEIBKONNATÜÜPIDELE. LASTEGA PEREDE VAESUS	103
4.2.1. Erinevatesse vaesuskihtidesse kuuluvate lastega perede arvukused 1999 ja 2000. aastal.....	103
4.2.2. Lastetoetuste suurus ja osakaal erinevate peretüüpide ja vaesuskihtide puhul.....	104
4.3. ERINEVATESSE VAESUSEKIHTIDESSE ERITÜÜPI PEREDE SISSETULEKUD JA TARBIMINE	105
4.3.1. Sissetulek ja tarbimine eritüüpi peredes.....	105
4.3.2. Eritüüpi lastega perede sissetulekud vaesuskihtide lõikes.....	108
4.3.3. Eritüüpi lastega perede tarbimine vaesuskihtide lõikes	109
LISA	110

1. Eesti perede ja leibkondade struktuur ning tüpologia aastail 1999–2000

1.1. Leibkondade jaotus uue tüpologia järgi¹

1.1.1. Leibkondade uus tüpologia

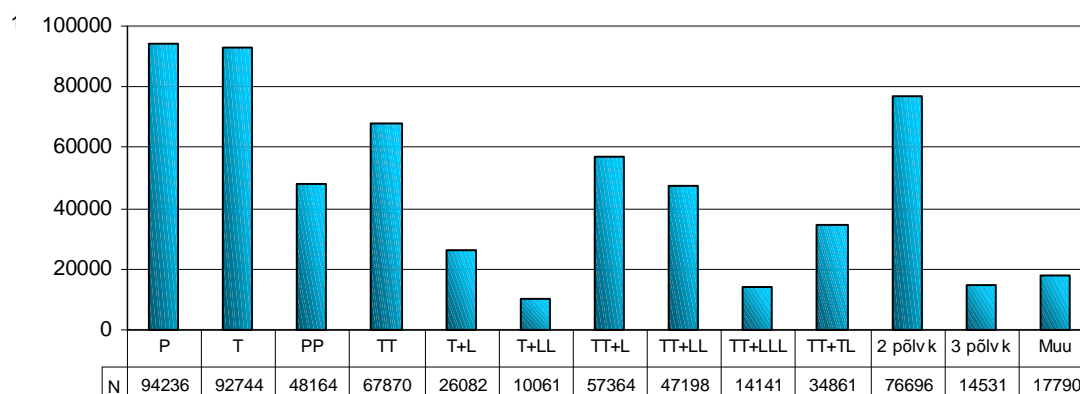
Alates 2000. aastast rakendatakse Eestis leibkonnaeelarve uuringutes eelmisest detailsemat küsitluslehte, mis võimaldab leibkondi tüpiseerida mitte ainult isikute majandusliku seisundi, vaid ka isikutevaheliste suhete järgi. Seda arvestades on võimalik kõik leibkonnad jaotada tüüpidesse, kusjuures

- **paarina** käsitletakse abielupaari (kas seaduslikku või registreerimata kooselu mõttes);
- **pensioniealiseks** loetakse kõiki vähemalt 60-aastaseid isikuid sõltumata nende töösuhetest;
- **tööealiseks** loetakse kõiki 19–59-aastaseid isikuid;
- **lapsesks** (ka alaealiseks lapsesks) loetakse kõiki kuni 18-aastaseid isikuid;
- kui last kasvatavad vanema(te) asemel vanavanemad (või üks nendest), siis määratakse leibkonna tüüp nii, nagu oleksid vanavanemad lapse vanemad.

Edaspidi käsitleme alljärgnevat leibkonnatüüpe (sulgudes näidatud lühendid):

1. Üksik pensioniealine (**P**);
2. Üksik tööealine (**T**);
3. Pensionäride paar (mõlemad partnerid pensioniealsed), leibkonnas ei ole rohkem liikmeid (**PP**);
4. Tööealiste paar (vähemalt üks partneritest on tööealine), leibkonnas ei ole rohkem liikmeid (**TT**);
5. Üksikvanem lapsega, leibkonnas ei ole rohkem liikmeid (**T+L**);
6. Üksikvanem vähemalt kahe lapsega, leibkonnas ei ole rohkem liikmeid (**T+LL**);
7. Paar ühe lapsega, leibkonnas ei ole rohkem liikmeid (**TT+L**);
8. Paar kahe lapsega, leibkonnas ei ole rohkem liikmeid (**TT+LL**);
9. Paar vähemalt kolme lapsega, leibkonnas ei ole rohkem liikmeid (**TT+LLL**);

Leibkondade arvukused vastavalt tüüpidele

Joonis 1

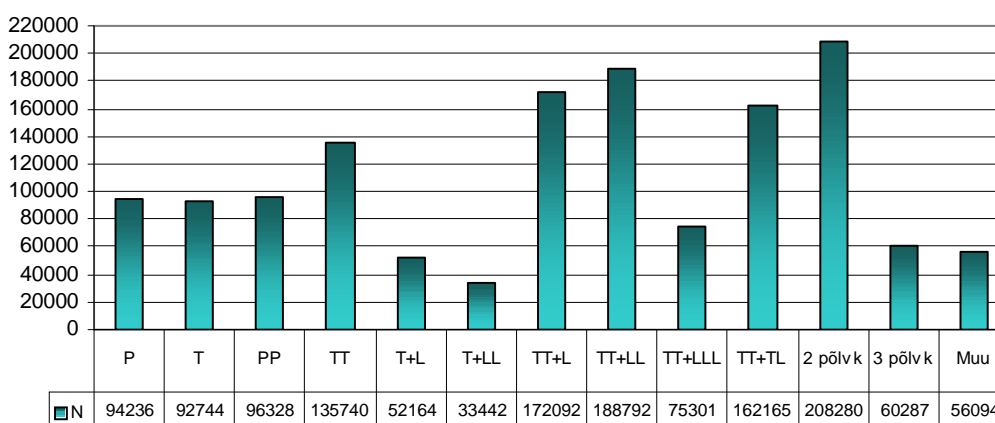
¹ Käesolev osa (paragrahvid 1.1–1.3) on pärit Rahvastikuministri tellimusel valminud lepingu “Pereliikmete väärtushoiakud ja demograafilised käitumiseelistused...” (autorid D. Kutsar, E-M. Tiit, 2001) vahearuandest.

10. Paar vähemalt ühe alaealise ja vähemalt ühe täisealise lapsega (**TT+TL**);
11. Kahe põlvkonna lasteta leibkond (**2 põlvk**);
12. Kolme põlvkonna lastega või lasteta leibkond (**3 põlvk**);
13. Muu (muu).

1.1.2. Leibkondade ja isikute jaotus leibkonnatüüpide järgi

Joonisel 1 on esitatud nimetatud leibkonnatüüpide arvukused (absoluutarvudes). Kuigi siit näeme, et kõige rohkem on üheliikmelisi leibkondi, oleks ekslik arvata, et suurem osa inimesi elab üksinda. Joonisel 2 on näidatud isikute jaotus vastavalt leibkonnatüüpidele.

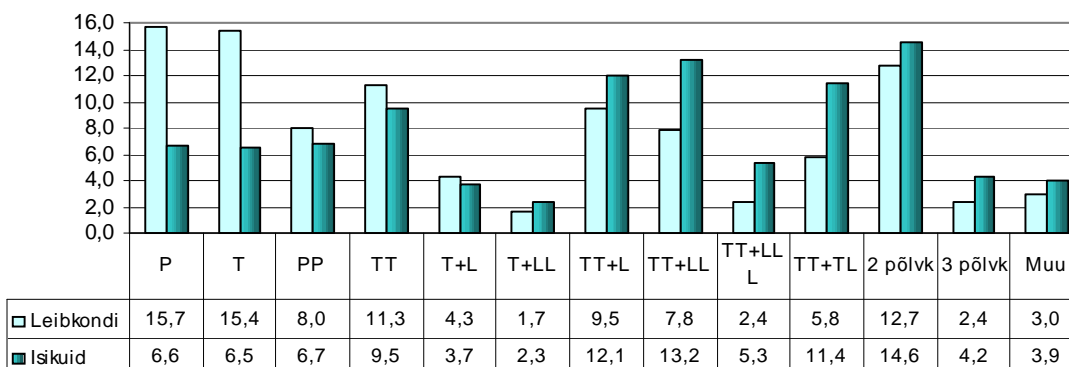
Isikute arvukused vastavalt leibkonnatüüpidele

Joonis 2

Joonistel 1 ja 2 esitatud jaotused on protsentides kõrvutatud joonisel 3, kust ilmneb, et kuigi ühe inimese leibkondi on üle 30% kõigist leibkondadest, elab üksinda vaid 13% Eesti elanikest, neist pooled – pensioniealised.

Leibkondade ja isikute jaotus vastavalt leibkonnatüüpidele (protsentides)

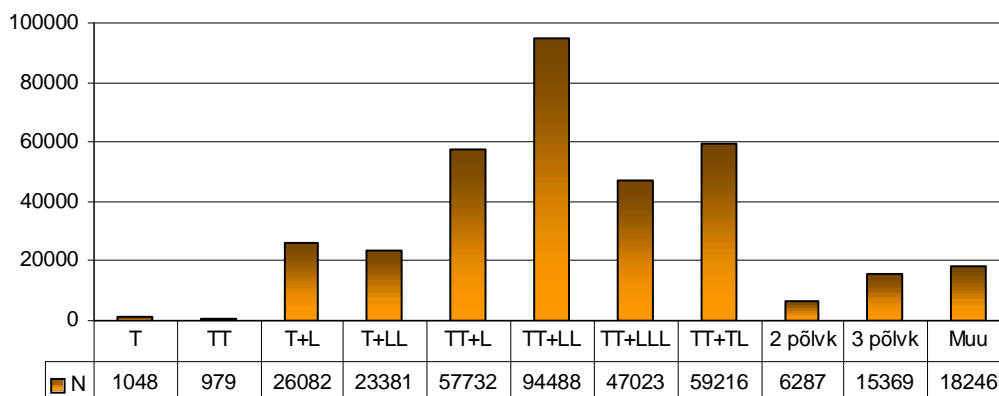
Joonis 3

Mõnevõrra üllatuslikult elab kõige rohkem inimesi kahe täiskasvanud põlvkonna leibkonnas, millele järgnevad kahelapselised kahe vanemaga leibkond, ühelapseline kahe vanemaga leibkond ja kahe vanemaga leibkond, kus on nii alaealisi kui ka täisealisi lapsi.

1.1.3. Laste jaotus leibkonnatüüpide järgi

Lapsi on seitsmes leibkonnatüübis, need on üksikvanema leibkond (tüübid T+L ja T+LL), kahe vanemaga leibkond (TT+L, TT+LL, TT+LLL) ja mitme põlvkonna leibkond (P+T+L). Laste jaotust neis leibkondades iseloomustab joonis 4.

Laste arvukused vastavalt leibkonnatüüpidele

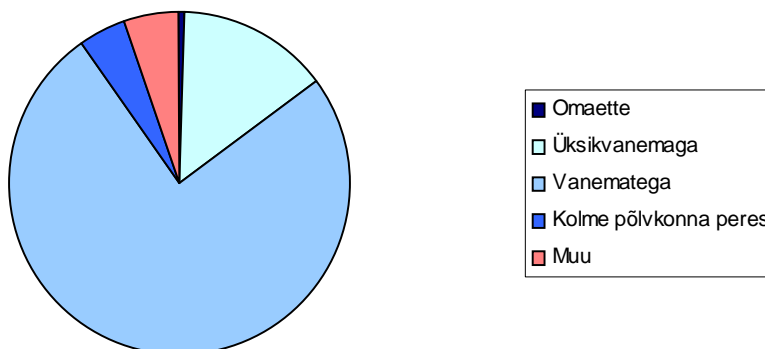

Joonis 4

Näeme, et kõige rohkem lapsi elab kahe vanemaga peredes. Kaks esimest tulpa näitavad, et 0,3% alaealistest elab üksinda ja samapalju nendest ka kooselus partneriga või abielus – tõsiasi, mis seostub käesolevas uuringus valitud suhteliselt kõrge lapse vanusepiiriga. Nähtavasti samasuguse loogika järgi on osa lapsi loetud kahe täiskasvanud põlvkonna leibkondadesse. Muude leibkondade hulka loetakse need, kuhu kuulub lisaks vanematele, lastele ja lastelastele ka kaugemaid sugulasi või mittesugulasi, näiteks kui ühes leibkonnas elavad täiskasvanud vend ja õde koos oma lapsega jne.

Joonis 5

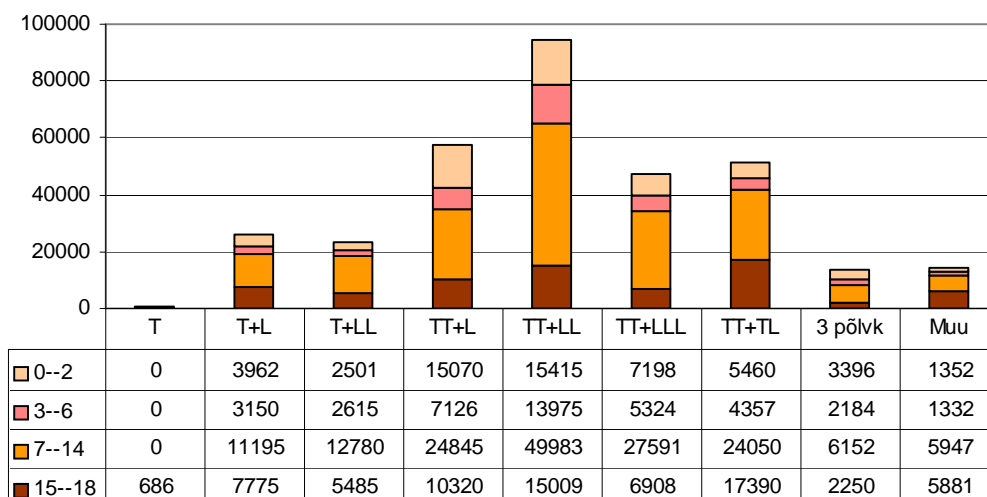
Laste kasvuperede jaotus protsentides

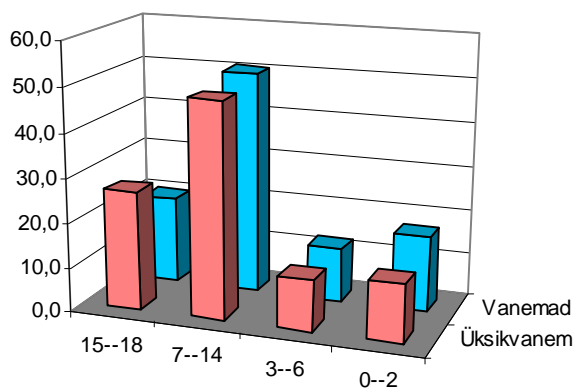
Joonisel 5 ilmneb, et ligi kolmveerand lastest elab kahe vanemaga leibkonnas. Loomulikult on siia hulka arvestatud ka kasuvanemad, kes on leibkonda tulnud vanema teistkordse abiellumise või kooselu alustamise tulemusena. Üksikvanemaga elab seitsmendik lastest, see on mõnevõrra vähem kui varasemates uuringutes, kuid ilmselt on üheks põhjuseks see, et osa üksikvanemaid elab koos sugulastega, moodustades nii *muu leibkonna*.

Joonis 6

Erivanuses laste jaotus leibkonnatüüpides

Laste vanusejaotus üksik- ja kahe vanemaga peres

	15-18	7-14	3-6	0-2
Üksikvanem	26,8	48,5	11,7	13,1
Vanemad	19,8	50,6	12,3	17,3

Joonis 7

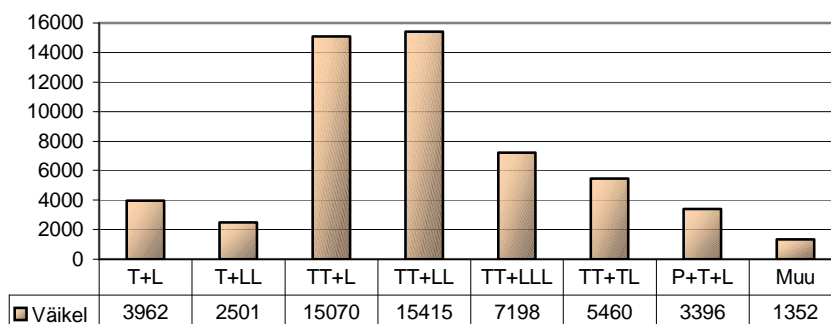
Üllatavalt vähepopulaarsed on Eestis kolme põlvkonna leibkonnad, neis elab vaid alla viie protsendi lastest. Tähelepanuväärne on siin see, et täiskasvanud lapsed elavad üsna sageli koos oma vanematega (kahe täiskasvanud põlvkonna leibkonnas), kuid oma leibkonna loomisel eelistatakse asuda vanematest lahku elama. Jooniselt 6 selgub ka see, et kõige suurem osa lapsi on viimastel aastatel sündinud kahe vanemaga leibkonda, sealhulgas arvestatav hulk isegi sellistesse leibkondadesse, kus osa lapsi on juba täisealiseks saanud.

Viimast järeldust kinnitab ka joonis 7, kust ilmneb, et üksikvanema leibkondades on keskmiselt mõnevõrra vanemad lapsed, kui kahe vanemaga leibkonnas. See näitab, et arvestatav hulk üksikvanema leibkondi on kujunenud abielu/ kooselu lahutuse tulemusena. Vaatleme veel ka erinevas vanuses laste jagunemist kasvuleibkonna tüüpide järgi.

1.1.3.1. Väikelapsed vanuses 0–2-aastat

0–2-aastaste väikelaste jaotust kõigi leibkonnatüüpide järgi iseloomustab joonis 8.

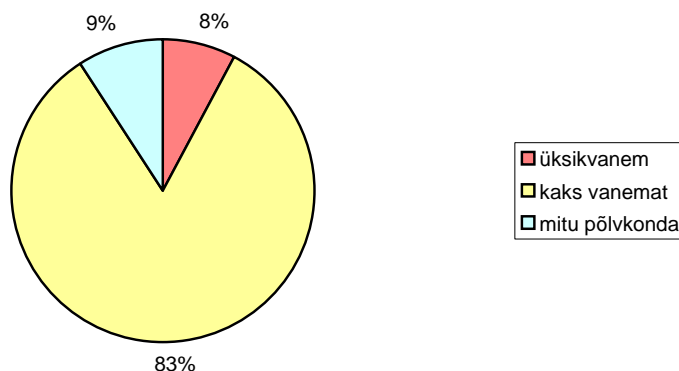
Pered, kus kasvavad 0-2-aastased väikelapsed

Joonis 8

Jooniselt 8 ilmneb, et kahe vanemaga leibkonnas on esimeste ja teiste laste arv viimastel aastatel ligilähedaselt tasakaalus, kuid kolmandate ja järgmiste laste arv jääb neist märgatavalt maha.

0-2-aastaste väikelaste kasvupere jaotus

Joonis 9

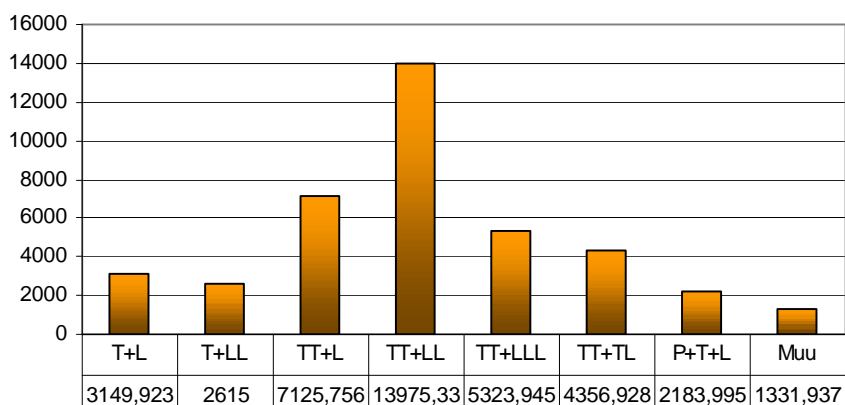
Siit järeldub, et vähemalt 83% viimastel aastatel sündinud lastest kasvab leibkonnas, kus on mõlemad vanemad, kuid tõenäoliselt on nende osakaal märksa suurem mitme põlvkonna

leibkonnas kasvavate laste arvel. Siiski kasvab üksikvanemaga (emaga) 8% alla 3-aastastest lastest.

1.1.3.2. Eelkooliealised lapsed vanuses 3–6-aastat

3–6-aastaste laste (mudilaste) jaotust kõigi leibkonnatüüpide järgi iseloomustab joonis 10.

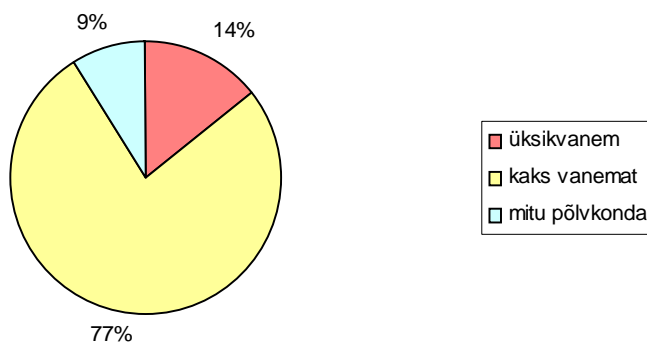
Pered, kus kasvavad 3-6-aastased mudilased

Joonis 10

Jooniselt 10 ilmneb, et enamusel 3–6-aastastest lastest, kes kasvavad kahe vanema leibkonnas, on üks õde või vend. Seevastu üksikvanema leibkonnas kasvavatest mudilastest ligi pooltel pole õde ega venda. Detailsemalt näeme 3–6-aastaste laste jaotust kasvuleibkondade järgi joonisel 11.

3-6-aastaste mudilaste kasvupere jaotus

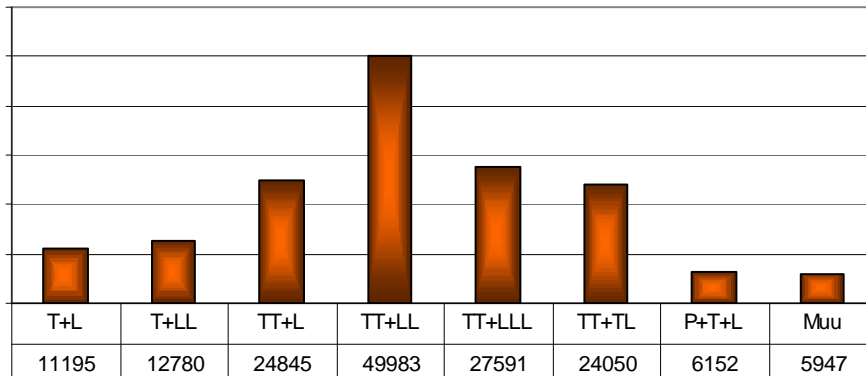

Joonis 11

1.1.3.3. Koolilapsed vanuses 7–14 aastat

7–14-aastaste koolilaste jaotust kõigi leibkonnatüüpide järgi iseloomustab joonis 12.

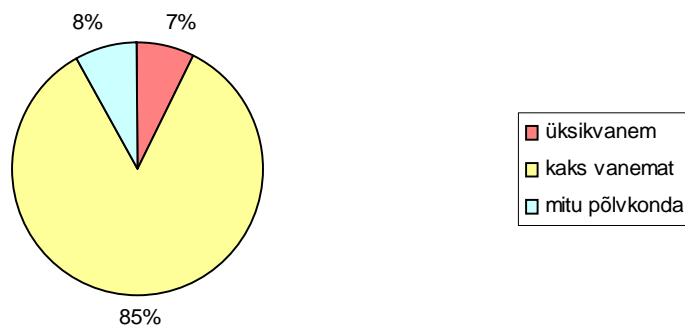
Pered, kus kasvavad 7-14-aastased koolilapsed

Joonis 12

Samuti nagu 3–6-aastaseid koolieelikuidki kasvab kõige rohkem koolilapsi kahelapselises leibkonnas, kusjuures arvestatav hulk kasvab neid ka leibkonnas, kus on juba mõni laps täisealine. Jooniselt 13 ilmneb mõnevõrra ootamatult, et koolilapsi kasvab üksikvanema leibkonnas vähem kui koolieelikuid. On võimalik, et selle põhjuseks on tõsisasi, et üksikuks jäänud vanemad on laste kooliikka jõudmisel loonud uue perekonna.

7-14- aastaste koolilaste kasvupere jaotus

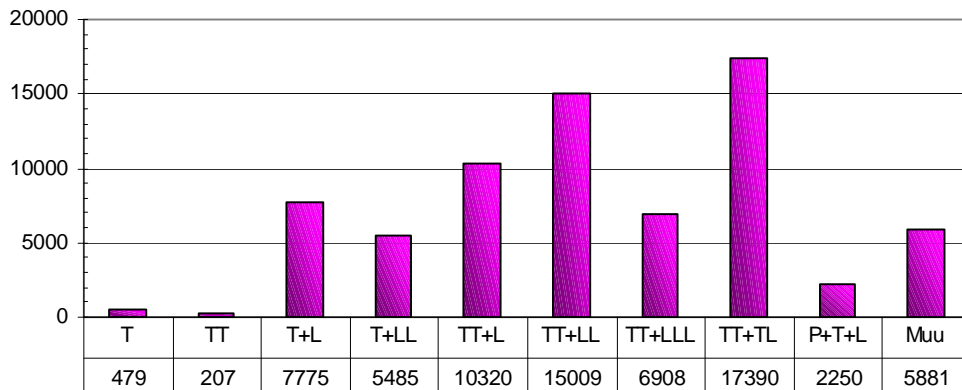

Joonis 13

1.1.3.4. Teismelised noored vanuses 15-18 aastat

15–18-aastaste noorte (teismelised) jaotust kõigi leibkonnatüüpide järgi iseloomustab joonis 14.

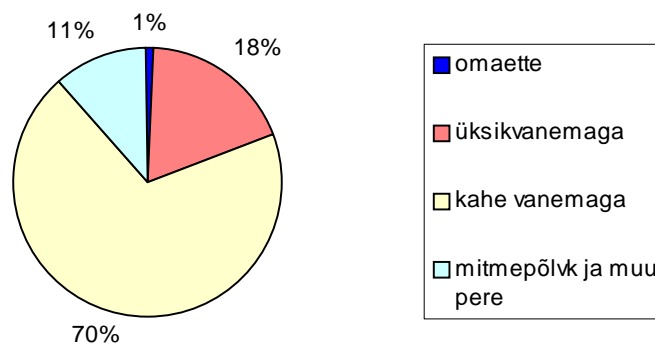
Pered, kus kasvavad 15-18-aastased noored

Joonis 14

Selgub, et kõige rohkem 15–18-aastaseid noori kasvab leibkonnas, kus osa lapsi on juba täisealiseks saanud. Noorte jaotust kasvuleibkonna järgi iseloomustab joonis 15. Sellelt jooniselt ilmneb, et 1% 15–18-aastaseid noori elab omaette leibkonnas (sh ka paarina), koos kahe vanemaga elab vähemalt 70% noortest. Lisaks kolme põlvkonna leibkonnale elab osa 15–18-aastaseid noorukeid ka *muus leibkonnas*, st kas koos sugulaste, täisealiste õdede vendade või muude kaaslastega.

15-18-aastase noore kasvupere jaotus

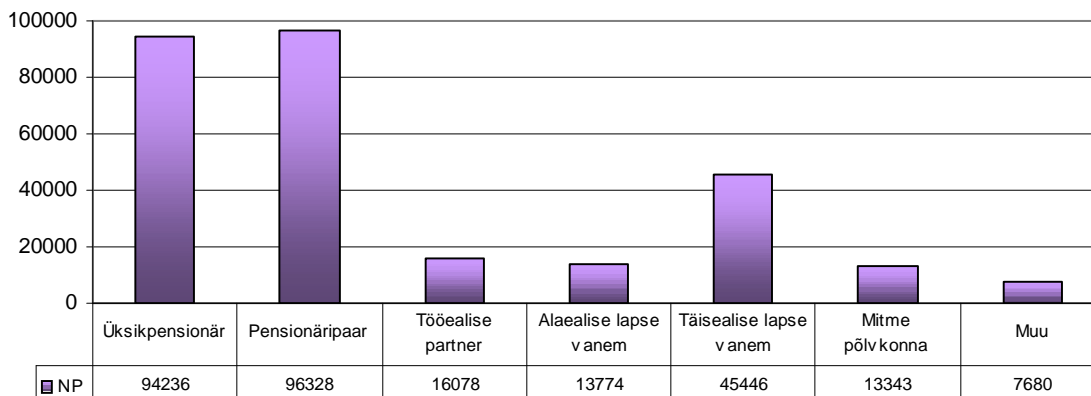
Joonis 15

1.2. Täiskasvanud leibkonnaliikmete jaotus leibkonnatüüpide järgi

Vaatleme nüüd ka erineva tööalase seisundiga täiskasvanud isikute jaotust leibkonnatüüpide järgi.

1.2.1. Pensionärid eritüüpi leibkondades

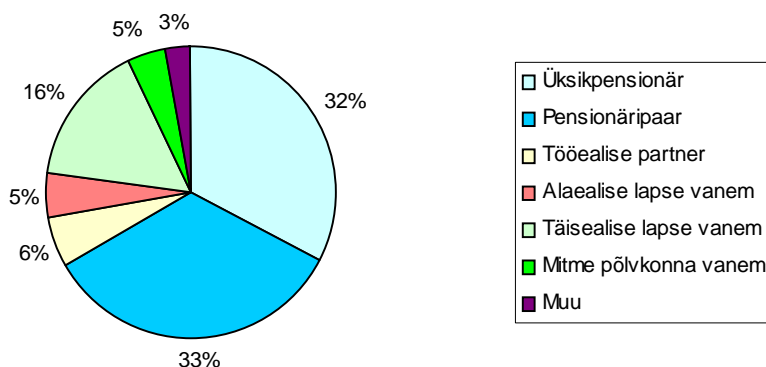
Pensionäride arvukused vastavalt leibkonnatüüpidele

Joonis 16

Pensionäride üldarvu hinnang on ligi 250 000. Pensionäride jaotust erinevatesse leibkonnatüüpidesse kirjeldab joonis 16. Vastavalt määratlusele hõlmavad esimene ja kolmas kirjeldatud leibkonnatüüpidest üksnes või peamiselt pensionäre – need on üksikpensionär ja pensionäripaar. Arvestatav hulk pensionäre elab ka abielus või partnerluses koos tööealisega (neljas leibkonnatüüp), umbes sama palju on pensionäre, kes on alaealiste laste vanemad (niihästi üksik- kui ka abielus) või nende hooldajad (leibkonnas, kus lastel vanemad puuduvad).

Pensionäride jaotus peretüüpidesse protsentides

Joonis 17

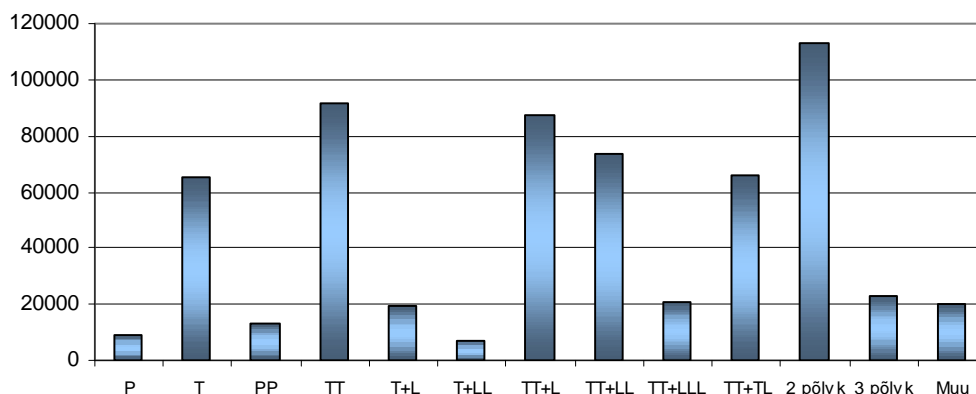
Lisandub kahe täisealise põlvkonna leibkond, kus pensionärid enamasti elavad koos oma täisealise lapse või lastega või ka laste abikaasade/ elukaaslastega, kusjuures leibkonnas ei ole

alaealised lapsed. Üllatuslikult elab suhteliselt vähe pensionäre kolme põlvkonna leibkonnas, kus kasvavad ka lapsed. Vastav protsentjaotus on esitatud joonisel 17.

1.2.2. Töötajad

Töötajad on kõige arvukam elanikkonna rühm, ning nende jaotust leibkonnatüüpide vahel illustreerib alljärgnev joonis 18.

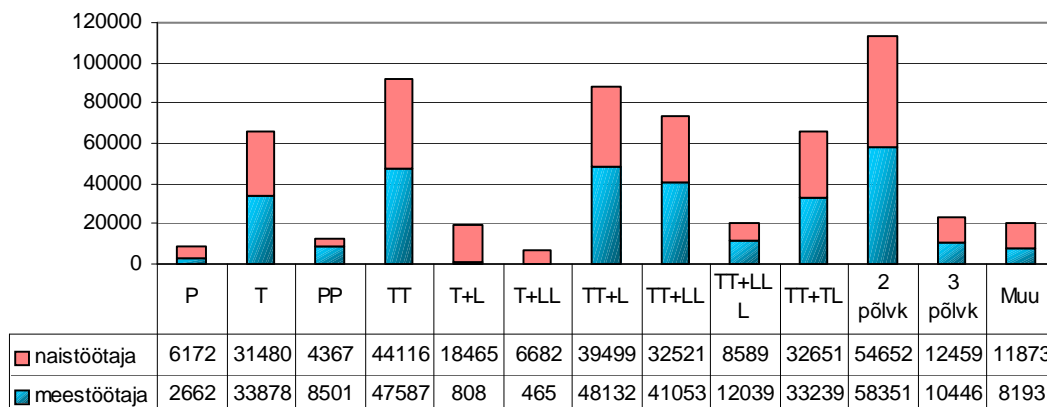
Töötajate arvukused vastavalt leibkonnatüüpidele

Joonis 18

Töötajate üldarv on vastavalt saadud hinnangule üle 600 000, kusjuures mees- ja naistöötajate arvud on ligikaudu võrdsed meeste paarituhandese ülekaaluga.

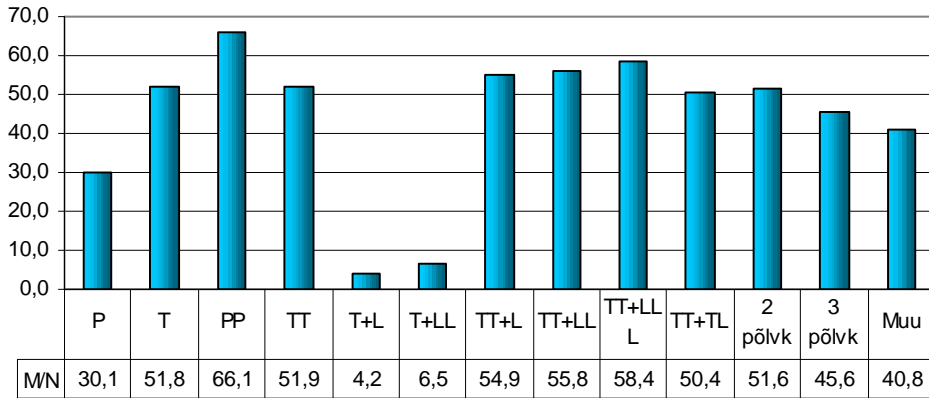
Mees- ja naistöötajate jaotus leibkonnatüüpide järgi

Joonis 19

Näeme jooniselt 19, et töötajaid on kõige arvukamalt kahe täiskasvanud põlvkonnaga leibkonnatüübis, kuid samuti leibkonnas, kus on kas lasteta või ühe lapsega paar, samuti üksiku tööealise leibkonnas. Valdavalt on töötajate soojaotus üsna ühtlane, ainult mitme lapsega leibkonnas ja samuti pensionäri-leibkonnas on meestöötajaid rohkem, vt joonis 20. Naistöötajaid on ootuspäraselt märksa rohkem üksikvanema leibkonnas ning samuti ka üksikpensionäride seas.

Meeste osakaal töötajate hulgas perekonnatüüpides

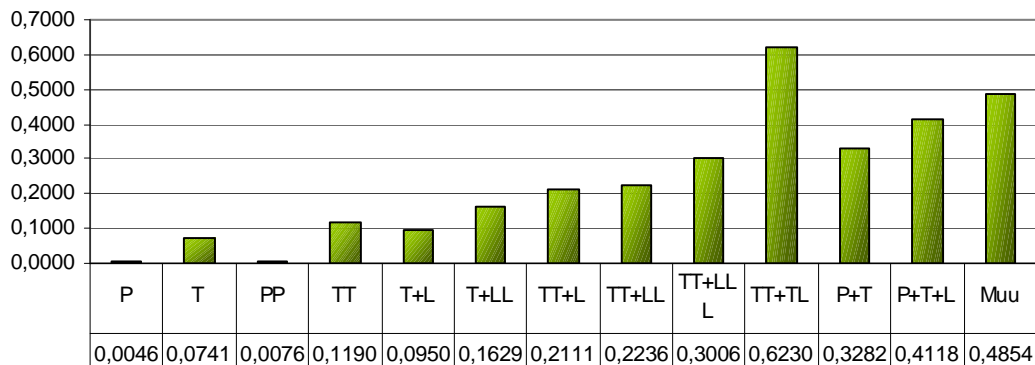

Joonis 20

1.2.3. Ülalpeetavad

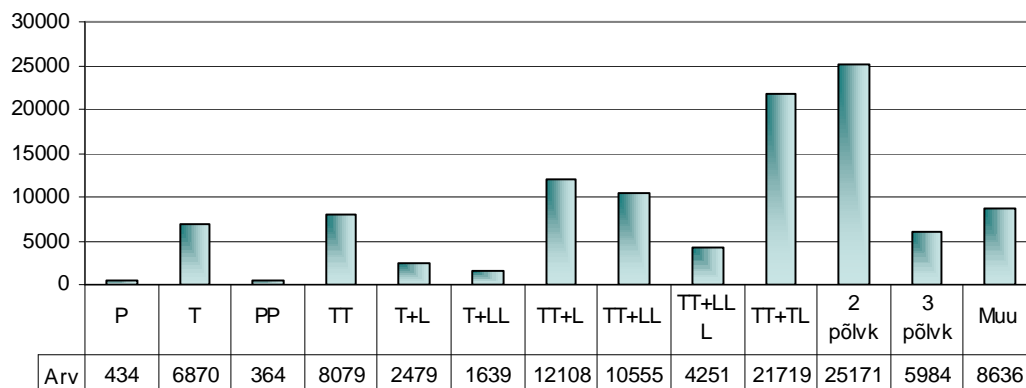
Väga oluliselt iseloomustab leibkondade ressursse ka ülalpeetavate suhtarv töötajate suhtarvusse. Siin arvestatakse ülalpeetavate hulka lapsed, töötud ja mitteaktiivsed, kes ei ole pensionärid, kusjuures pensionärid jäävad sellest arvestusest täiesti välja. Sellele määratlusele vastavaid ülalpeetavaid on rahvastikus üle 100 000 inimese. Joonisel 21 on esitatud mitteaktiivsete mittepensionäride arvukuse jaotus leibkonnatüüpide kaupa; need isikud moodustavad ühe osa ülalpeetavatest. Järgneval joonisel 22 on sama jaotus esitatud absoluutarvudena kogurahvastikus.

Mitteaktiivsete mittepensionäride arvukused vastavalt leibkonnatüüpidele

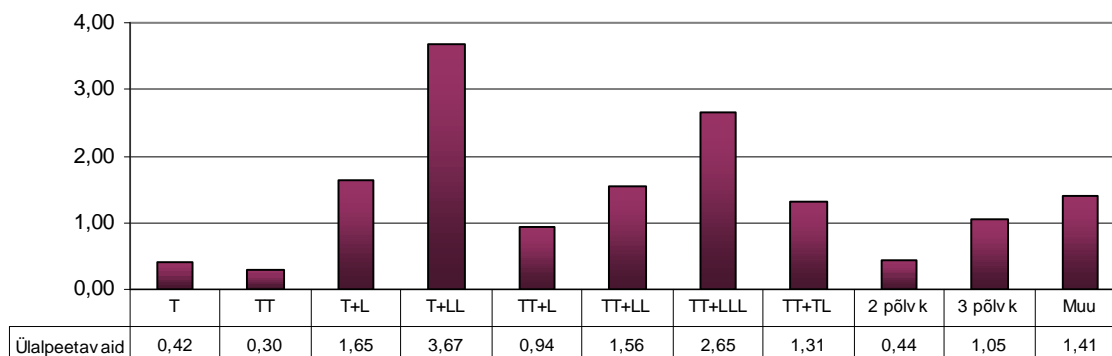
Joonis 21

Mitteaktiivsete mittepensionäride absoluutarvud vastavalt leibkonnatüüpidele

Joonis 22

Ülalpeetavaid töötaja kohta leibkonnatüüpide kaupa

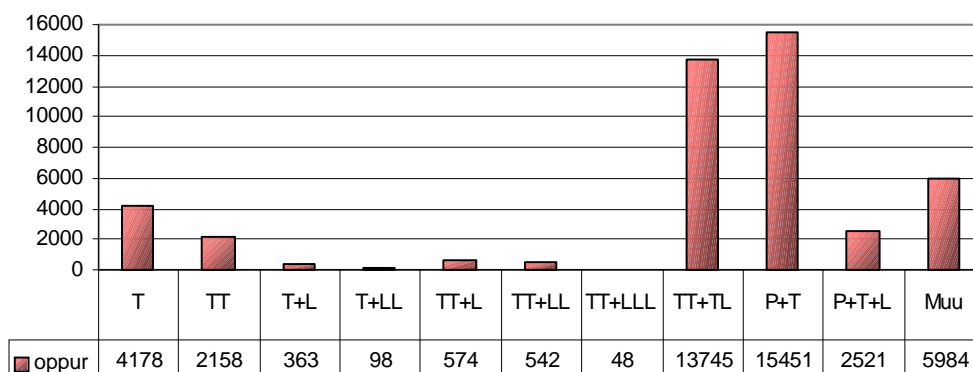
Joonis 23

Leibkonna majandusliku toimetuleku mõttes oluline on ülalpeetavate suhtarv töötaja kohta. Selle keskmine tase leibkonnatüüpide lõikes on esitatud joonisel 23, kusjuures kõrvale on jäetud pensionäri-leibkonnad. Ilmneb, et ülalpeetavate suhtarv on kõrgeim lastega üksikvanematel, samuti on see kõrge lasterikastel (so vähemalt kolme lapsega) leibkonnades. Arv üksiku tööealise leibkonna kohta on tinglik, sest leibkonnas ei ole kunagi üle ühe liikme. Siiski annab see arv teatavat informatsiooni, nimelt näitab, et keskmiselt on üksikutest tööealistest üsna suur hulk mittetöötajad: siin on niihästi õppureid, kuid ka töötuid ja heitunud isikuid.

1.2.4. Õppurid

Ülalpeetavate seas moodustavad olulise kategooria õppurid, so enam kui 18-aastased õpilased ja üliõpilased, samuti mitmesuguste ametikoolide õpilased, kes samal ajal ei tööta. Niisuguste isikute aastakeskmine arv on uuringu andmetel üle 45 000. Õppurite hulka loetakse ka magistri- ja doktoriõppesse kuulujaid, kui nad samal ajal ei tööta. Õppurite jaotuse kohta leibkonnatüüpides annab teavet alljärgnev joonis 24.

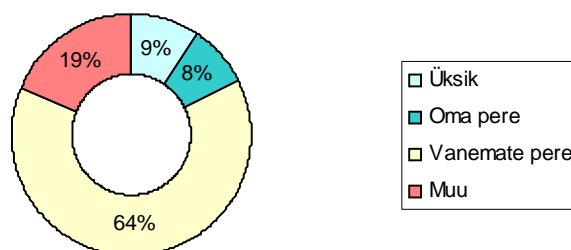
Õppurite arvukused leibkonnatüüpides

Joonis 24

Näeme joonistelt 24 ja 25 et leibkondade endi hinnangul kuulub valdav osa (ca 2/3) õppuritest vanematega ühte leibkonda: need on leibkonnatüübid ala- ja täisealiste lastega ning samuti kahe täisealise põlvkonna leibkond, kuid ilmselt osaliselt ka kolme põlvkonna leibkond, mis joonisel 14 on 'muu leibkonna' hulka loetud. Omaette elavaid õppureid on nähtavasti üksiku täiskasvanu ning täisealise paari leibkonnas, ning neid on kokku vaid umbes kuuendik kõigist üle 18-aastastest õppuritest. 'Muudes leibkondades' elavad õppurid nähtavasti koos sugulaste või mitesugulastega, (sealhulgas ka võimalus, et nad elavad koos oma abikaasa ja lapse ning vanematega). Niisugustes leibkondades elab ligi viiendik õppuritest.

Õppurite jaotus leibkonnatüüpidesse

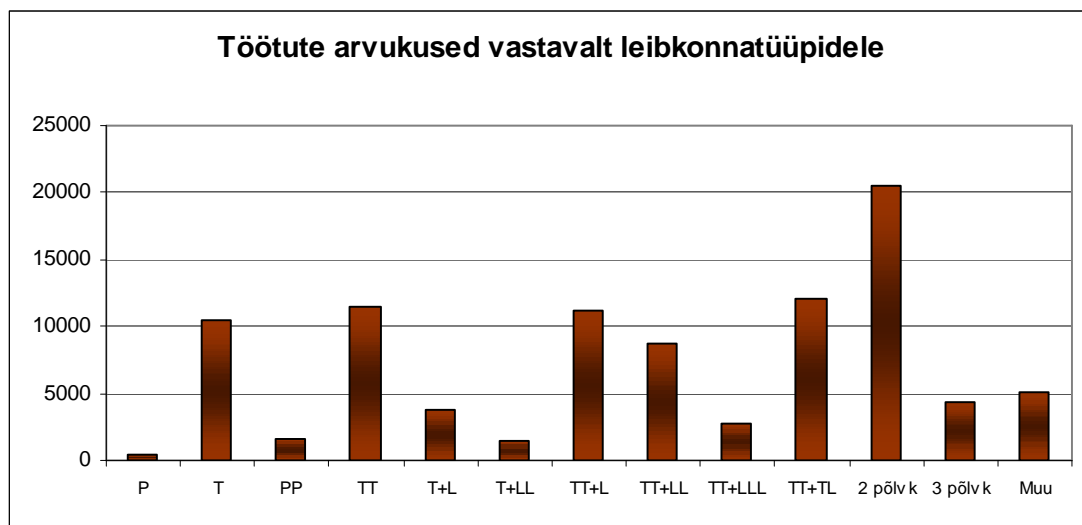

Joonis 25

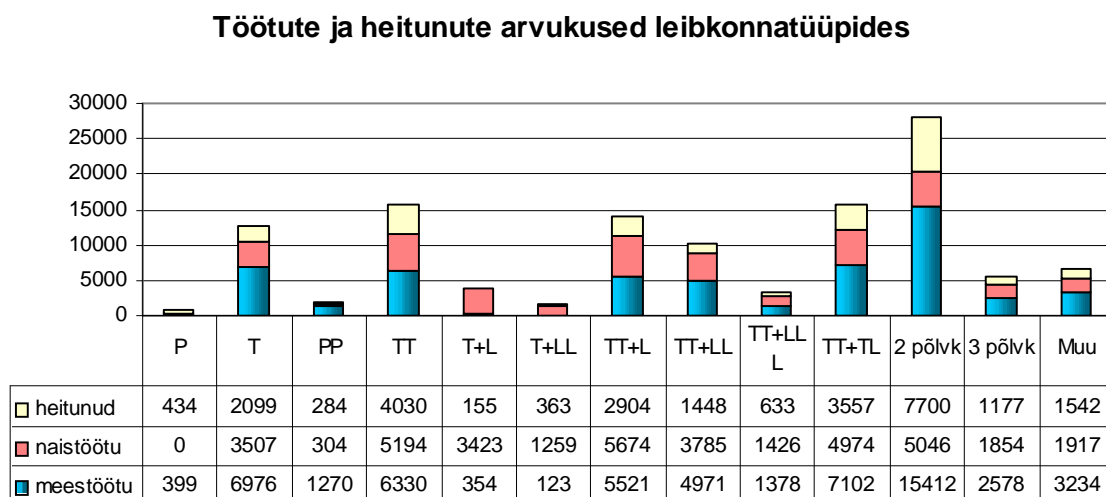
Märkigem, et 2000. aasta rahvaloenduses määratleti õppurid vanematest erinevasse omaette leibkonda alati, kui nende õppekoht asus kodukohast eemal, ning nad elasid ühiselamus. Oletatavasti puudutab see erinevus kuni pooli vanemate leibkonnas elavaid õppureid, seega ümmarguselt 10 000 õppurit.

1.2.5. Töötud ja heitunud

Mittetöötavad isikud, kelle tervis lubab töötada ja kes ei ole hõivatud õppimise, laste hooldamise või leibkonna teenindamisega kodus, jagunevad kahte olulisse rühma: töötud tööotsijad, kes tegelevad aktiivselt tööotsingutega ja on valmis kohe tööle asumisele (nende arv oli hinnanguliselt üle 90 000) ja teiselt poolt nn heitunud, kes ei otsi tööd, sest on kaotanud lootuse seda leida (neid oli umbes 25 000). Mõlemad rühmad kuuluvad leibkondades ülalpeetavate hulka.

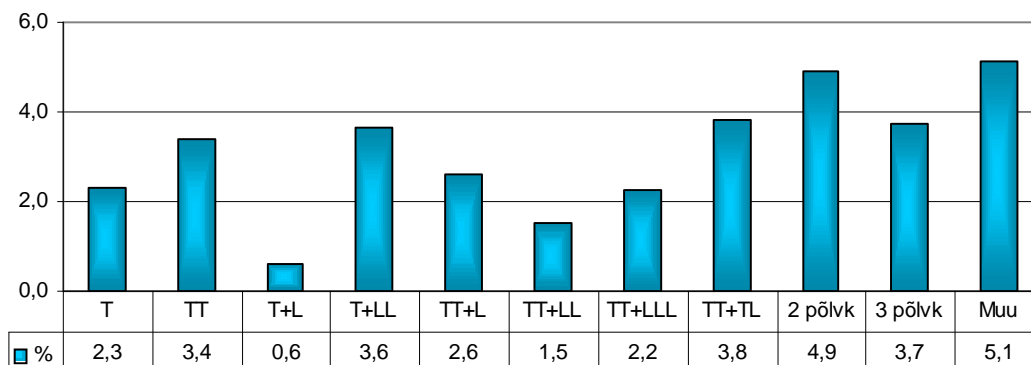
Joonis 26

Joonis 27

Näeme, et töö kaotanuid leidub praktiliselt kõigis leibkonnatüüpidest, kusjuures väheoluline on nende osa vaid pensionärileibkondade puhul. Joonistelt 26–28 ilmneb, et suhteliselt palju on töötuid ja heitunuid täiskasvanud põlvkonna leibkonnas, samuti ka muus leibkonnas. Arvestatav hulk on töötuid ka mitmelapselises üksikvanema leibkonnas. Üldiselt on töötute hulgas mõnevõrra rohkem mehi, sest nähtavasti osa töö kaotanud naised leiab enesele rakendust kodus majapidamises.

Töötute ja heitunute osakaal tööealiste leibkonnaliikmete seas sõltuvalt leibkonnatüübist

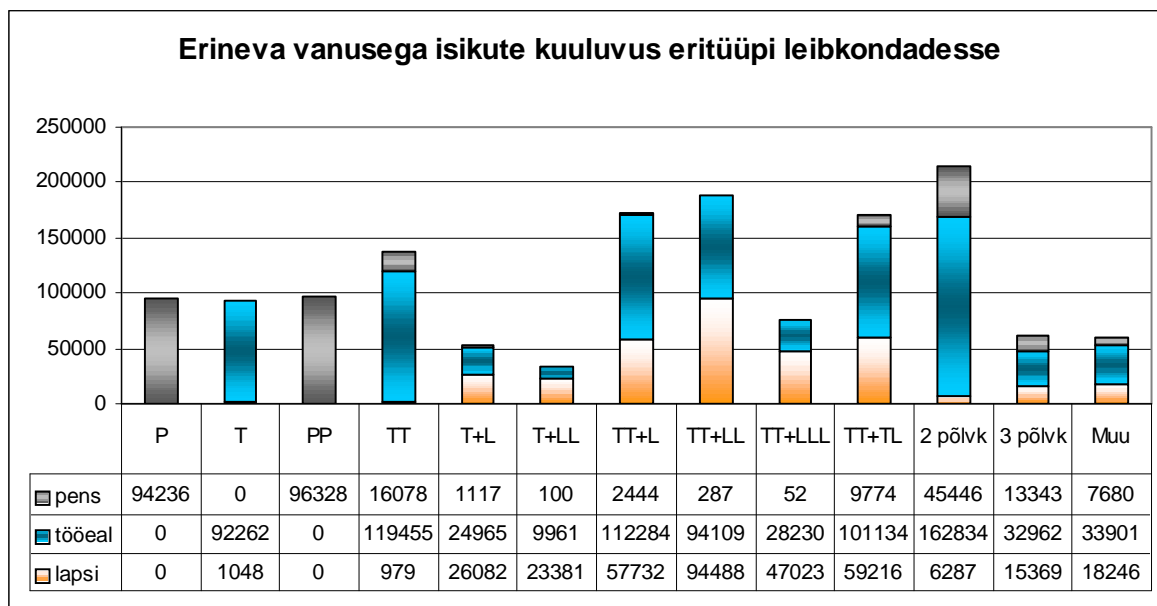

Joonis 28

1.3. Leibkondade struktuur

1.3.1. Leibkonnaliikmete vanusejaotus

Joonisel 29 on esitatud leibkonnaliikmete vanusejaotus, kus on kasutatud kolme põhilist vanuserühma: alaealine (kuni 18 aastat), tööealine (18–59 aastat) ja pensioniealine (vähemalt 60 aastat). Tulpade kõrgused sellel joonisel iseloomustavad vastava vanusega ja vastavas leibkonnatüüpi kuuluvate isikute arvukust koguelanikkonnas.

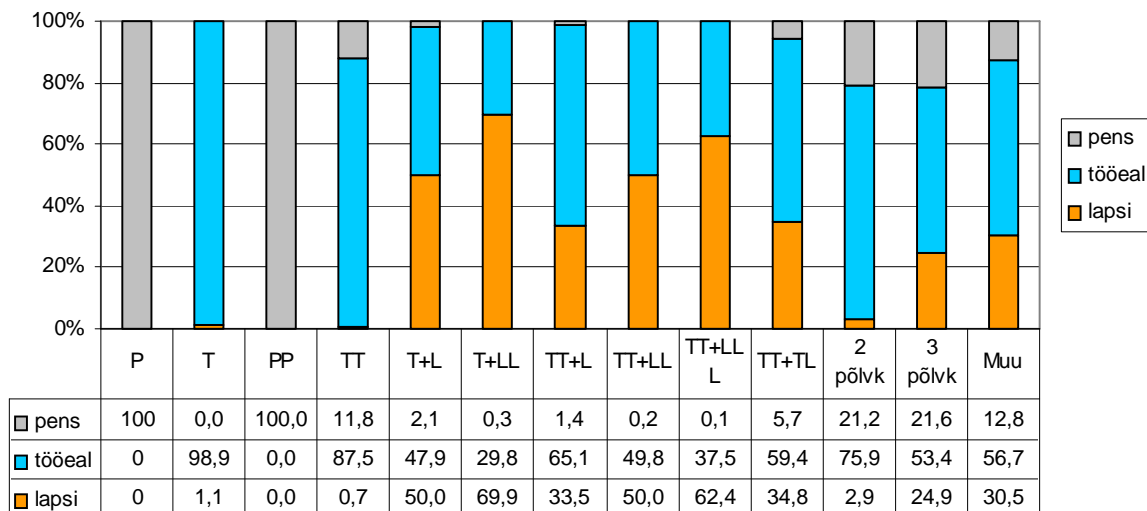

Joonis 29

Leibkondade liikmete jaotus erinevatesse vanuserühmadesse on esitatud joonisel 30.

Näeme siit, et Eesti peredes on väga harva mõlemaid, pensionäre ja lapsi. Tegelikult peaaegu ainsad sellised pered on kolme põlvkonna pered ja nn muud pered, millede summaarne osakaal kõigi perede hulgas on vaid umbes viis protsenti.

Leibkondade vanuskoostised protsentides

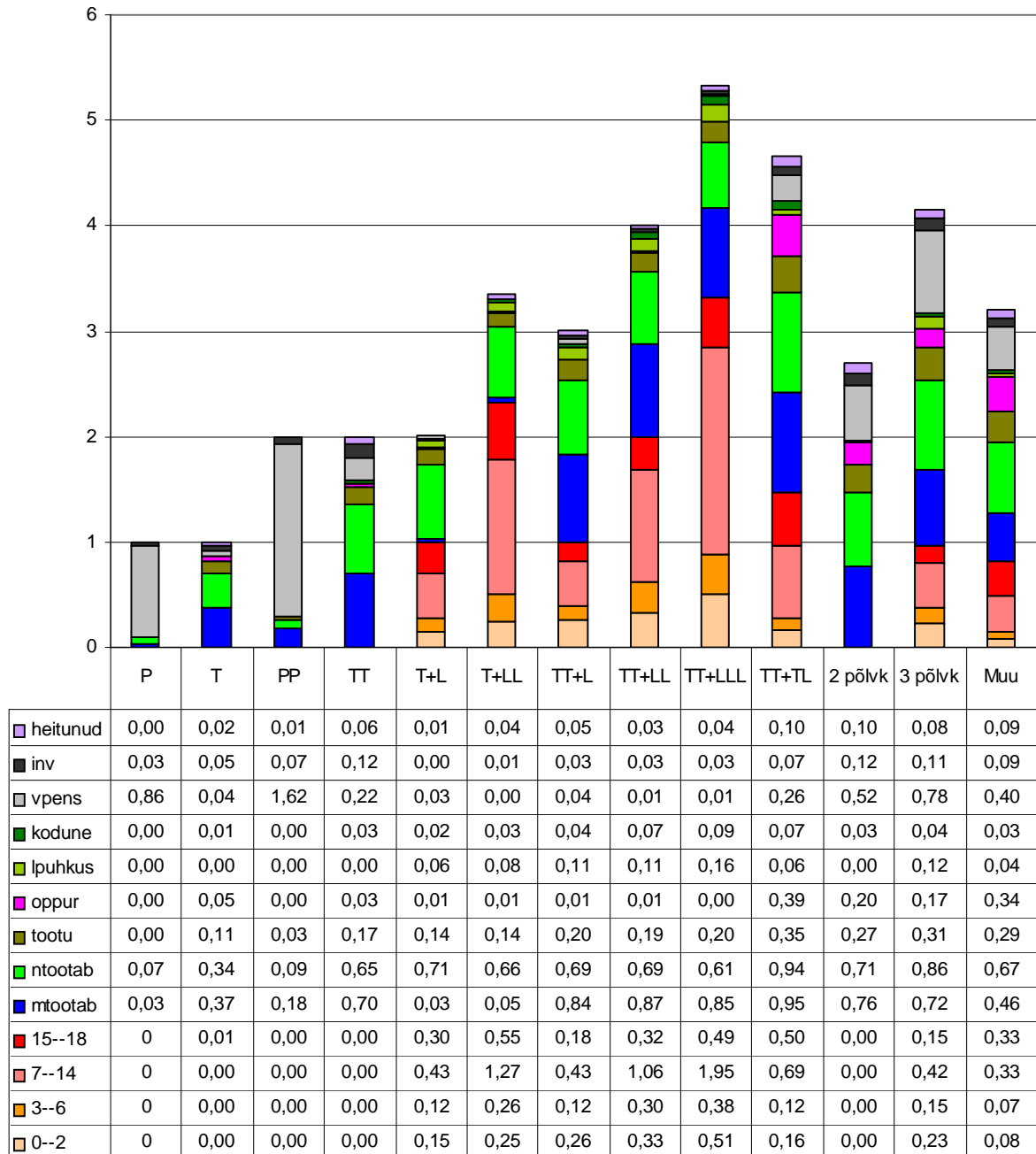

Joonis 30

1.3.2. Leibkondade struktuur vastavalt isikute arvule leibkonnas

Joonisel 31 näitab iga tulba kõrgus vastavat tüüpi leibkonna keskmist suurust, ning erivärvilised tulbaosad näitavad erineva soo, vanuse ja sotsiaalse seisundiga leibkonnaliikmete keskmist arvu vastavat tüüpi leibkonnas. Jooniselt ilmneb, et enamused leibkonnad on suhteliselt väikesed, ainult kolmes leibkonnatüübis on keskmiselt vähemalt neli liiget. Ootuspäraselt on suurimad lasterikkad leibkonnad – niihästi vähemalt kolme lapsega kui ka täis- ja alaealiste lastega leibkonnad. Vastupidiselt ootustele ei ole mitme põlvkonna leibkonnad tüüpiliselt eriti arvukad. Isegi kolme põlvkonna leibkonna suuruseks on keskmiselt vaid neli inimest, mis tähendab tüüpiliselt leibkonda, millesse kuuluvad vanemad, laps ja üks vanavanem.

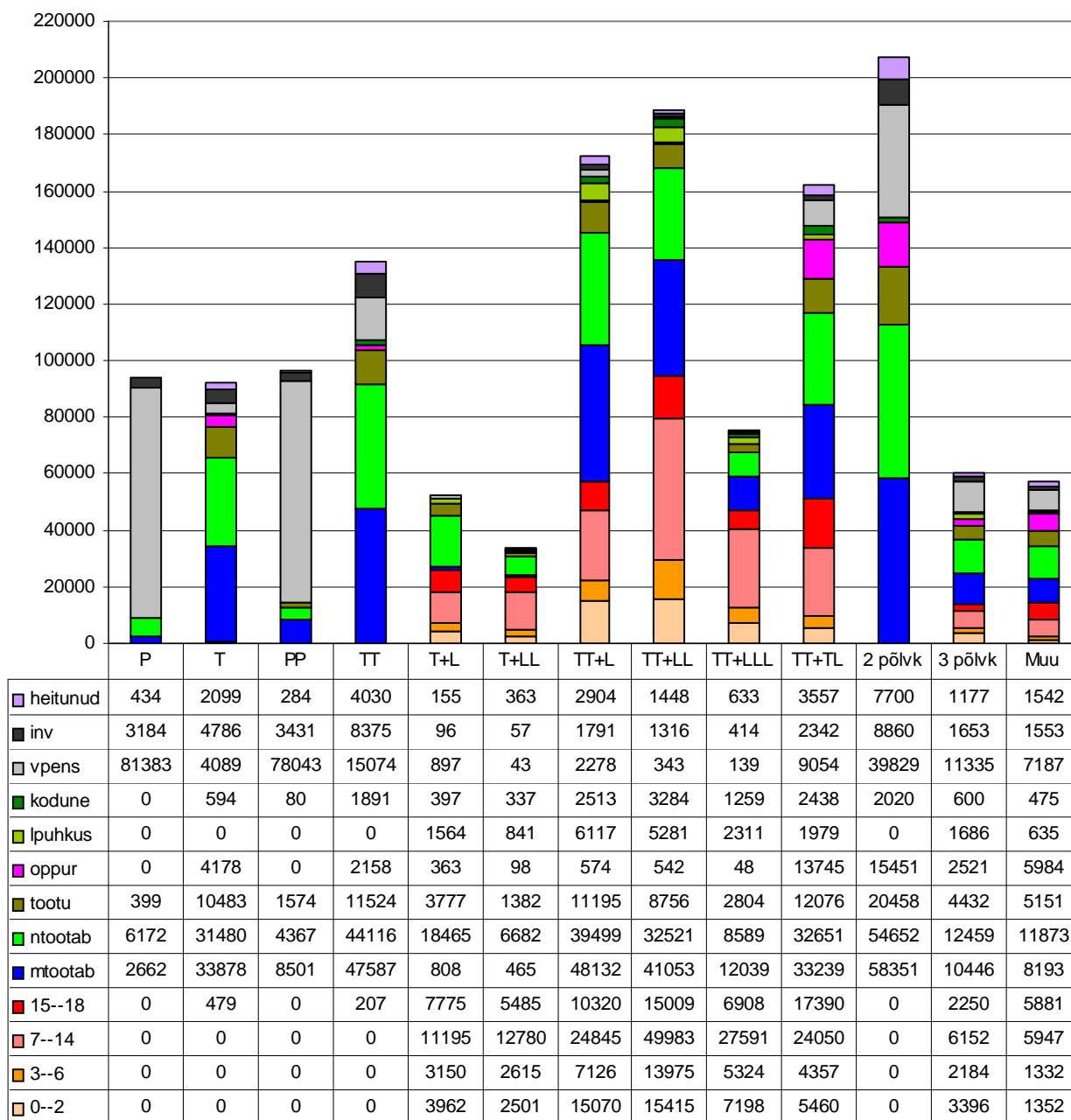
Erinevate isikute arvukused leibkonna tüüpides

Joonis 31

Kahe põlvkonna leibkonnas lisandub tööealisele paarile (suuremas osas leibkondadest) kas pensionär, õppur või töötu, või koosneb leibkondi üksikust vanemast ja üksikust lapsest.

Leibkonnaliikmete arvukused leibkonnatüüpide kaupa

Joonis 32

Üksikvanema leibkonna puhul näeme taas, et domineerib töötav ema, üksikisade osakaal on tühine. Umbes seitsmendik üksikvanematest on töötud, lisandub mõni protsent heitunuid.

1.3.3. Leibkonnaliikmete osakaal kogu rahvastikus

Joonis 32 täiendab joonisel 31 esitatud informatsiooni leibkondade struktuuri kohta, lähtudes kogu rahvastikust. Siin näitavad tulpade kõrgused vastavate leibkonnaliikmete arvu kogu elanikkonnas. Näeme siit, et kõige rohkem inimesi elab kahe täiskasvanud põlvkonna leibkonnas, seda tüüpi leibkonnas elab lisaks enam kui 50 000 töötavale mehele ja naisele veel ka ligi 40 000 pensionäri ja 15 000 õppurit. Seevastu aga kolme põlvkonna leibkonnas elab suhteliselt vähe inimesi – vaid 10 000 töötavat meest, 12 000 töötavat naist, ligikaudu sama palju ka pensionäre, lisaks veel 13 000 last ning 5000 töötut või heitunut.

Veendume taas, et valdav enamus lapsi elab kahe vanemaga leibkonnas, kus mõlemad vanemad töötavad; töötuid ja heitunuid seda tüüpi leibkondades suhteliselt vähe, kuid seda probleemsemad sellised pered on.

1.4. Leibkonnatüübid ja peretasemed, erinevate klassifikatsioonide vastavus 2000. aasta andmetel

1.4.1. Kahe erineva klassifikatsiooni kasutamise ajalooline taust

Alates 2000. aastast küsitakse ESA Leibkonnauuringute käigus leibkonnaliikmete omavahelisi sugulussidemeid piisava täpsusega, et selle järgi leibkondi tüpiseerida. Enamvähem sellist tüpoloogiat kasutatakse ka suures osas Euroopa riikides. Varem, aastail 1996–1999, Leibkonna Kulutuste ja Sissetuleku Uuringu varasemat versiooni puhul ei olnud võimalik leibkonnatüüpe defineerida leibkonnaliikmete omavaheliste sugulusseoste põhjal. Leibkondade majandusliku olukorra iseloomustamisel tuli kasutada teisi leibkonnaliikmete indikaatoreid. Kõige loomulikum oli jaotada leibkonnad tüüpidesse, võttes aluseks pereliikmete sotsiaalne seisundi ja laste arvu. Et seda, nõ vana klassifikatsiooni uuest eristada, nimetame vanal viisil saadud leibkonnatüüpe *peretasemeteks*.

Peretasemete määramisel arvestati täpselt töötavate liikmete ja laste arvukusi, mittetöötajate puhul arvestati vaid nende olemasolu, kusjuures enamasti peretaset ei mõjutanud see, kas peres on üks või mitu mittetöötavat liiget. Leibkonnaliikmete omavahelist suhet polnud võimalik täpselt arvestada. Seega on selles tüpoloogias näiteks samaväärsed abielupaar ja ema täisealise pojaga. Suhteliselt vähe mõjutas peretaset pensionäri olemasolu, nii et enamusse leibkonnatüüpidest võib lisanduda üks või mitu pensionäri, ilma et leibkonna tase selle tulemusena muutuks. Kokku määratleti nii **15 erinevat peretaset**, mille puhul käsitleti nelja sümbolit: L – laps, P – pensionär (määratud samuti nagu ka leibkonna tüüpide korral), T – tööealine töötaja, M – tööealine mittetöötaja. Seega on sümbolite puhul *erinevus* selles, et leibkonnatüüpide puhul kasutatud sümbol T (tööealine) asendub perede puhul kahega – töötav tööealine (T) ja mittetöötav tööealine (M). Erinevaid põlvkondi lahutab sümbolites plussmärk, seega T+L on töötaja või tööealine lapsega, TT aga töötajate või tööealiste paar.

Uuringu järjepidevuse mõttes kasutame ka käesolevas töös majanduslike näitajate puhul enamasti perede liigendamist 15ks peretasemeks. Ühtlasi määrame kahes järgnevas punktis peretasemete seose leibkonnauuringute ametlikes publikatsioonides kasutusele tuleva leibkonna tüpoloogiaga.

Kahe erineva tüpoloogia ühitamine annab rohkesti uut teavet perede kohta. Ühelt poolt selgub näiteks see, abielupaari ja kahe lapsega peredest on 59% selliseid, kus mõlemad vanemad töötavad, 35% selliseid, töötab üks vanem ning 5% niisuguseid, kus kumbki vanem ei tööta. Teisest küljest ilmneb, et kahe töötava liikmega peredest ainult 59% sisaldab tööealist abielu- (kooselu-) paari, 33% juhtudest on tegemist kahe põlvkonna perega, 4% on mõlemad abikaasad pensionärid, 4% juhtudest on tegemist kolme põlvkonna või muu struktuuriga peredega.

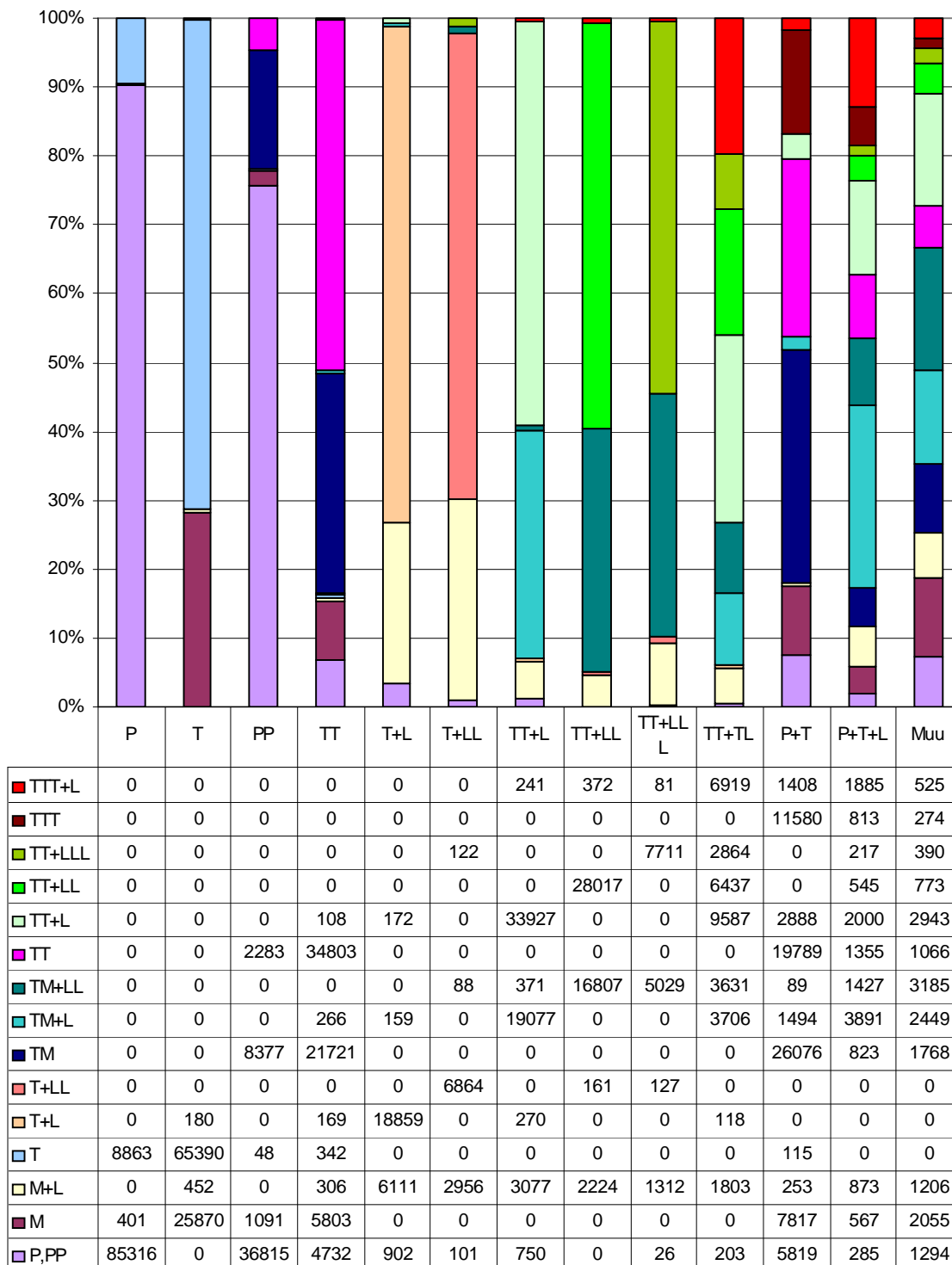
1.4.2. Leibkonnatüüpide esitus peretasemete kaudu

Käesolevas punktis teeme selgeks nende kahe tüpoloogia omavahelise vahekorra, lähtudes leibkonnatüüpidest, vt joonis 33.

1.4.2.1. Üksikpensionär (P)

Üksikpensionäridest (so isikutest, kelle vanus on vähemalt 60 aastat) kuulub 90% pensionäriperesse (Peretase 1; P, PP) ja ligi 10% on töötajad (Peretase 4, T).

Leibkonnatüüpide jaotus peretasemete järgi

1.4.2.2. Üksik tööeline (T)

Üksikutest tööelistest kuulub üle 70% töötajate hulka (Peretase 4, T) ja ülejäänud ligi 30% on mittetöötajad (Peretase 2, M).

1.4.3.3. Pensionäripaar (PP)

Enamus (üle 75%) pensionäripaaridest kuulub pensionäriperesse (Peretase 1; P,PP), ülejäänutest suuremas osas (17%) leibkondadest on üks töötaja, seega leibkond kuulub peresse, kus on töötaja ja mittetöötaja (Peretase 7, TM), lisanduvad veel kahe töötajaga pensionärirealiste pered (Peretase 10, TT).

1.4.2.4. Tööeliste paar (TT)

Veidi üle poolte (51%) tööeliste paaridest kuulub kahe töötaja tüüpi (Peretase 10, TT), umbes ühe kolmandiku puhul on üks partneritest töötaja, teine – mittetöötaja (Peretase 7, TM). Lisandub veel 7% pensionäriperesid (Peretase 1; P,PP), mille puhul näilise vastuolu põhjuseks on pensionäri ja pensionäriperere kahene tõlgendus: *leibkond loetakse tööeliste paariks siis, kui vähemalt üks leibkonnaliige on alla 60 aasta vana*, kuigi samal ajal võivad mõlemad abikaasad oma sotsiaalse seisundi poolest olla pensioni saajad (näiteks naine on 59-aastane ja mees üle 65).

1.4.2.5. Üksikvanem lapsega (T+L)

See leibkonnatüüp jaguneb kahe peretüübi vahel, mis on määratud vanema tööalase seisundiga. Ligi kolmveerandi (72%) moodustavad pered, kus vanem töötab (Peretase 5, T+L). Ülejäänutest on enamus mittetöötava vanemaga pered (Peretase 3, M+L), 3% on peresid, kus last hooldab pensionär (Peretase 1; P,PP).

1.4.2.6. Üksikvanem mitme lapsega (T+LL)

Mitme lapsega üksikvanematest töötab pisut üle kahe kolmandiku (Peretase 6, T+LL), ligi 30% on mittetöötavad vanemad (Peretase 3, M+L) ja 1% juhtudest on lapsevanemaks pensionisaaja (Peretase 1; P,PP).

1.4.2.7. Paar lapsega (TT+L)

Ühe lapsega abielupaaridest moodustavad töötajate paarid (Peretase 11, TT+L) ligi 60%, kolmandik on leibkondi, kus üks vanematest töötab ja teine ei tööta (Peretase 8, TM+L) ja 5% on paare, kus mõlemad vanemad ei tööta (Peretase 3, M+L).

1.4.2.8. Paar kahe lapsega (TT+LL)

Kahe lapsega abielupaaridest on taas peaaegu 60% töötajate paarid (Peretase 12, TT+LL), töötaja ja mittetöötaja leibkondi (Peretase 9, TM+LL) on 35% ning 5% on mittetöötajate paare (Peretase 3, M+L).

1.4.2.9. Paar vähemalt kolme lapsega (TT+LLL)

Lasterikastes peredes töötavad mõlemad vanemad 54% juhtudest (Peretase 13, TT+LLL), üks vanem töötab 35% juhtudest (Peretase 9, TM+LL) ja 9% on selliseid lasterikkaid peresid, kus kumbki vanematest ei tööta (Peretase 3, M+L)

1.4.2.10. Paar täisealiste ja alaealiste lastega (TT+TL)

See on leibkonnatüüp, millele vastavat peretaset ei ole defineeritud, ning seetõttu jagunevadki seda tüüpi leibkonnad erinevate peretasemete vahel. 27%-l sellistest leibkondadest on üks laps ja kaks töötajat (millele lisandub vähemalt üks mittetöötaja, näiteks õppur), seega (Peretase 11, TT+L). 20% on selliseid leibkondi, kus töötab vähemalt kolm inimest ja on üks laps (Peretase 15, TTT+L). Kolmas suhteliselt arvukas võimalus on kahe töötaja ja kahe lapsega leibkond, kuhu käesoleval juhul kuulub veel vähemalt üks mittetöötaja (Peretase 12, TT+LL). Kümme protsenti seda tüüpi leibkondadest on ühe töötaja, vähemalt ühe (antud juhul vähemalt

kahe) mittetöötaja ja ühe lapsega (Peretase 8, TM+L), sama palju on ühe töötaja, mittetöötajate ja kahe lapsega peresid (Peretase 9, TM+LL) ja peaaegu sama palju ka kahe töötaja ning kolme lapsega peresid (Peretase 13, TT+LLL), kuhu käesoleval juhul kuulub lisaks mittetöötaja. Viis protsenti on aga selliseid leibkondi, kus ükski liige ei tööta (Peretase 3, M+L).

1.4.2.11. Kahe täiskasvanud põlvkonna leibkond (2 põlvk, ka P+T)

Ka sellisele leibkonnale vastavat peretaset ei ole määratletud, seega on ka see leibkonnatüüp hajunud erinevate peretasemete vahel. Kolmandik kahe täiskasvanud põlvkonna leibkondadest koosnevad ühest töötajast ning ühest või rohkemast mittetöötajast (Peretase 7, TM). Üle veerandi seda tüüpi leibkondadest kuulub kahe töötajaga peresse (Peretase 10, TT), 15% on vähemalt kolme töötajaga peresid (Peretase 14, TTT) ja 10% peresid on selliseid, kus ükski pereliige ei tööta (Peretase 2, M). Lisandub veel 7,5% pensionäriperesid (Peretase 1; P,PP).

1.4.2.12. Kolme põlvkonna leibkond (3 põlvk, ka P+T+L)

Kolme põlvkonna leibkonnad jagunevad erinevate peretasemete vahel, sest paljudes kolme põlvkonna peredes on ka pensionäre, kuid peretasemete määratluse puhul pensionäre enamasti ei arvestata. Enam kui veerand kolme põlvkonna peredest kuulub töötaja, mittetöötaja ja lapse peretüüpi (Peretase 8, TM+L). Arvukuselt järgmised peretüübid on kahe töötaja ja lapsega pere (Peretase 11, TT+L) 14%-ga ning 13%-ga kolme töötaja ja lapse või lastega pere (Peretase 15, TTT+L).

1.4.2.13. Muu leibkond

Vaadeldud tüüpidesse mittekuuluvaid peresid on suhteliselt vähe, neist kuuendik on töötaja, mittetöötaja ja lapsega pere (Peretase 9, TM+LL) ning samuti kuuendik kahe töötaja ja kahe lapsega pere (Peretase 12, TT+LL). Ilmselt põhjustab nende leibkondade kuulumist nimetatud tüüpi asjaolu, et leibkonnas puudub abielupaar või pole tegemist alaneva sugulussuhtega.

1.4.3. Peretasemete esitus leibkonnatüüpide kaudu

1.4.3.1. Pensionärileibkond (P, PP)

Pensionärileibkondadest on 63% üksikpensionärid (P), 27% pensionäripaarid (PP), 4% kahe põlvkonna pered (2 põlvk) ja ligi 4% abielupaarid, kus vähemalt üks partneritest on tööealine (TT).

1.4.3.2. Lasteta mittetöötaja leibkond (M)

Lasteta mittetöötajate leibkondadest 59% on üksikisikud (T), 18% on kahe põlvkonna pered (2 põlvk), 13% moodustab tööealine abielupaar (TT) ja 5% on muu struktuuriga leibkondi (muu).

1.4.3.3. Lapse või lastega mittetöötaja(te) pere (M+L)

Ligi 30% neist peredest koosneb üksikust tööealisest vanemast ja lapsest (T+L), 15% on ühe lapsega tööealisi paare (TT+L) ja sama palju vähemalt kahe lapsega üksikvanemaid (T+LL); 11% on paare kahe lapsega (TT+LL), 9% paare ala- ja täisealiste lastega (TT+TL) ja 6% paare vähemalt kolme lapsega (TT+LLL), sama palju on muu struktuuriga peresid.

1.4.3.4. Ühe töötaja leibkond (T)

Üksiktöötaja on 88% juhtudest tööealine (T) ja 12% pensioniealine (P).

1.4.3.5. Ühe töötaja pere ühe lapsega (T+L)

Ühelapseline ühe töötaja pere on praktiliselt alati ühtlasi ühe lapsega ühe tööealise vanema pere (T+L), pensioniealine on see last hooldav üksikvanem vähem kui ühel % juhtudest.

1.4.3.6. Ühe töötaja pere mitme lapsega (T+LL)

Sama kehtib ka mitmelapselise ühe töötaja pere kohta, see on praktiliselt alati tööealise ja vähemalt kahe lapse pere (T+LL).

1.4.3.7. Ühe töötaja ja mittetöötaja(te) lasteta pere (TM)

Ühe töötaja ja ühe mittetöötaja pere on kõige sagedamini (44%) kahe põlvkonna pere (2 põlvk), kuid tihti (37%) ka tööealiste abielupaar (TT) või pensionäride paar (PP, 14% juhtudest).

1.4.3.8. Ühe töötaja ja mittetöötaja(te) pere ühe lapsega (TM+L)

Ühe lapse ja ühe töötajaga pere, kus on ka vähemalt üks mittetöötaja, on kõige sagedamini tööealiste abielupaar lapsega (TT+L), 13% juhtudest on tegemist 3 põlvkonna perega (3 põlvk), 12% juhtudest kahe vanemaga perega, kus on ala- ja täisealisi lapsi. (TT+TL) ja 8% muu struktuuriga perega.

1.4.3.9. Ühe töötaja ja mittetöötaja(te) pere mitme lapsega (TM+LL)

Ühe töötaja ja vähemalt ühe mittetöötaja lastega peres on 55% juhtudest abielupaar ja kaks last, 16% juhtudest abielupaar ja vähemalt 3 last ning 12% juhtudest lisaks abielupaarile ala- ja täiskasvanud lapsi (TT+TL). 10% niisugustest peredest on muu struktuuriga.

1.4.3.10. Kahe töötaja lasteta pere (TT)

Kahe töötaja lasteta pere liikmed on tööealine abielupaar (TT) 59% juhtudest, kahe põlvkonna pere 33% juhtudest ning pensionäripaar 4% juhtudest.

1.4.3.11. Kahe töötaja pere ühe lapsega (TT+L)

Kahe töötaja peres ühe lapsega (kus võib olla veel mittetöötavaid tööealisi liikmeid) on 66% juhtudest tööealiste abielupaar (TT+L), 19% juhtudest on tegemist leibkonnaga, kus on abielupaar ja üks ala- ja vähemalt üks täisealine laps (TT+TL). Lisaks on veel 4% juhtudest tegemist kolme põlvkonna perega ja 6% muud tüüpi perega.

1.4.3.12. Kahe töötaja pere kahe lapsega (TT+LL)

Peredest, kus on kaks töötajat, kaks last ja võib lisanduda veel mittetöötavaid pereliikmeid, moodustavad 78% abielupaarid kahe lapsega (TT+LL), lisandub 18% peresid, kus lisaks abielupaarile ja alaealistele lastele on vähemalt üks täisealine järeltulija, 2% kolme põlvkonna peresid ja 2% muid peresid.

1.4.3.13. Kahe töötaja pere vähemalt kolme lapsega (TT+LLL)

Kahe töötaja ja vähemalt kolme lapsega perede seast on kahe vanema ja vähemalt kolme alaealise lapsega peresid (TT+LLL) 68% ja 25% selliseid, kus lisaks vanematele ja alaealistele lastele on ka täisealisi lapsi (TT+TL).

1.4.3.14. Vähemalt kolme töötaja lasteta pere (TTT)

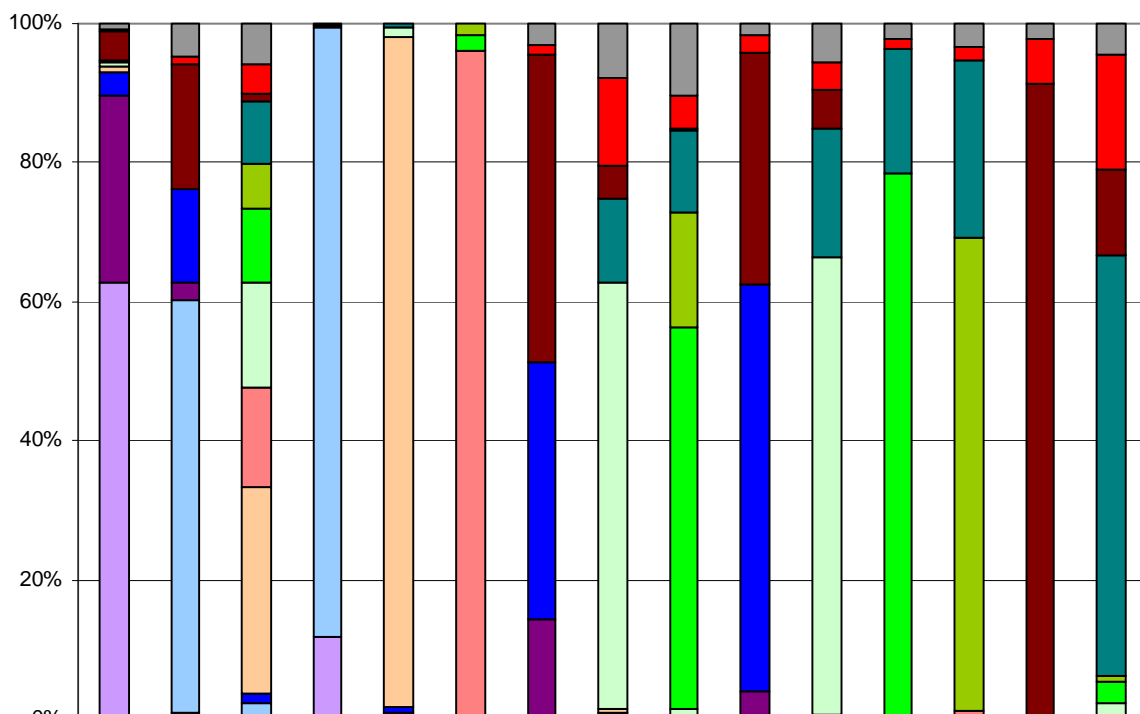
Niisugune pere on 91% juhtudest kahe põlvkonna pere, 6% kolme põlvkonna ja 2% muu pere.

1.4.3.15. Vähemalt kolme töötaja pere lapse või lastega (TTT+L)

Vähemalt kolme töötaja ja vähemalt ühe lapsega peredest 61% on kahe vanema ja ala- ning täisealiste lastega pere, 17% on kolme põlvkonna pere ning 5% muu pere.

Enamuses edaspidistest analüüsidest jätame *muud pered* välja, sest perede tüpoloogias on need nii vähearvulised ja ebatüüpilised, et ei vääri analüüsimist.

Peretasemete jaotus leibkonna tüüpide järgi

	P,PP	M	M+L	T	T+L	T+LL	TM	TM+L	TM+LL	TT	TT+L	TT+LL	TT+LL L	TTT	TTT+L
Muu	1294	2055	1206	0	0	0	1768	2449	3185	1066	2943	773	390	274	525
3 põlvk	285	567	873	0	0	0	823	3891	1427	1355	2000	545	217	813	1885
2 põlvk	5819	7817	253	115	0	0	26076	1494	89	19789	2888	0	0	11580	1408
TT+TL	203	0	1803	0	118	0	0	3706	3631	0	9587	6437	2864	0	6919
TT+LLL	26	0	1312	0	0	127	0	0	5029	0	0	0	7711	0	81
TT+LL	0	0	2224	0	0	161	0	0	16807	0	0	28017	0	0	372
TT+L	750	0	3077	0	270	0	0	19077	371	0	33927	0	0	0	241
T+LL	101	0	2956	0	0	6864	0	0	88	0	0	0	122	0	0
T+L	902	0	6111	0	18859	0	0	159	0	0	172	0	0	0	0
TT	4732	5803	306	342	169	0	21721	266	0	34803	108	0	0	0	0
PP	36815	1091	0	48	0	0	8377	0	0	2283	0	0	0	0	0
T	0	25870	452	65390	180	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
P	85316	401	0	8863	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

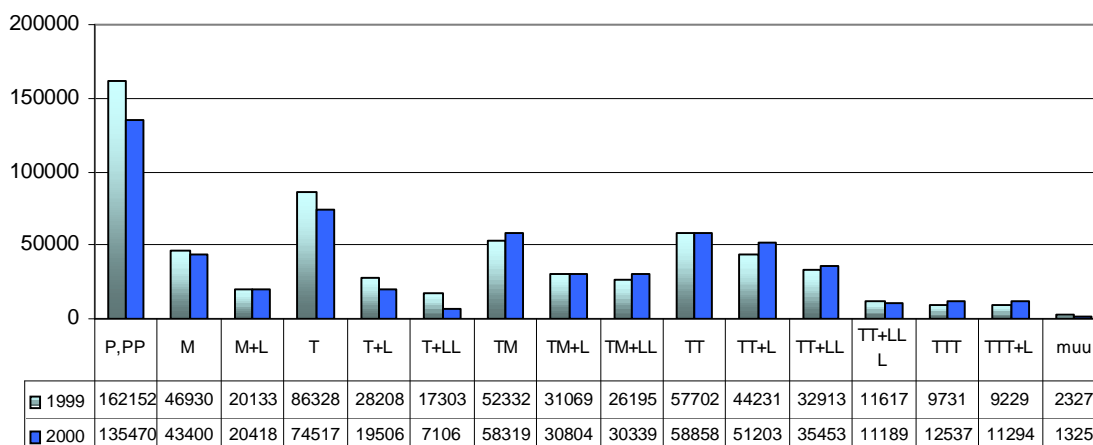
Joonis 34

Tuleb täheldada, et vaadeldes leibkondade ja peretüüpide ühisjaotust, selgub ka teatavaid vastuolusid: näiteks kahe põlvkonna lasteta perede hulgas on peresid, kus on vähemalt kolm töötajat ja vähemalt üks laps; või lasteta üksik tööealine tunnistab end samas üksikvanemaks. Neid, suhteliselt harva esinevaid vastuolusid võib selgitada eemalviibivate leibkonnaliikmetega: näiteks kodunt eemal õppiv või aeg-ajalt ühe, aeg-ajalt teise vanema juures elav laps esineb erinevates määratlustes erinevalt. Oluliseks teguriks on siin tõik, et Eesti seaduste järgi ei pea isik määratlema oma põhilist eluruumi ja seda ametlikult fikseerima.

1.4.4. Peretasemete arvukused 1999 ja 2000. aasta andmetel

1.4.4.1. Kahe uuringuaasta võrdlus peretasemete alusel

Erinevatel tasemetel perede arvukused 1999 ja 2000

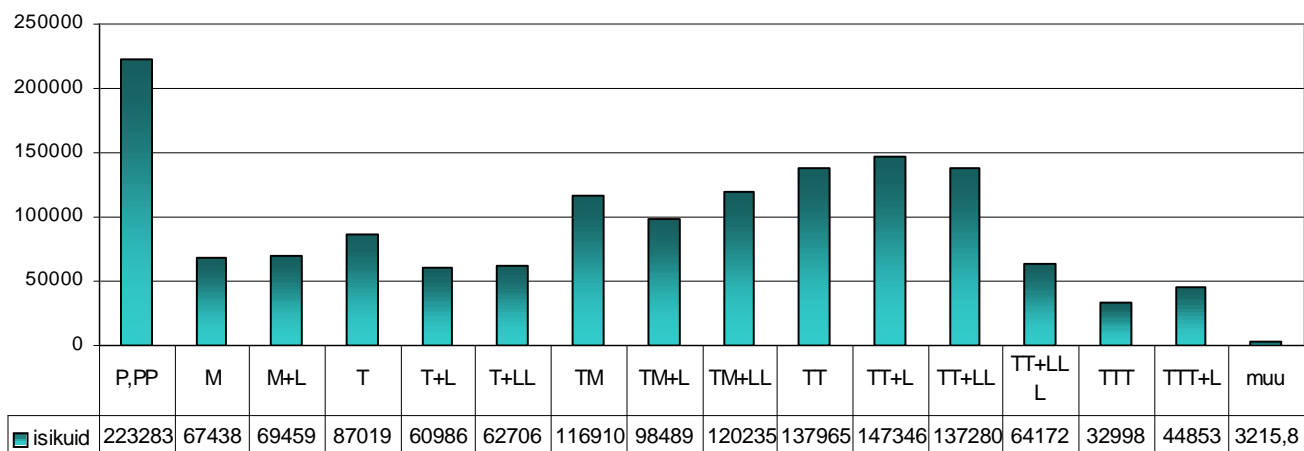
Joonis 35

Kahe uuringuaasta perede arvukuse hinnangud on küllalt hästi kooskõlas. Väikesed erinevused on tingitud ühelt poolt perede arvukuse korrigeerimisest 2000. aastal (vähenemise suunas), mis tulenes osalt ka võrdlustulemusest rahvaloendusandmetega. Ootuspäraselt on pisut vähenenud pensionäride arv (rahvastiku üldine vähenemine, pensioniea tõus) ja pisut suurenenud töötute (mittetöötajate osakaal rahvastikus). Märksa vähenenud üksikvanematega perede osakaal vajab täiendavat analüüsimist: kas on tegemist reaalse muutusega sotsiaalsfääris või on tegemist mingi arvestusliku efektiga.

1.4.4.2. Isikute jaotus peretasemete vahel

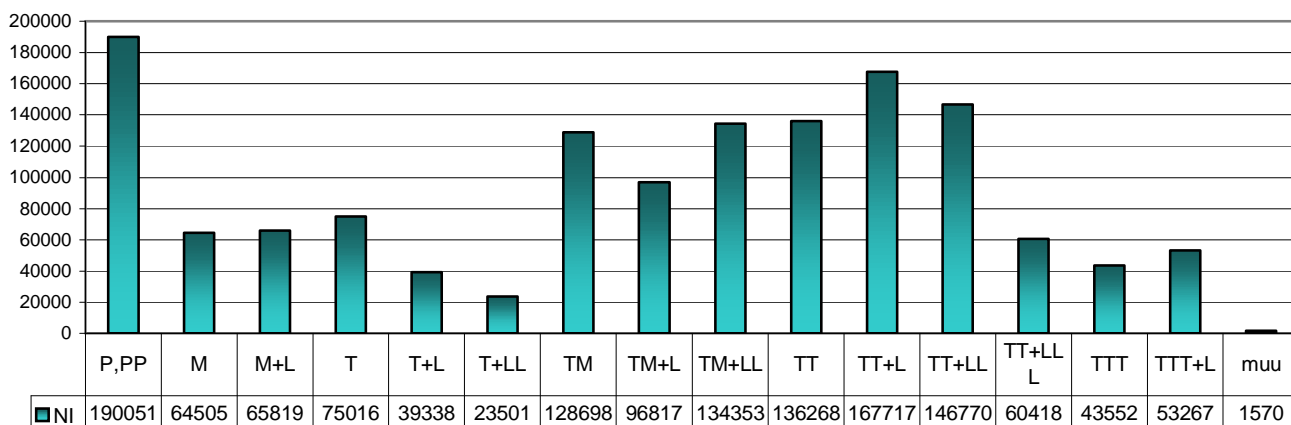
Isikute jaotust peretasemete vahel iseloomustavad joonised 36 ja 37. Näeme, et kuigi kõige arvukamalt elab inimesi pensionäriperes, on üsna arvukad ka töötajatega pered, sealhulgas ka lastega töötajate pered.

Isikute arvukused vastavalt peretasemetele 1999

Joonis 36

Isikute arvukused vastavalt peretasemetele 2000

Joonis 37

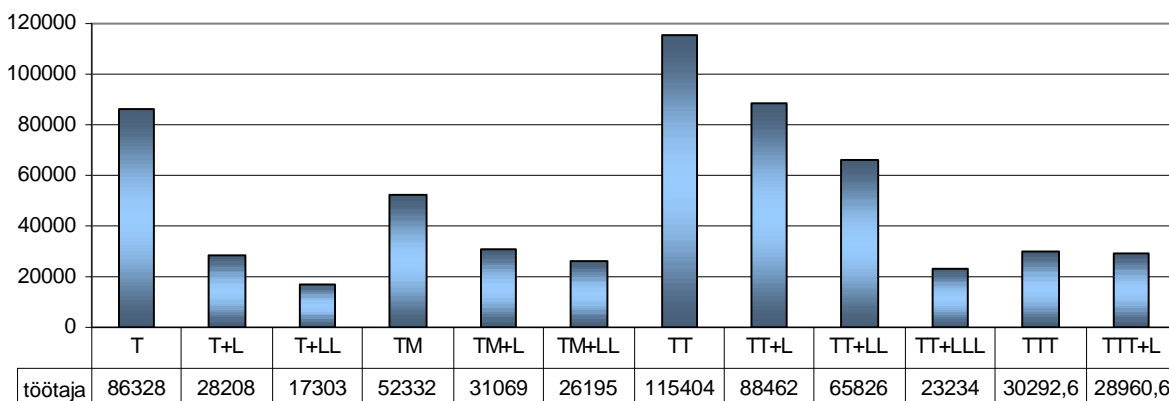
Joonised 36 ja 37 näitavad taas pensionäride ja pensionärileibkondade arvukust, kuid niisuguste perede väiksuse tõttu elab neis siiski vaid ümmarguselt seitsmendik kogu elanikkonnast.

Järgnevad vaatleme, kuidas jagunevad peretasemete vahel erineva sotsiaalse staatusega pereliikmed.

1.4.4.3. Töötajate jaotus peretasemete järgi

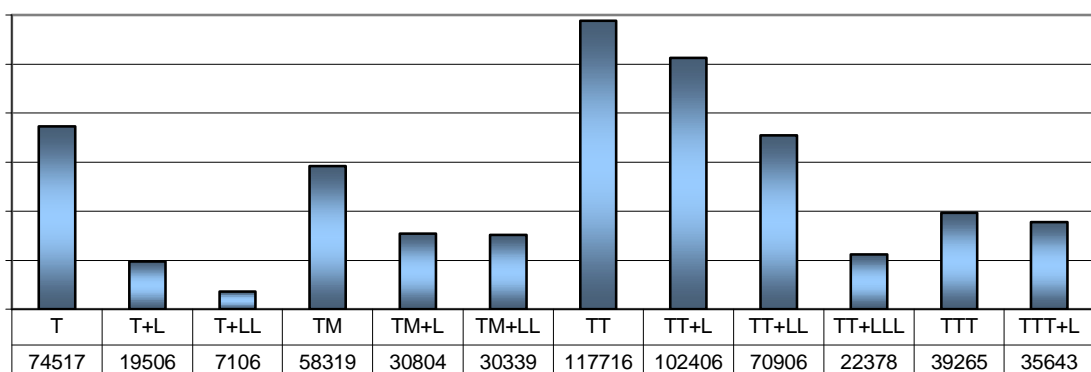
Näeme, et ligi pooled töötajatest (48% mõlemal aastal) elavad lasteta peredes. Poleks siiski õigus süüdistada enamust neist lastest loobumises: valdavalt on tegemist suhteliselt eakamate inimestega, kellel leibkonnas enam ei ole alaealisi lapsi, kuid kes tihti on seotud noorukieas lastega ja neid ka toetavad (näiteks elavad täisealised lapsed nendega ühes leibkonnas).

Töötajate arvukused vastavalt peretasemetele 1999

Joonis 38

Töötajate arvukused vastavalt peretasemetele 2000

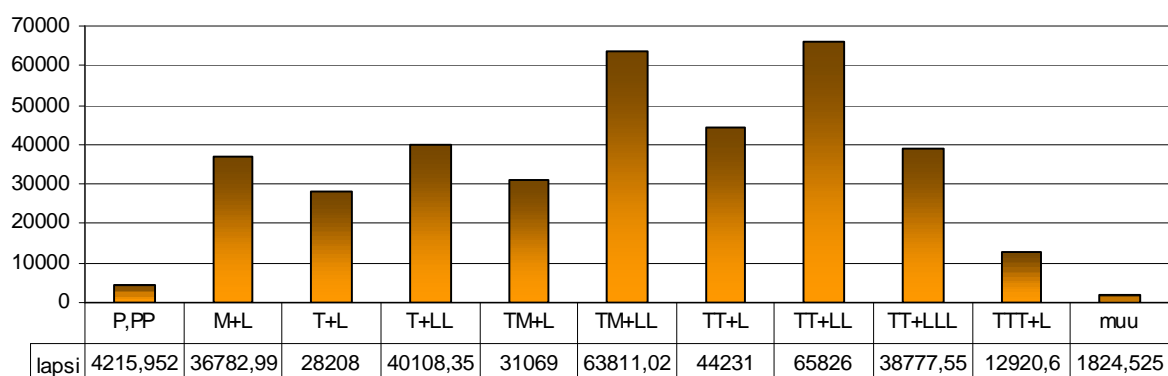

Joonis 39

1.4.4.4. Laste jaotus peretasemete järgi

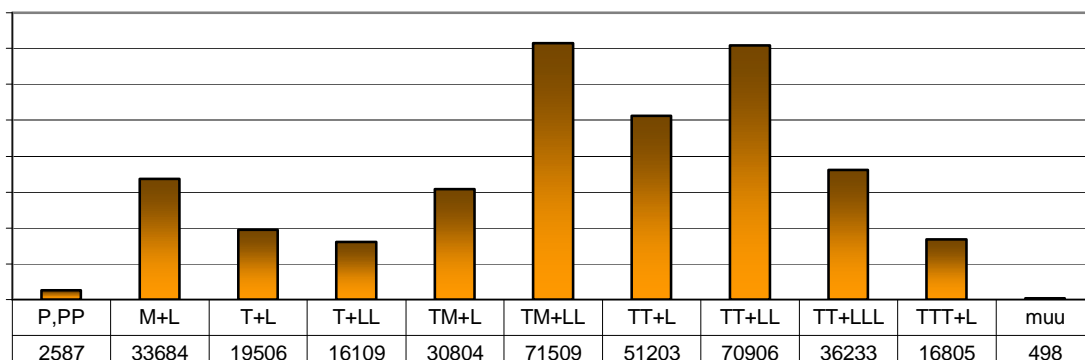
Joonistelt 40 ja 41 ilmneb, et ligi pooled Eesti lastest elavad peredes, kus on kaks töötajat, lisandub veel paarkümmend protsenti neid peresid, kus on küll vähemalt kaks tööealist liiget, kuid neist töötab ainult üks. Nende perede seas on nn klassikalised pered koduse emaga, ühe vanema pered täiskasvanud õe-vennaga ja ka pered, kus üks vanematest on töötu. Ühe vanemaga peredes elab keskmiselt kuuendik lastest, kuid nende arv erineb erinevatel aastatel. Hästi kooskõlas on aga erinevate aastate andmed mittetöötaja peres elavate laste arvu kohta: neid on kümme protsenti laste koguarvust.

Laste arvukused vastavalt peretasemetele 1999

Joonis 40

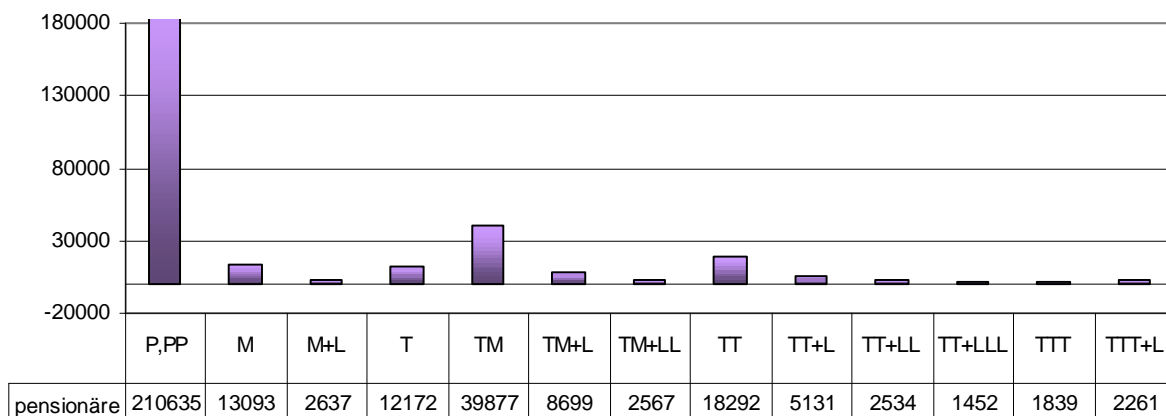
Laste arvukused vastavalt peretasemetele 2000

Joonis 41

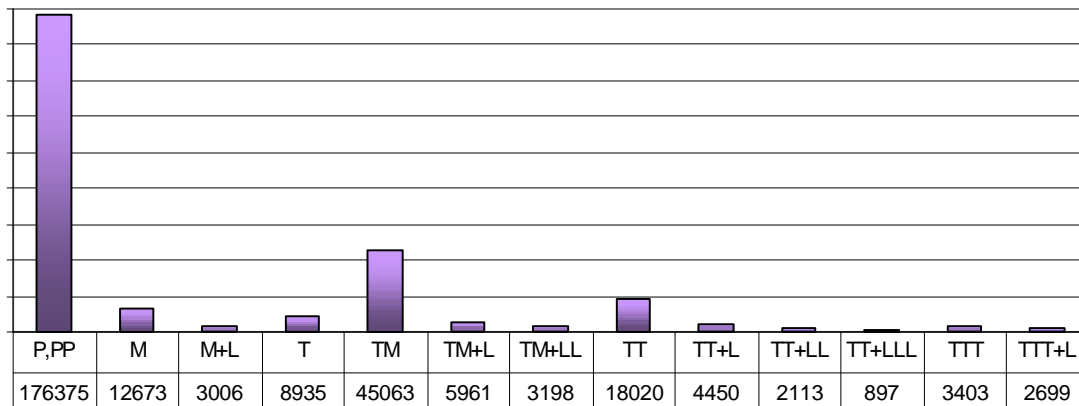
1.4.4.5. Pensionäride arvukused erinevates peretasemetes

Pensionäride arvukused vastavalt peretasemetele 1999

Joonis 42

Pensionäride arvukused vastavalt peretasemetele 2000

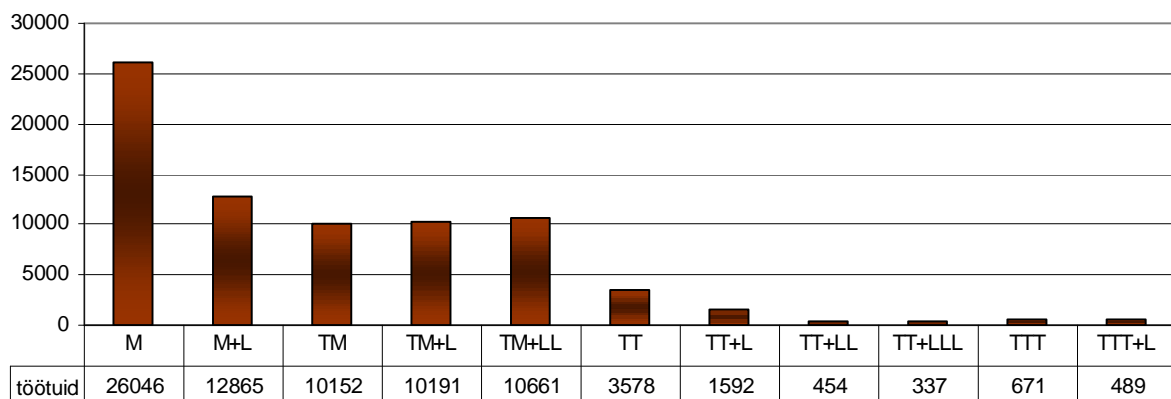

Joonis 43

Joonistelt 42 ja 43 saab selgeks, et pensionärid elavad Eestis põhiliselt omaette. Lisaks puht-pensionäri peredele elab neid veel ka lasteta peredes, kus on enamasti ka töötajaid, kuid ka mittetöötajaid. Mitme-põlvkonna pere mudel, kus elavad koos nii vana-vanemad, vanemad kui ka lapsed, ei ole Eestis (hoolimata katsetest seda propageerida) populaarne. Näib, et lapsed elavad oma eakatest sugulastest kaugemal kui kunagi varem. Peresid, kus oleks niihästi lapsi kui ka pensionäre, on vaid 4–4% leibkondade üldarvust! Võib oletada, et siin on üks põhjuseid siirdeühiskonnale omane hoiakute ja elustiilide kiire muutumine nooremas põlvkonnas, mille tagajärjel põlvkondadevahelised arusaamad üksteisest kaugenevad.

1.4.4.6. Töötute arvukused erinevates peretasemetes

Töötute arvukused vastavalt peretasemetele 1999

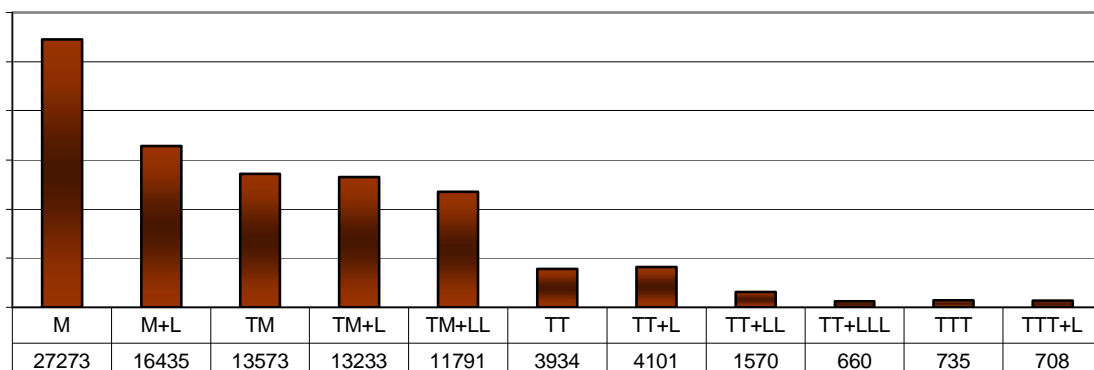

Joonis 44

Töötute arvukusi eritüüpi peredes illustreerivad graafikud 44 ja 45. Näeme, et ligemale poole töötute koguarvust moodustavad töötuleibkonnad, mis koosnevad kas üksikust töötust, töötute

paarist või koguni töötute lapse ja/või lastega perest. Ilmselt on kõik need leibkonnad majanduslikult ja ka psühholoogiliselt kõige raskemas olukorras. Seevastu ülejäänud umbes pooled töötud elavad peredes, kus on ka töötavaid liikmeid, kes neid paljudel juhtudel suudavad niihästi majanduslikult kui ka vaimselt toetada.

Töötute arvukused vastavalt peretasemetele 2000

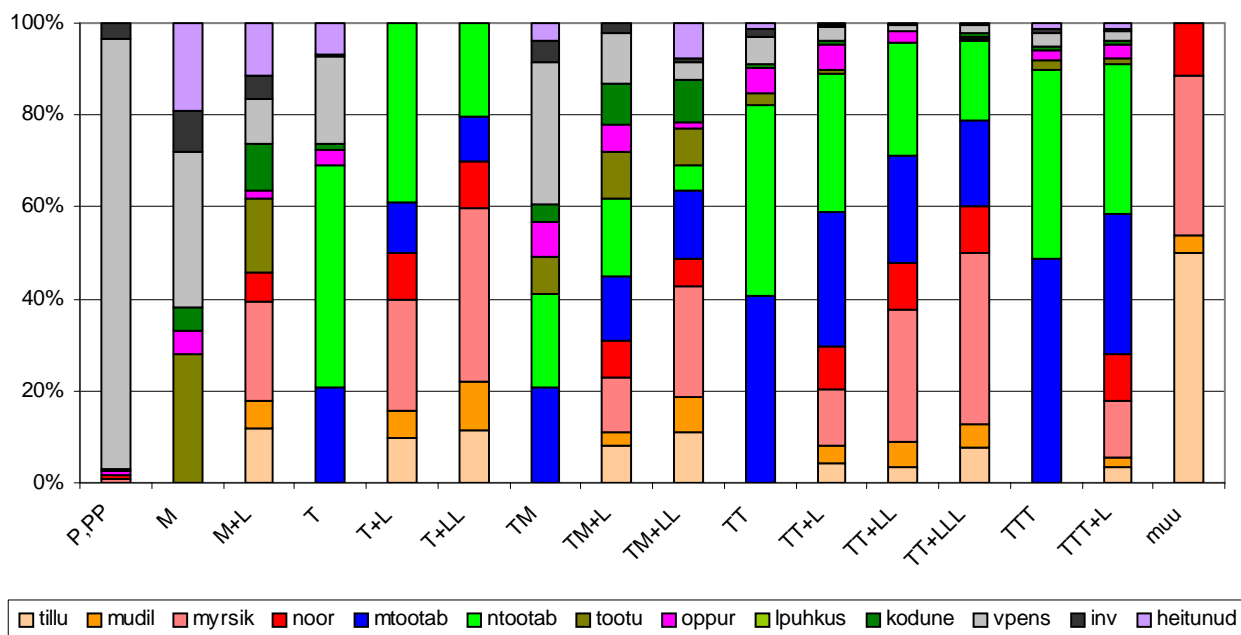
Joonis 45

1.5. Perede struktuur ja pereliikmete sotsiaalne seisund

1.5.1. Perede struktuur vastavalt peretasemetele

Hoolimata sellest, et peretasemed on määratletud pereliikmete sotsiaalse seisundi järgi, on nende struktuur üsnagi kirju, nagu selgub joonistelt 46 ja 47.

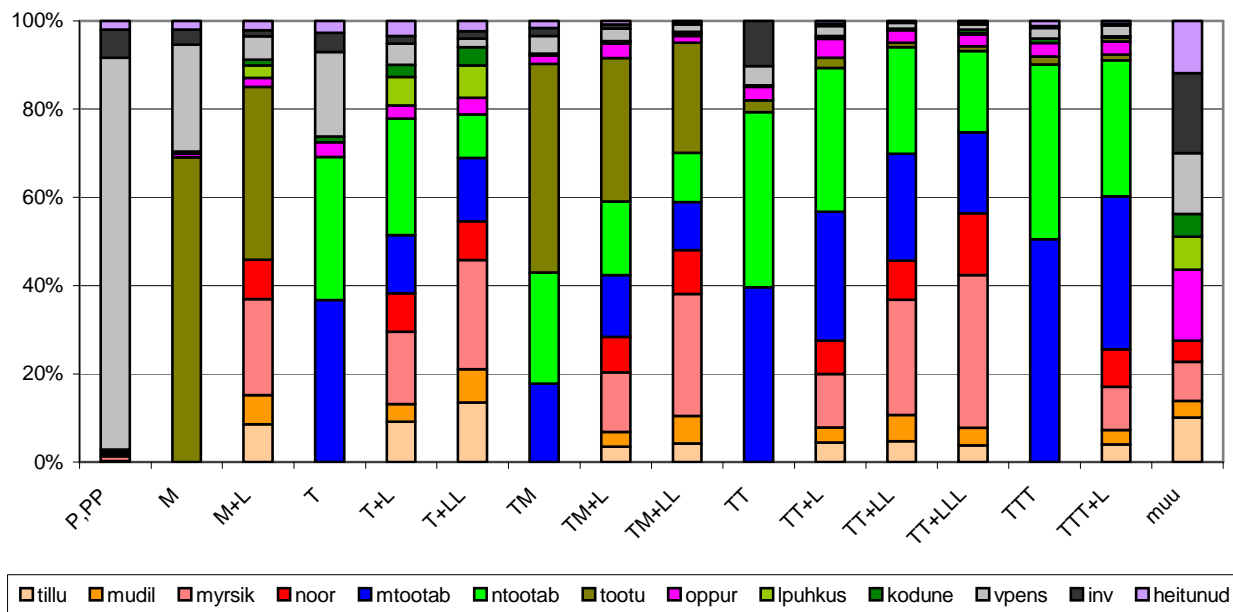
Perede struktuur peretasemete lõikes 1999

Joonis 46

Lisaks lastele ja töötajatele, kelle arv on peretasemega määratletud, kuulub peredesse rohkem või vähem pensionäre, invaliide, õppureid, koduseid, töötuid ja nn heitunud isikuid. Ka laste vanused jagunevad peretasemete lõikes erinevalt. Pensionäri mõistet käsitletakse kaheti: peretaseme määramisel on aluseks vanus (vähemalt 60 aastat), sotsiaalse seisundi määrab aga tegelik tegevus.

Perede struktuur peretasemete lõikes 2000

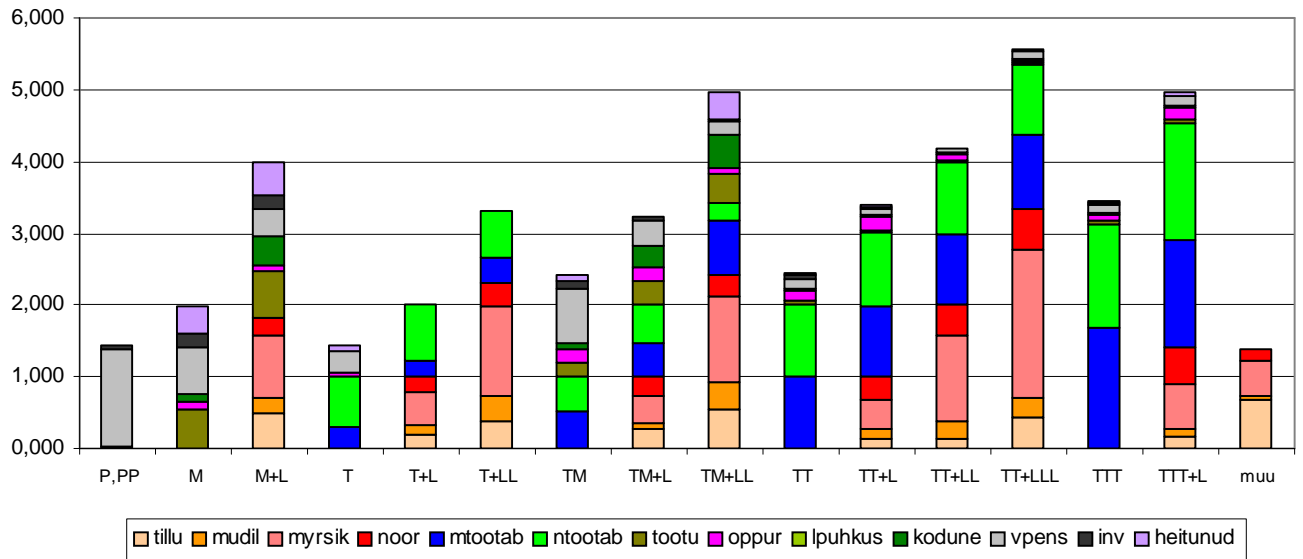
Joonis 47

Joonistelt selgub ka, et olulisi nihkeid perede struktuuris ei ole võimalik täheldada.

1.5.2. Perede liikmete arv ja sotsiaalne seisund

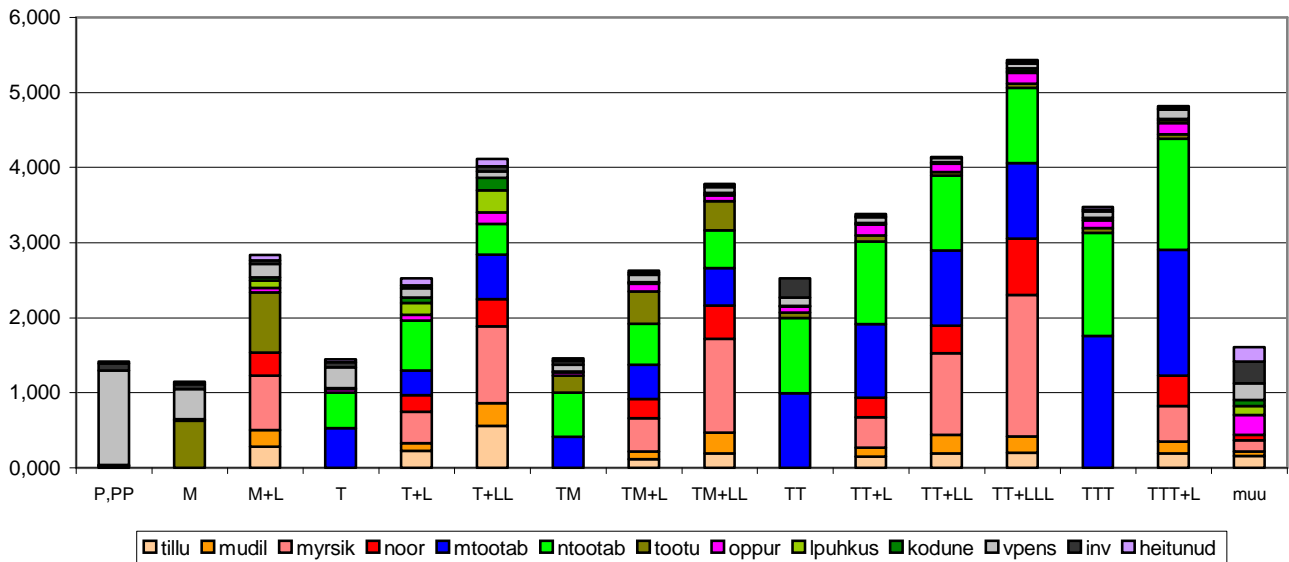
Joonistel 48 ja 49 näitab igale peretasemele vastava tulba kõrgus sellesse peretasemesse kuuluvate perede keskmist suurust. Jooniselt 49 näeme, et enamus peresid on suhteliselt väiksed. Keskmiselt on üle viie liikme vaid lapserohketes kahe töötajaga peredes (Peretase TT+LLL). Ka kolme töötajaga (mitme põlvkonna peredes) jääb keskmine pereliikmete arv kolme ja viie vahele. Suhteliselt suur on siiski ka mitmelapseline ühe töötaja ja ühe mittetöötajaga pere, samuti mitmelapseline ühe töötajaga pere.

**Erineva sotsiaalse seisundiga pereliikmete arvukused peretasemete lõikes
1999**

Joonis 48

Erineva sotsiaalse seisundiga pereliikmete arvukused peretasemete lõikes 2000

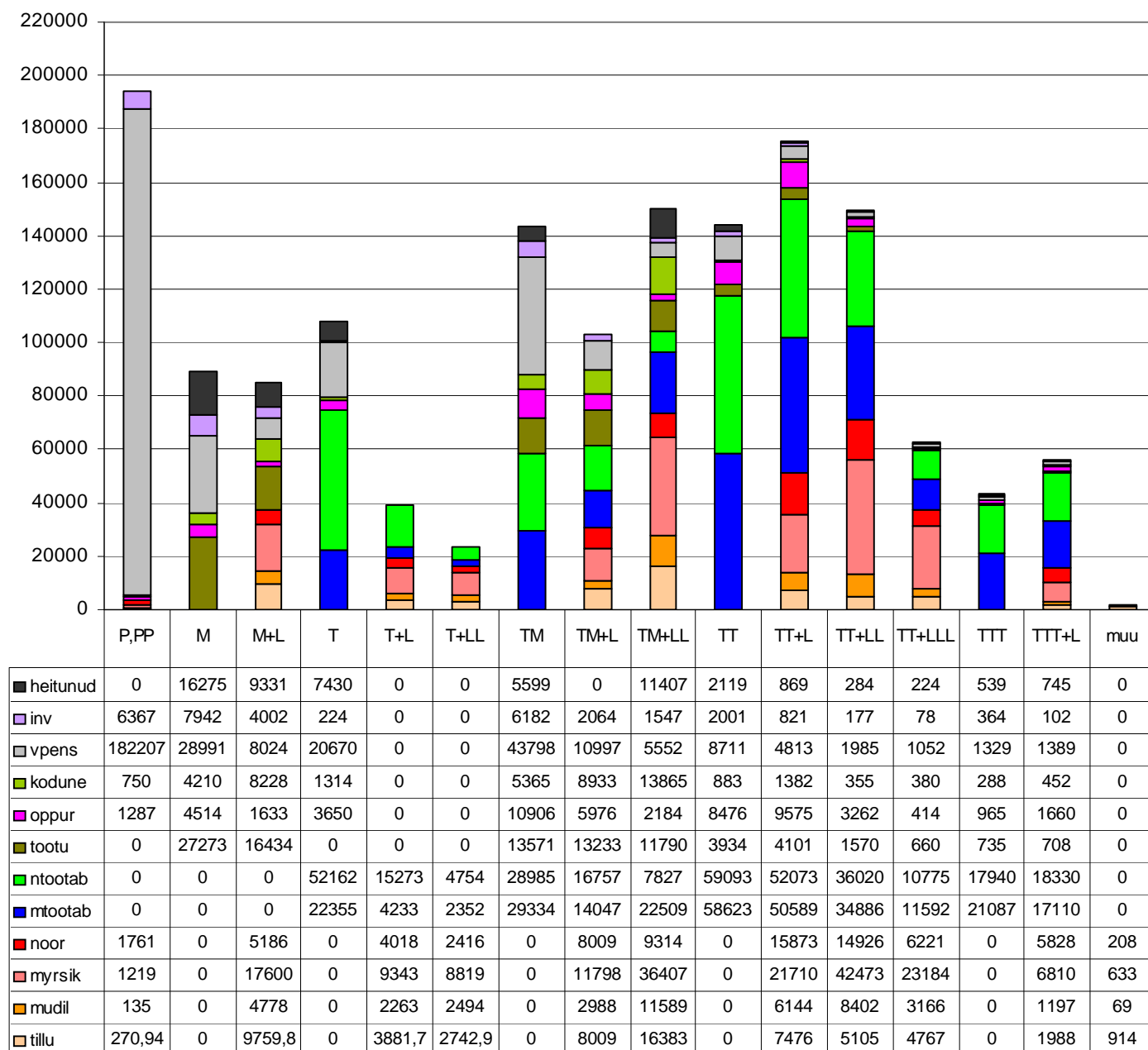

Joonis 49

1.5.3. Erinevate peretasemete liikmete absoluutne arvukus

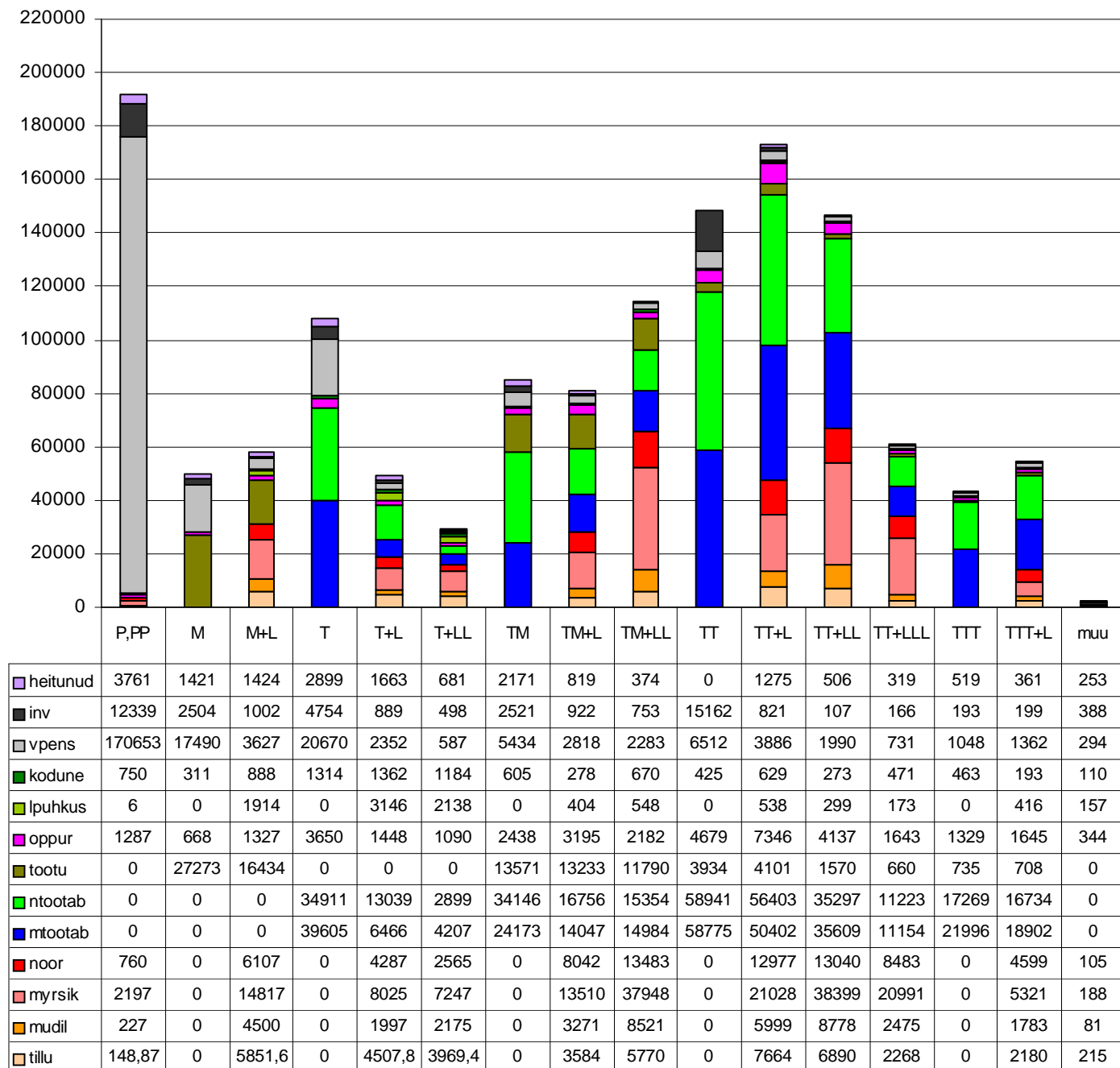
Ühiskonna seisukohast on aga olulised ühe või teise seisundiga ja erinevatesse peretasemetesse kuuluvate isikute absoluutsed arvukused, mida esitavad joonis 50 ja 51.

Erineva staatusega isikute absoluutsed arvukused ühiskonnas 1999

Joonis 50

Erineva staatusega isikute absoluutsed arvukused ühiskonnas 2000

Joonis 51

1.5.4. Kokkuvõtte perede tüpoloogiast peretasemete järgi

Kuigi perede tüpoloogia peretasemete järgi märgatavalt erineb ametlikult kasutatavast leibkondade tüpoloogiast, sobib see ilmselt hästi leibkondade majandusliku toimetuleku analüüsimiseks, sest sisaldab nimelt majandusliku toimetuleku seisukohast sisuliselt olulisi näitajaid.

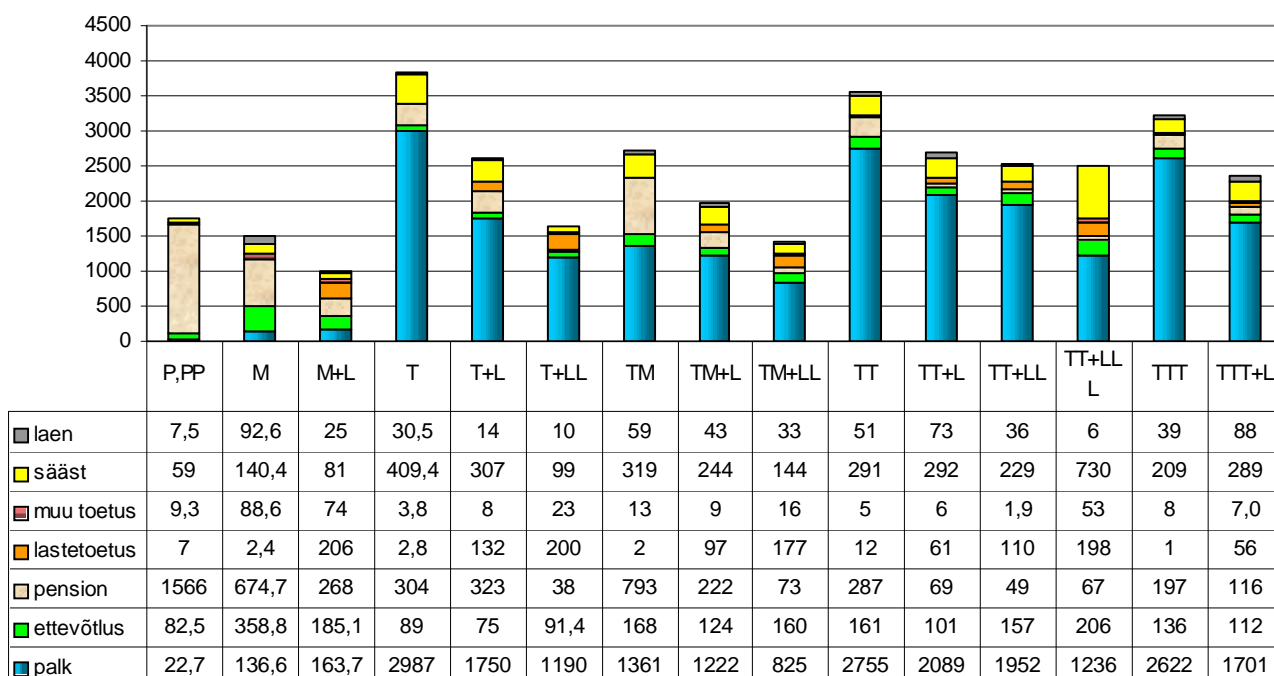
2. Perede sissetulekute struktuuri analüüs

2.1. Netosissetulek ja selle sõltuvus pere struktuurist

2.1.1. Netosissetuleku suurus aastatel 1999 ja 2000 erinevates peretüüpides

Perede võimaluste ja ressursside taseme määrab eeskätt tulude summaarne suurus (netotulu) pereliikme kohta. Selle jaotust koguelanikkonnas iseloomustavad joonised 52 ja 53.

Tulude struktuur ja suurus peretasemete lõikes pereliikme kohta 1999

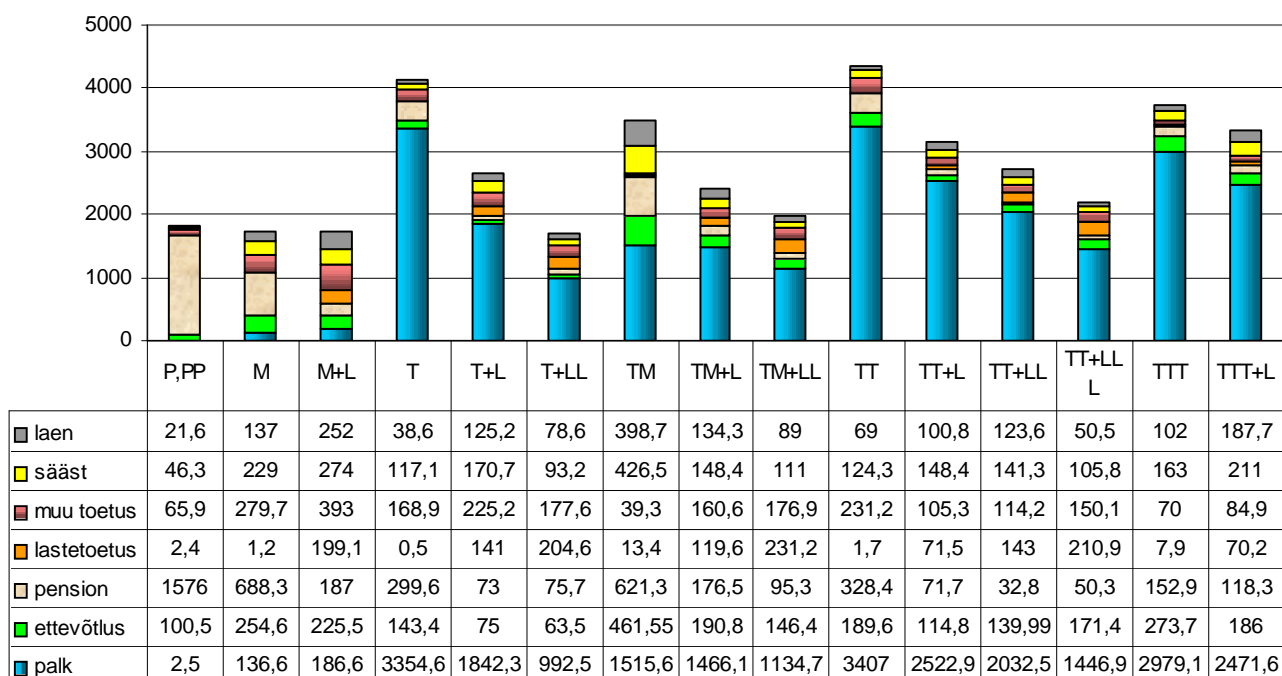
Joonis 52

Näeme, et mõlemal aastal on madalaim keskmine netotulu leibkonnaliikme kohta niihästi lasteta kui ka lapse või lastega mittetöötaja peres. Samuti on netotulu väga madal ühe pereliikme kohta ka mitme lapsega üksiku töötava vanema peres ja lastega peres, kus on küll mitu täiskasvanut, kuid töötab ainult üks, samuti ka pensionäripere. Suhteliselt madal on sissetulek pereliikme kohta kõigis ainult ühe töötava pereliikmega mitmeliikmelistes peredes.

Võrdleme omavahel peretasemeid, kus täiskasvanute arv ja seisund on sama, kuid erineb laste arv. Niisugused on ühe töötava täiskasvanuga pered T, T+L ja T+LL, ühe töötava ja vähemalt ühe mittetöötaja pered TM, TM+L ja TM+LL ja lõpuks ka kahe töötava vanemaga pered TT, TT+L, TT+LL, TT+LLL. Näeme, kuidas mõlemal aastal ilmneb sama trend: laste arvu suurenedes keskmine sissetulek pereliikme kohta väheneb. Mõnevõrra suurenev lastetoetus ei suuda seda muutust kaugeltki kompenseerida.

Kõige suurem keskmine netotulu pereliikme kohta on peredes, kus töötavaid liikmeid on palju ja mittetöötavaid vähe (või üldse mitte). 1999. aastal oli selline pere ühe töötava liikmega, 2000. aastal aga kahe töötava liikmega peredes (TT), mis mõnevõrra ületas ka ühe töötava liikmega pere sissetuleku (Peretase T). Sellele jäi juba arvestatavalt alla vähemalt kolme töötava liikmega pere keskmine sissetulek leibkonnaliikme kohta (Peretase TTT). Märgime, et kahe töötava liikmega peredest on suur osa keskealised ja pensionieelses eas abielupaarid, kelle lapsed on alustanud iseseisvat elu. Kõige mitmekesisem on sissetulekute struktuur ühe töötava ja ühe mittetöötava tööealise liikmega peredes (Peretase TM), kus palgatulu moodustab kõigist tuludest alla poole. Tulusid täiendavad pension (eriti 1999. aastal), 2000. aastal ka laenuid ja säästusid ning suhteliselt suur tulu ka individuaalsest teisest tegevusest, nii et kokku moodustab selle peretüüpi keskmine netotulu ligi kolmveerandi kahe töötajaga peretüüpi keskmisest netotulust pereliikme kohta.

Tulude struktuur ja suurus peretasemete lõikes pereliikme kohta 2000

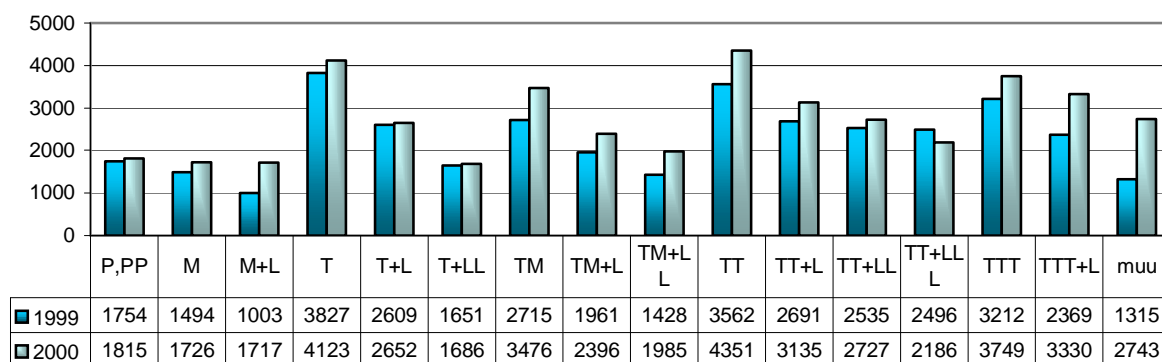

Joonis 53

2.1.2. Netosissetulekute võrdlus

Joonisel 54 on kõrvutatud 1999. ja 2000 aasta netosissetulekuid peretüüpide kaupa. Selgub, et enamuse peretüüpide puhul on netosissetulek aasta jooksul mõnevõrra kasvanud.

Netosissetulek eritüüpi peredes 1999 ja 2000

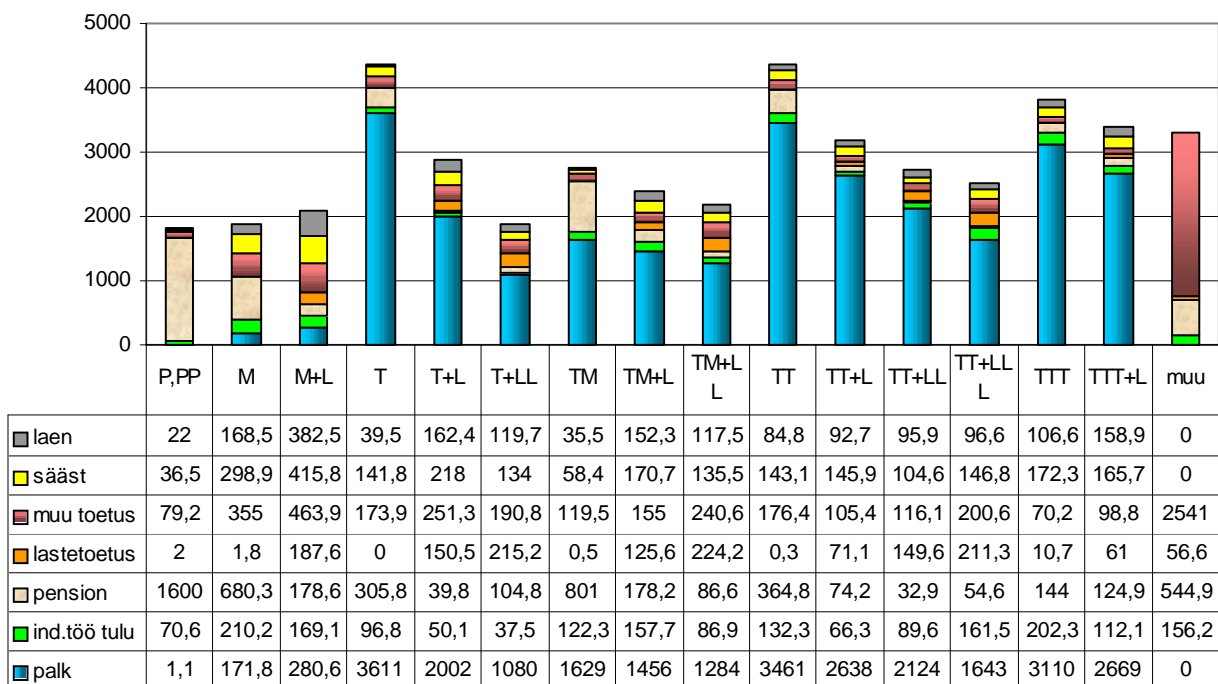

Joonis 54

2.1.3. Netosissetulekud ühesuguse koosseisuga linna- ja maaperedes

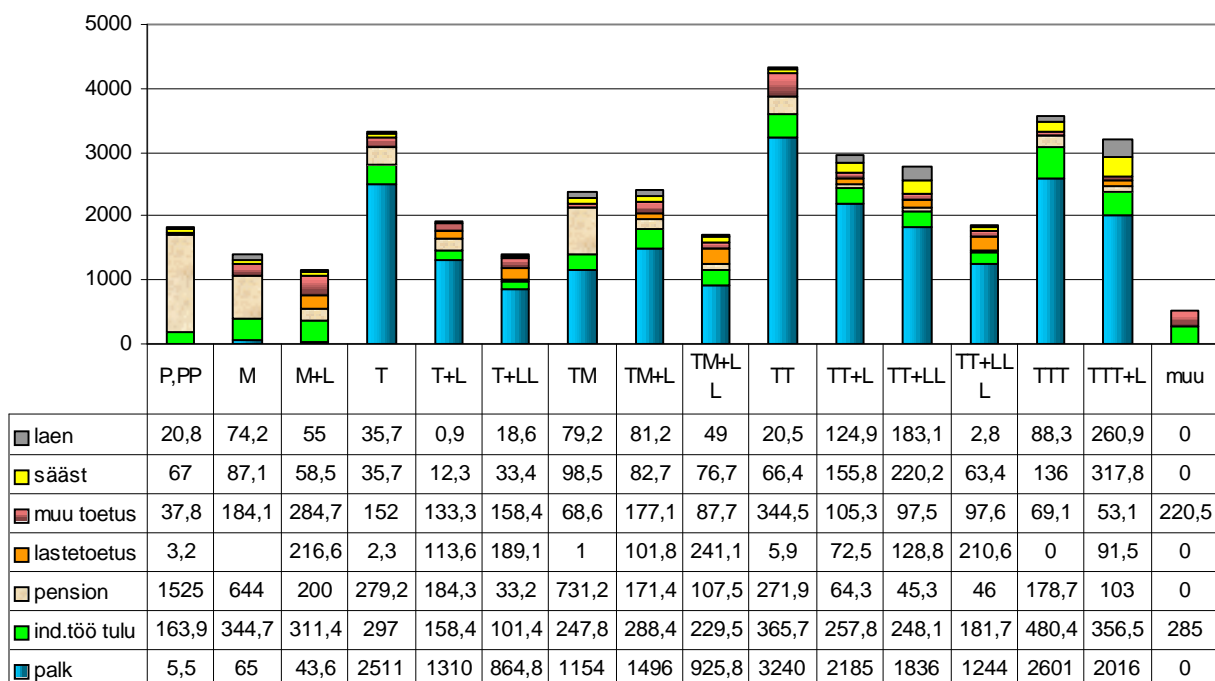
2000. aastal analüüsiti võrdlevalt ka linna- ja maaperede sissetulekuid, vt joonised 55 ja 56.

Tulude struktuur ja suurus peretasemete lõikes linnas

Joonis 55

Tulude struktuur ja suurus peretasemete lõikes maal 2000

Joonis 56

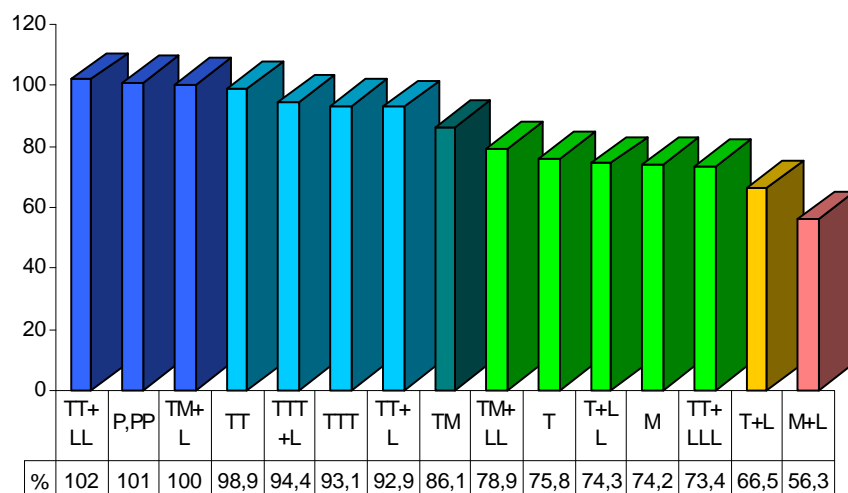
Näeme, et praktiliselt kõigi peretüüpide puhul oli linnapere sissetulek suurem kui maaperel. Kuna käesolevas andmestikus loetakse linnaelanike hulka lisaks linnade ja alevite elanikele ka alevikkude elanikud, moodustab linnaelanike osakaal kõigist elanikest 4/5, ning sellepärast on linnaelanikke iseloomustavad seaduspärasused üsnagi lähedased koguelanikkonda iseloomustavatele seaduspärasustele, vt jooniseid 53 ja 55. Väikesi erinevusi õnnestub leida, analüüsides leibkonnaliikme kohta tulevate netosissetulekute suurust, vt joonised 54 ja 55. Siin ilmneb, et linnapensionäride pered (P, PP), erinevalt pensionäridest kogu elanikkonnas, moodustavad väikseima sissetulekuga pered. Põhjuseks on siin mitte linnapensionäride keskmisest madalam sissetulek, vaid tõsiasi, et teiste madala sissetulekuga peretüüpide (M, M+L ja T+LL) sissetulek pereliikme kohta on linnades pisut kõrgem kui maal.

2.1.4. Tulude võrdlus linnas ja maal

Sissetulekute erinevusi peretasemete lõikes iseloomustab joonis 57, kus peretasemed on järjestatud vastavalt maa ja linna sissetulekute suhtele.

Esimene pilk joonisele 57 veenab meid selles, et keskmiselt on linnaperede sissetulekud ühe pereliikme kohta suuremad kui maaperede omad, kuid erinevused peretüüpide vahel on üsna suured.

Ühe pereliikme kohta arvatud sissetuleku suhe maal ja linnas erinevate peretasemete korral

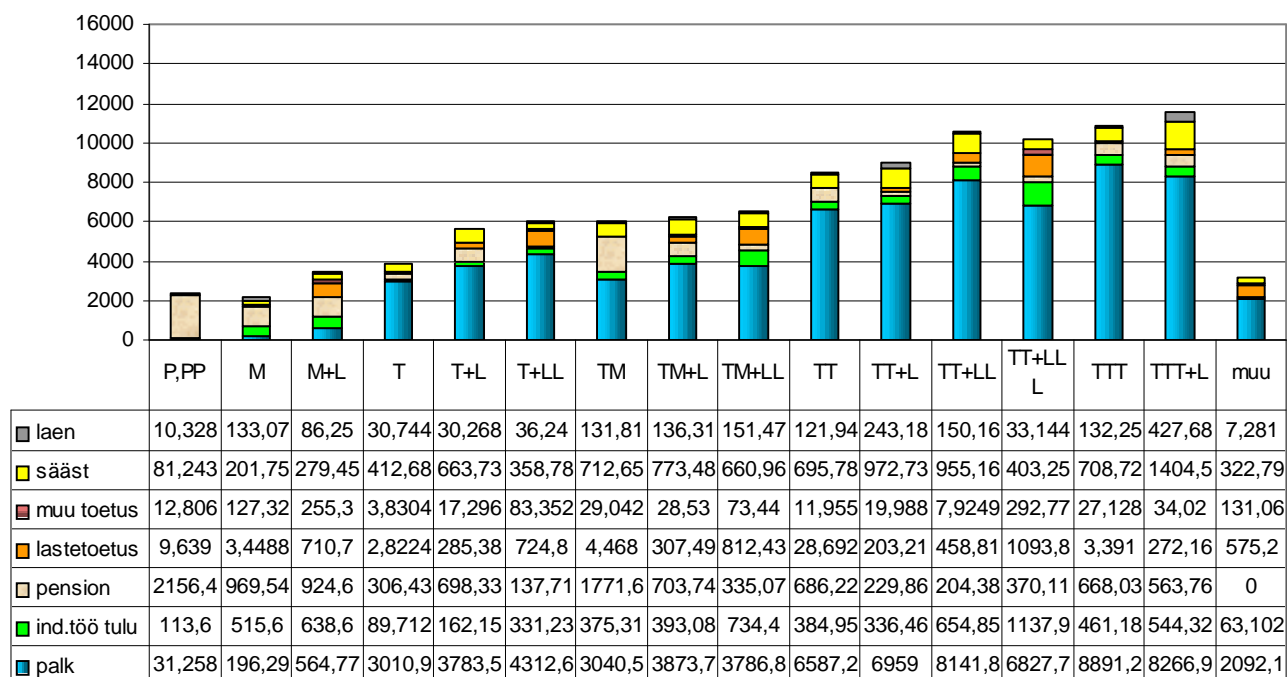
Joonis 57

Kolme peretaseme korral on maaperes sissetulek pereliikme kohta keskmiselt isegi pisut suurem kui linnaperes – need on kahe töötaja ja kahe lapsega pere (TT+LL), pensionäripere (P, PP) ning töötaja, mittetöötaja ja lapse pere (TM+L). Erinevused on siiski nii väikesed, et asjakohane on öelda – nendes peretüüpides, samuti ka kahe töötajaga peres (TT) praktiliselt puudub linna ja maa vaheline erinevus sissetulekutes leibkonnaliikme kohta. Vähemalt kolme töötajaga peredes lastega ja lasteta (TTT ja TTT+L), samuti kahe töötaja ja lapsega peres (TT+L) on linna ja maa sissetulekute erinevused alla 10%. Töötaja ja mittetöötaja pere (TM) saab maal seitsmendiku võrra vähem sissetulekut kui linnas. Kahe lapsega töötaja ja mittetöötaja pere (TM+LL), üksiktöötaja (T), üksiktöötaja kahe lapsega (T+LL), mittetöötaja (M) ning lapserikas kahe töötava vanemaga pere (TT+LLL) saavad maal vähem kui kolmveerandi sellest sissetulekust, mida samasugune pere saaks linnas. Suurim, kolmandikuni ja üle selle küündiv erinevus on ühe lapsega töötava ja ka mittetöötava üksikvanema peres (T+L, M+L).

2.1.5. Perede kogutulu

Vaatleme ka perede kogutulu, st kõigi leibkonnaliikmete poolt saadavate kõigi sissetulekute kogusummat. Arusaadavalt sõltub see ühelt poolt leibkonnaliikmete arvust, teiselt poolt nende sotsiaalsest seisundist ja siit tulenevalt ka sissetulekute suurusest, vt jooniseid 58 ja 59, kus on esitatud perede keskmine kogutulu vastavalt peretüübile nii 1999 kui ka 2000 aastal.

Tulude summa pere kohta peretasemete lõikes 1999

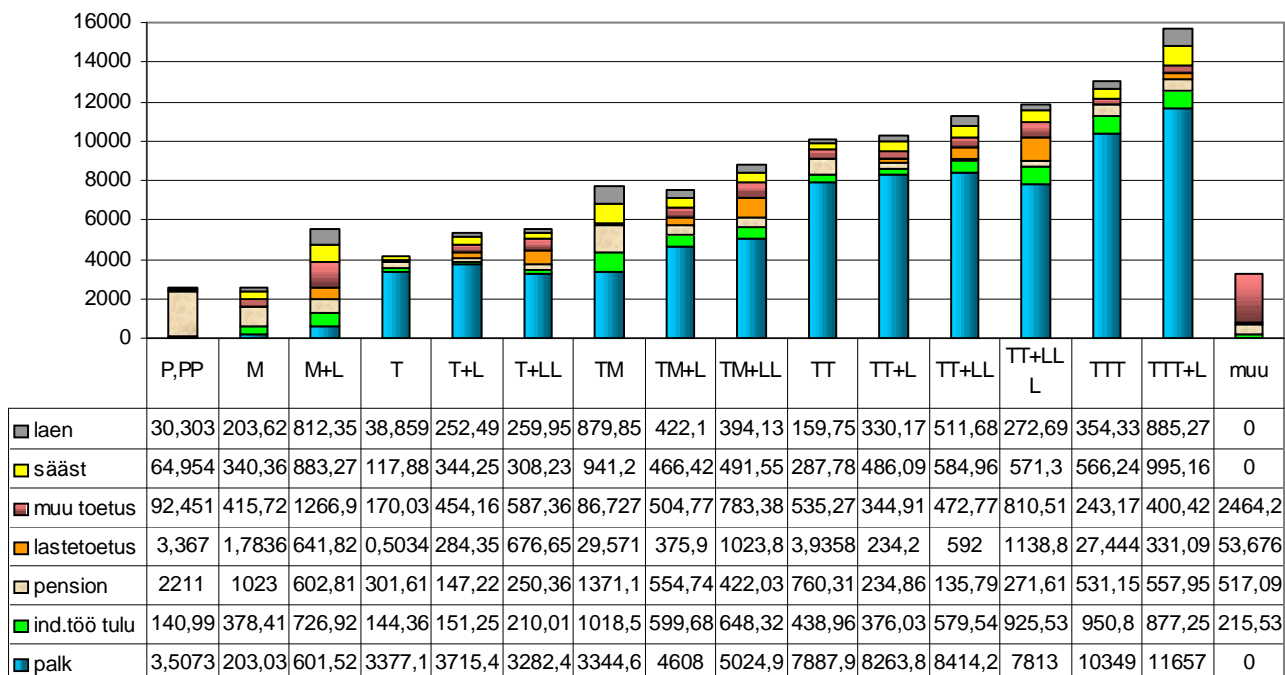
Joonis 58

Joonistelt 58 ja 59 selgub, et üldiselt suureneb pere poolt saadav keskmine kogutulu vastavalt pereliikmete arvu suurenemisele. Seega ei ole põhjust oletada, et nimelt vaesed pered omavad palju lapsi: suur osa lasterohkeid peresid on küllaltki kõrge kogusissetulekuga, kuid madalaks jääb sissetulek ühe leibkonnaliikme kohta nimelt ülalpeetavate, so laste rohkuse tõttu.

Ootuspäraselt sõltub palga osa perede sissetulekus palgasaajate arvust ja suureneb vastavalt palgasaajate arvu suurenemisele. Ühe töötajaga leibkondades muutub vastavalt leibkonnatüübile keskmine palgatulu 1999. aastal 3000 ja 4500 krooni, 2000. aastal aga juba 3500 ja 5000 krooni vahel. Kahe töötajaga peres on palgatulu keskmiselt 6000 –8000 krooni ümber ja kolme töötajaga peres 9 000 ja 12 000 vahel. Kõigis neis peretüüpides on palgatulu aasta jooksul absoluutselt märgatavalt suurenenud (keskmiselt kuni 500 krooni võrra palgasaaja kohta). Tähelepanuväärne on siin see, et laste olemasolu peres suurendab palgatulu mõnevõrra: ilmselt on tegemist teatavas mõttes sundseisuga, kus vanemad laste ülalpidamiseks teevad lisatööd. Lastetoetuste ja pensionite suurused vastavad laste ja pensionäride arvule peres. Muude toetuste summad jagunevad vastavalt laste ja ka

mittetöötajate arvule peres, suurimad muu toetuse saajad on lapse või lastega mittetöötajad. Individuaalsed töist tulu saavad keskmisest rohkem esiteks leibkonnad, kus on mittetöötavaid liikmeid, teiseks ka suure liikmete arvuga (niihästi töötajaid kui ka lapsi palju) pered.

Tulude summa pere kohta peretasemete lõikes 2000

Joonis 59

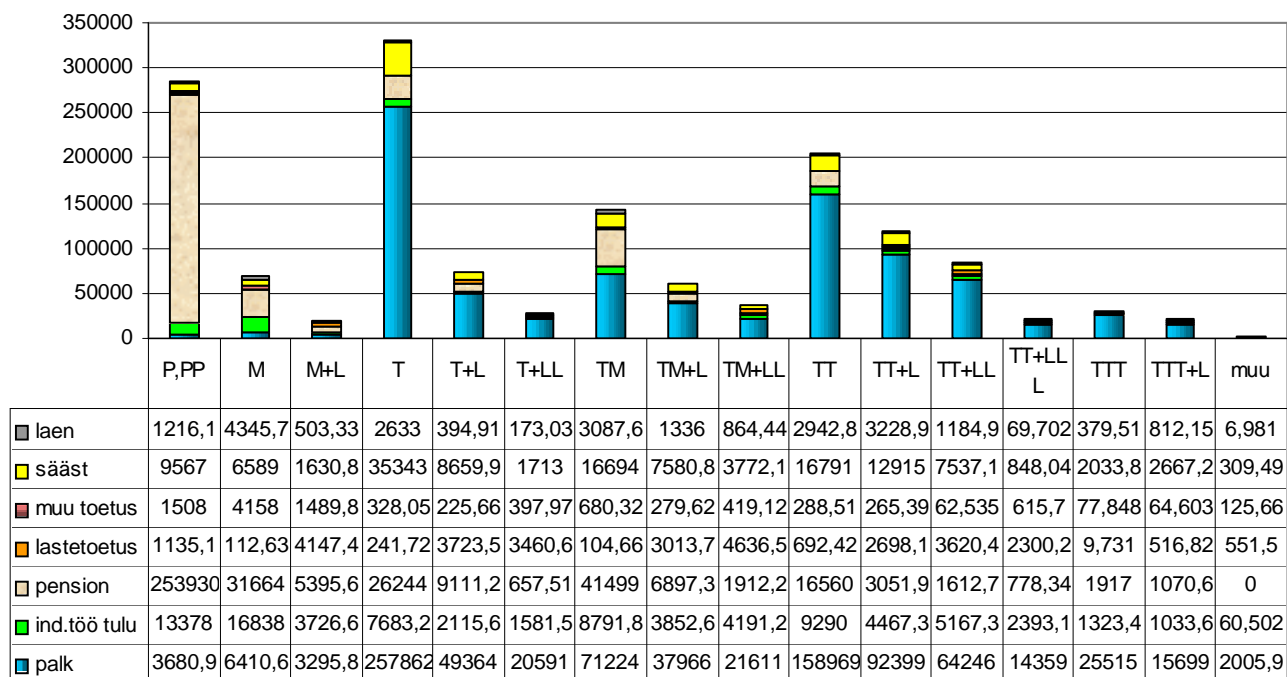
2.1.6. Eritüüpi perede poolt saadav tulude kogusumma

Käesolevas punktis vaatleme üksikute peretüüpide poolt saadavate sissetulekute kogusummasid, arvestades nende perede arvukusi koguelanikkonnas, vt joonised 60 ja 61.

- Kõige rohkem sissetulekuid, ning seda peamiselt palgatuluna, saavad tööealised üksikud. Nende seas on inimesi igast vanusest. Olulise osa moodustavad 25-30-aastased noored, kes ei ole veel oma peret loonud, siis on üksikuks jäänud keskmistest vanuserühmadest ja arvestatav hulk ka kesk- ning vanemaealisi naisi, kellel on olnud suurem pere, kuid kes on üksikuks jäänud peale laste iseseisvumist ning mehest lahutamist või lebestumist.
- Järgmine sissetulekute rühm langeb töötavale paarile, kes valdavalt on kesk- või vanemas eas ja kelle puhul taas olulisima osa sissetulekust moodustab palk.
- Pensionäride sissetulekud koosnevad põhiliselt pensionitest.
- Ühest töötavast ja (vähemalt) ühest mittetöötavast isikust koosneva leibkonna sissetulekud on neljandal kohal, ning siin on palga kõrval väga olulise tähtsusega pension, sissetulek individuaalsest tööst, säästud ja laenu. Märkime, et ka nende perede liikmetest on oluline osa eakad.

- Järgnevad lastega suhteliselt nooremad pered, kus oluline sissetulekuallikas on palk. Nende perede poolt saadud summaarne sissetulek jääb aga alla lasteta (või täisealiste lasteta) perede liikmete poolt saadavale sisetulekule.

Tulude kogusumma peretasemete lõikes 1999

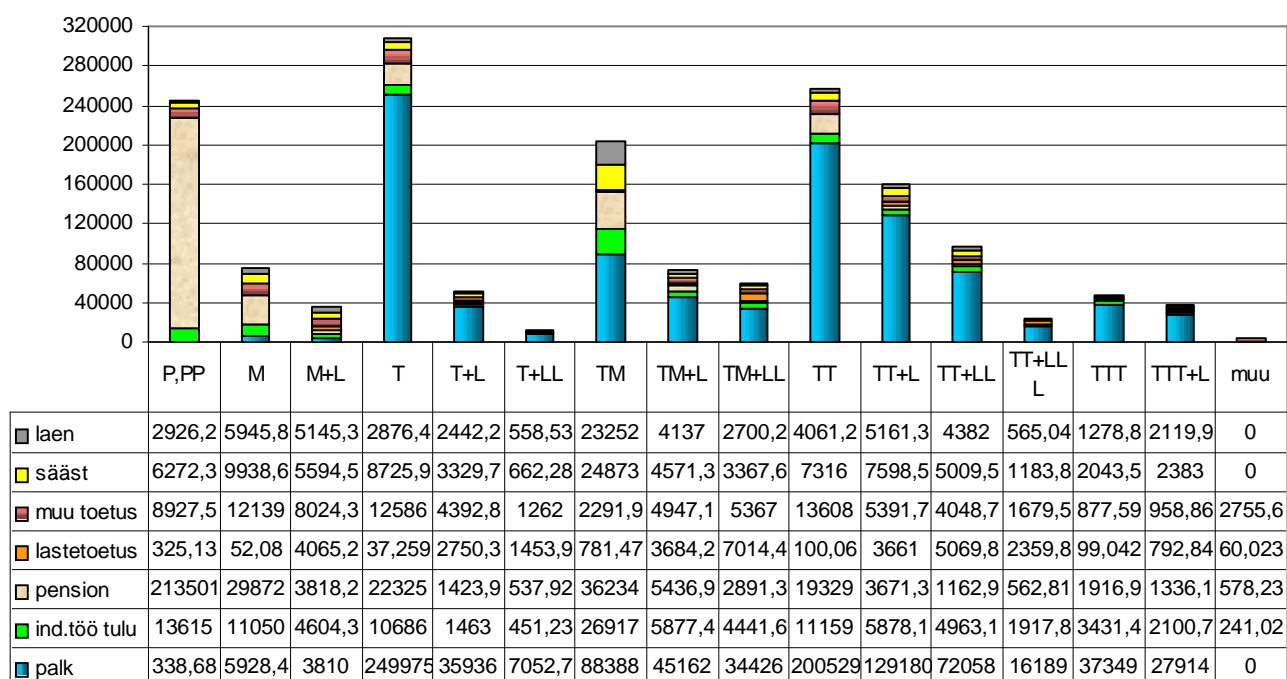

Joonis 60

Viimane tulemus on hoolimata näilisest paradoksaalsusest siiski üpris ootuspärane, sest tänu suhteliselt väiksele laste arvule ja suhteliselt väikestele laste vanusevahedele mitmelapselises peres elab enamusi suurema osa oma täiskasvanueast peres, kus ei ole alaealisi lapsi.

Tulude kogusummade jaotuses leibkondade vahel ei ole ilmseid süstemaatilisi muutusi aastate lõikes.

Tulude kogusumma peretasemete lõikes 2000

Joonis 61

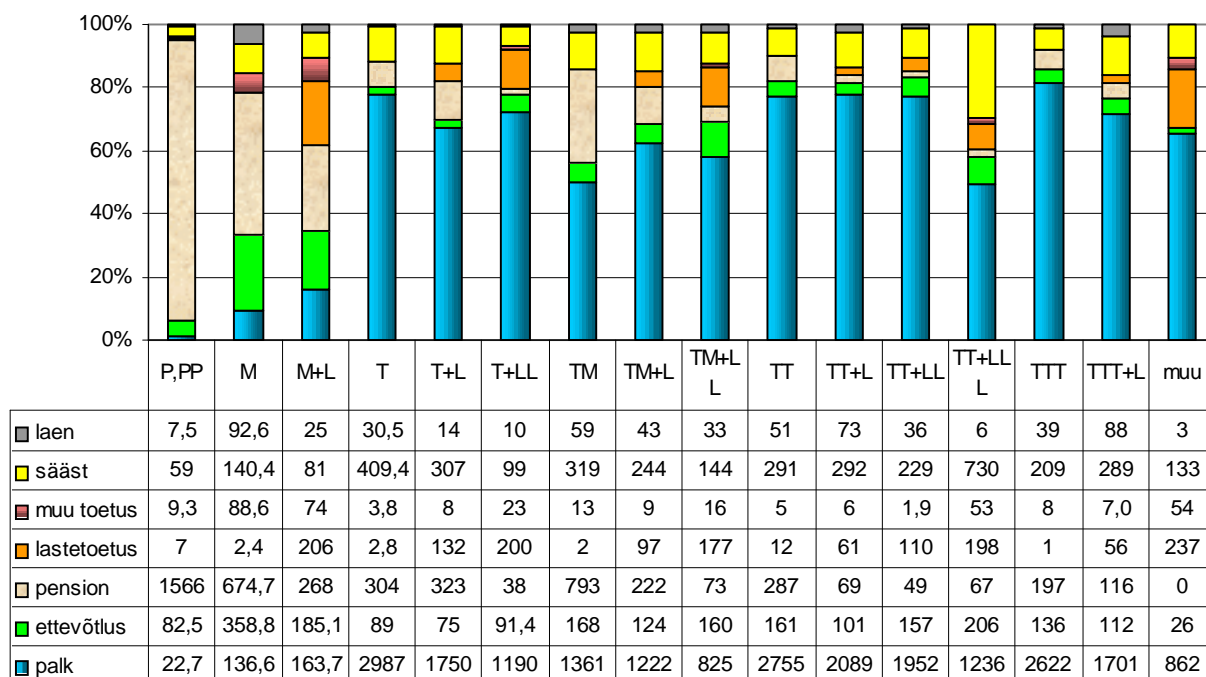
2.2. Lastega ja lasteta perede sissetulekute struktuur

2.2.1. Perede sissetulekute struktuur 1999. ja 2000. aastal

Vaatleme perede sissetulekute struktuuri üksikute peretüüpide (tasemete) kaupa. Vastavad graafikud on esitatud joonistel 62 ja 63. Siinjuures on aluseks tulu ühe leibkonnaliikme kohta (kasutatakse tarbimiskaale). Näeme, et pered jagunevad põhilise tuluallika poolest kolme rühma:

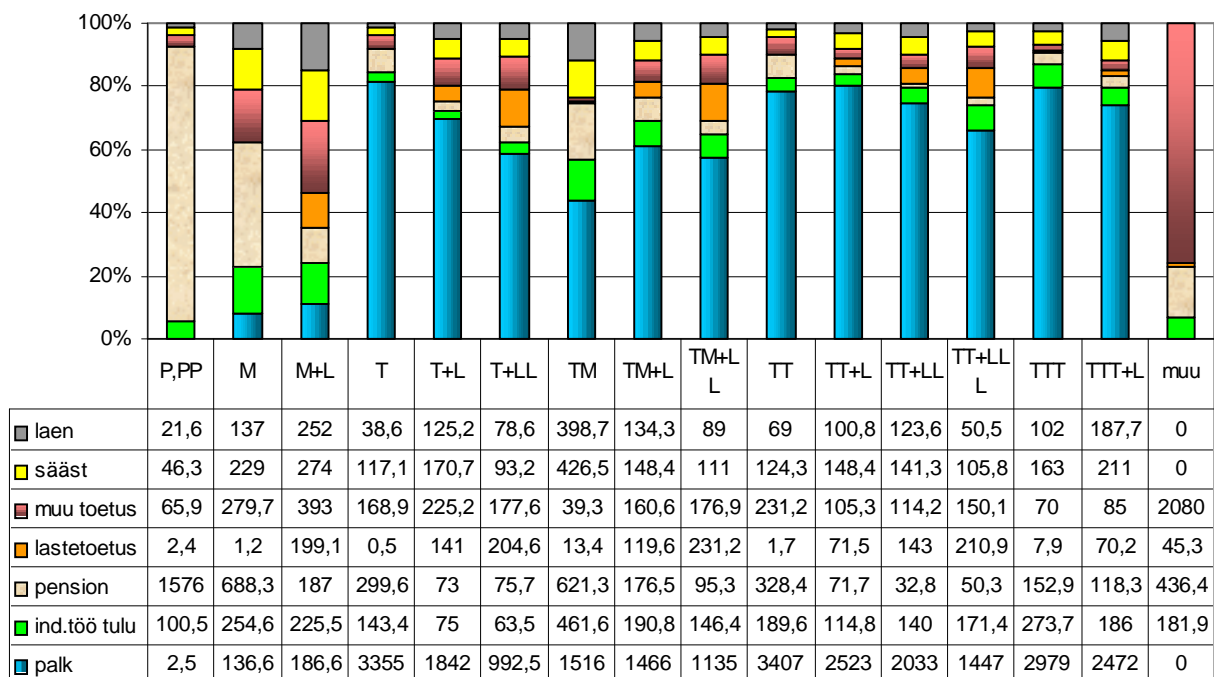
- pered, kus vähemalt üks leibkonnaliige töötab, saavad põhilise osa oma tuludest palgana (selliseid peretüüpe on 12);
- pered, kus töötajaid praktiliselt ei ole, kuid oluline osa liikmetest on pensionärid, saavad põhilise osa oma tuludest pensionist (selliseid peretüüpe on kaks, lisaks pensionäriperele (P,PP) veel pere, kus on vähemalt üks mittetöötav tööealine ja mitte ühtegi töötajat ega last (M));
- Pered, kus põhiosa sissetulekust moodustavad mitmesugused muud siirded ja toetused, sh lastetoetus. Niisugused on lapse või lastega mittetöötaja pered (M+L) ning väga väikesearvuline muude perede rühm 2000. aastal.

Tulude struktuur peretasemete lõikes 1999

Joonis 62

Tulude struktuur peretasemete lõikes 2000

Joonis 63

Individuaalsest teisest tegevusest (ettevõtlusest, sh ka talust) saadava tulu osa on suurem neis peredes, kus on ka mittetöötavaid liikmeid (M, M+L, TM), kuid kummalgi aastal ei ole peretüüpi, kus see sissetuleku komponent ulatuks viiendikuni leibkonna keskmisest kogusissetulekust leibkonnatüübi lõikes. Tänu muude sissetulekute suurenemisele on lastetoetuste osakaal 2000. aastal veidi väiksem kui 1999. aastal. Ootuspäraselt on lastetoetuste osakaal suurem peredes, kus on rohkem lapsi, kuid üle 10% kogusissetulekust moodustab see ainult mitme lapsega üksikvanema, kahe lapse ja ühe töötajaga peres ning lasterikas kahe töötajaga peres (T+LL ja TT+LLL).

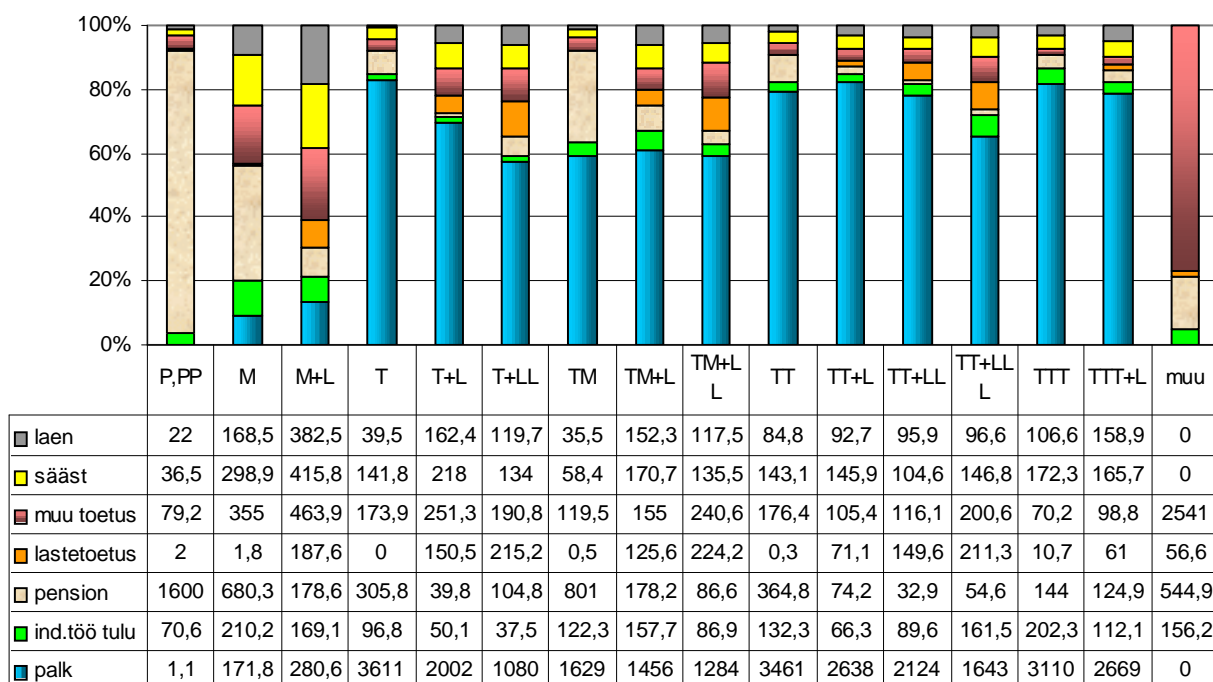
Huvitav on laenude ja säästude suuruse korreleeritus; mõlemat kasutatakse rohkem neis peredes, kus palga osakaal on suhteliselt madal (Peretasemed M+L ja TM).

Perede sissetulekute üldstruktuuris ei ole aastate lõikes olulisi muutusi toimunud.

2.2.2. Perede sissetulekute struktuur linnas ja maal

Perede sissetulekute struktuurierinevusi linnas ja maal analüüsime ainult 2000 aasta andmete põhjal, vt joonised 64 ja 65.

Tulude struktuur peretasemete lõikes linnas

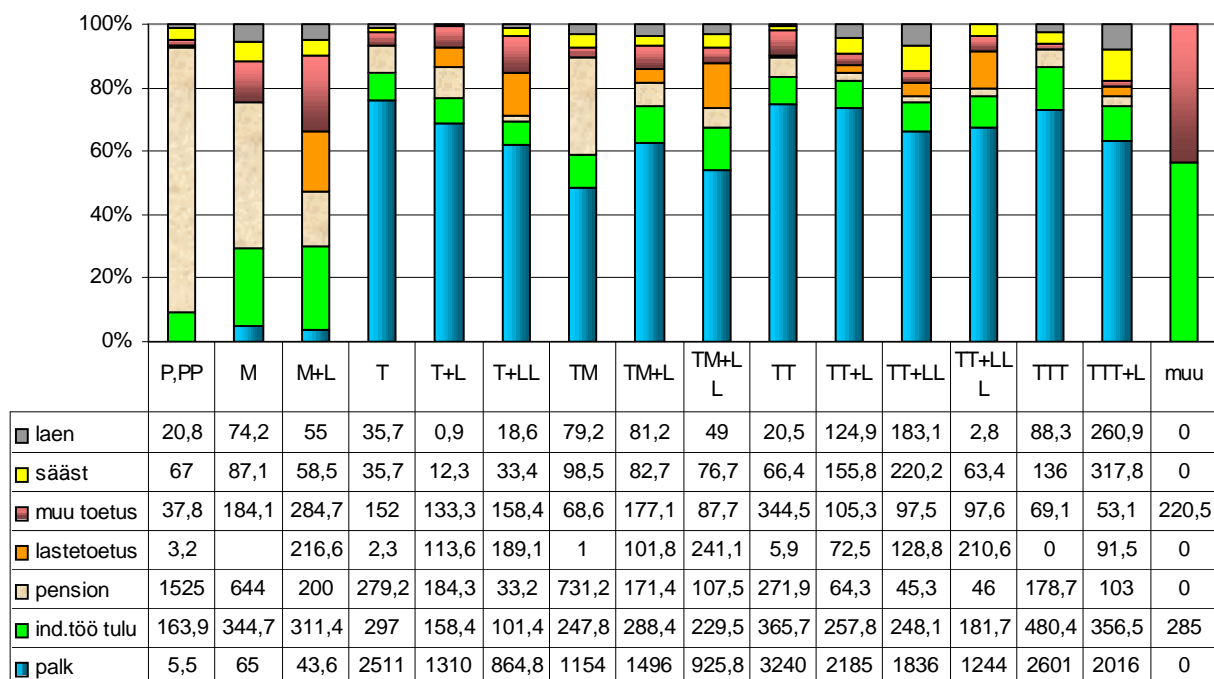

Joonis 64

Jooniselt 65 on näha, et maaperede tulude struktuuris on ootuspäraselt üldiselt veidi väiksem osakaal palgal ja pisut suurem individuaalsel teisel sissetulekul. See ületab mitme peretüüpi (eriti pered, kus on ka mittetöötavaid liikmeid) puhul viiendiku sissetulekust (jätame siinkohas kõrvale *muu pere* kui väga väikesearvulise rühma) ning moodustab enamuse tüüpide puhul ligemale kümnendiku sissetulekust pereliikme kohta.

Mõnevõrra aitab neid erinevusi selgitada joonis 66, kus kõigi peretüüpide keskmised sissetulekud pereliikme kohta on esitatud üksikkomponentidena.

Tulude struktuur peretasemete lõikes maal

Joonis 65

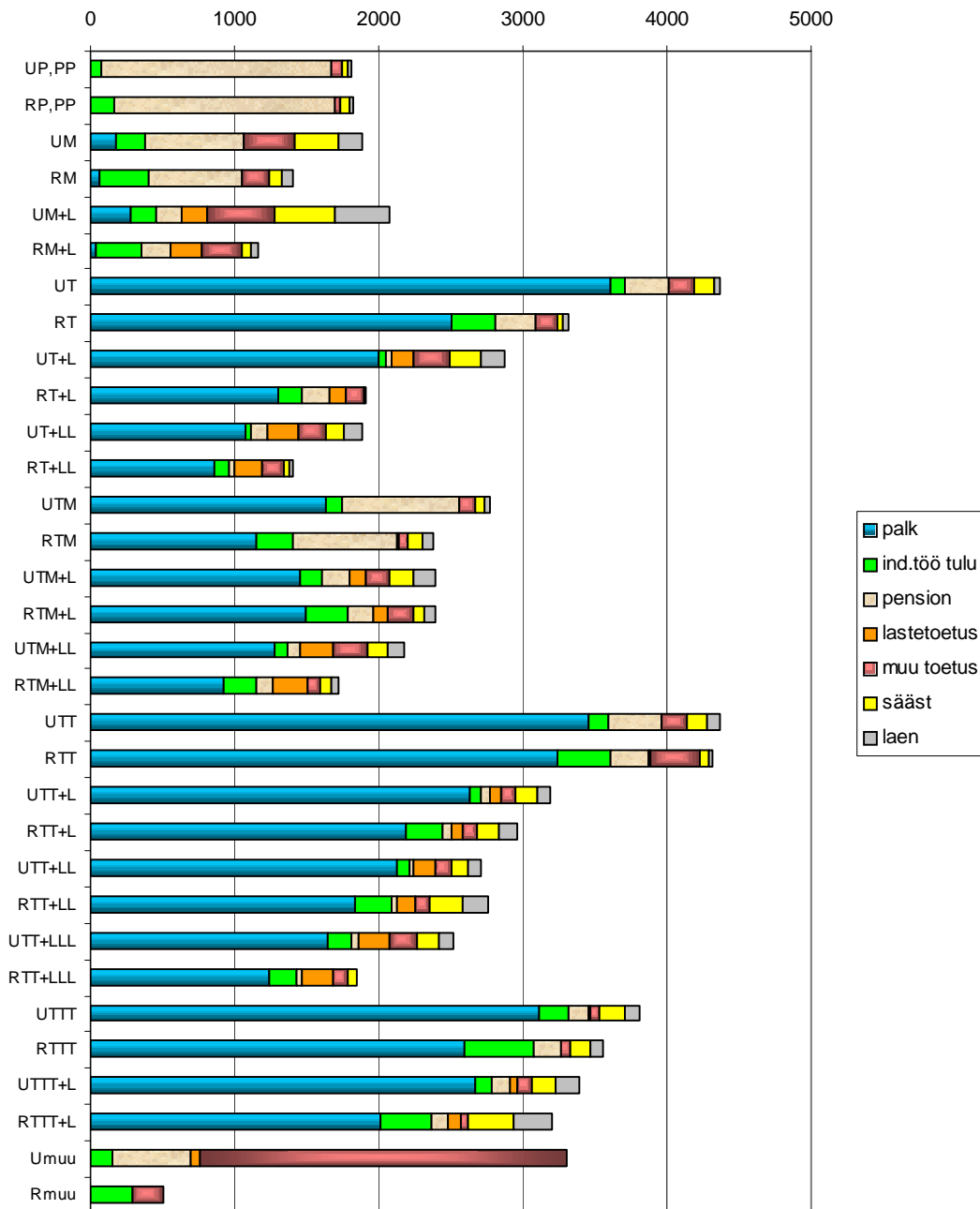
2.2.3. Linna- ja maaperede tulude struktuuri võrdlus aastal 2000

Linna ja maaperede sissetulekute detailsemaks visuaalseks võrdlemiseks on sobiv joonis 66, kus igale peretasemele vastab kaks horisontaaltulpa: ülemine, mille sümbolile eelneb täht U (*Urban*) vastab linnapererele ja sellele järgneb tulp sümboliga R (*Rural*), mis tähistab maaperet. Iga tulp on liigendatud üksikute tulukomponentide järgi. Kasutatud on 2000. aasta andmeid.

Jooniselt 66 ilmnevad mitmed seaduspärasused, neist olulisimad on alljärgnevad:

- Pensionite osa leibkondade sissetulekus on ootuspäraselt praktiliselt sama suur nii linnas kui maal,
- Lastetoetuste osa sissetuleku absoluutses suuruses on samuti maa- ja linnaperedes ühesuurune.
- Palga osa sissetuleku absoluutses suuruses on linnas mõnevõrra kõrgem kui maal – erinevus, mis peab paika peaaegu kõigi peretüüpide korral.
- Sissetulek individuaalsest teisest tegevusest on maal veidi suurem kui linnas. Kuigi see sissetuleku osa moodustab kogusissetulekust suhteliselt väikese osa, kompenseerib see mõnede peretasemete korral palgaerinevusi.
- Säästude ja laenude suurused muutuvad peretasemete lõikes ligikaudu võrdeliselt.

Tulude struktuur ja suurus linnas ning maal peretasemete järgi

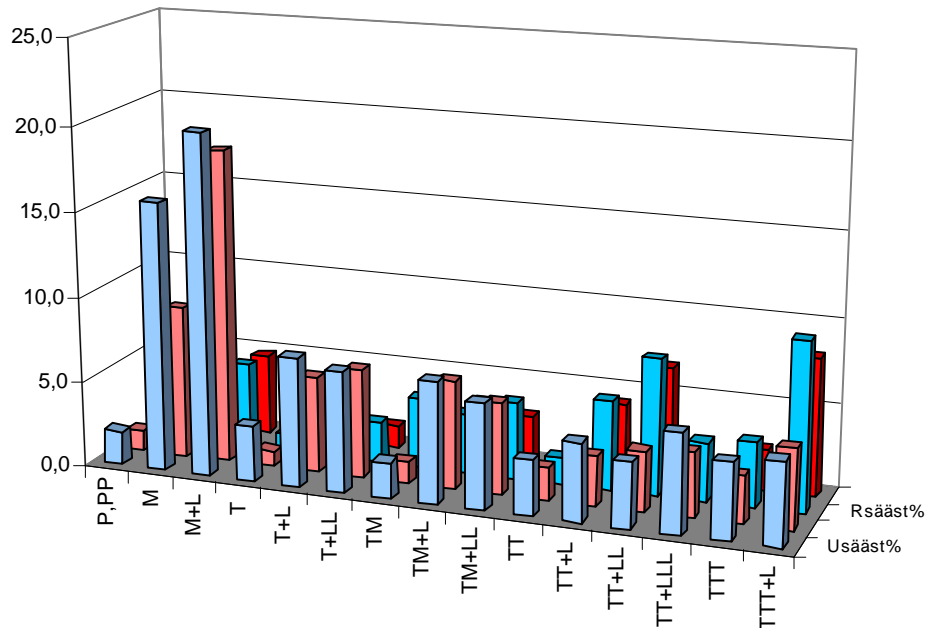
Joonis 66

2.2.4. Säästud ja laenud

Üks toimetuleku võimalusi lühiajalise töötaoleku korral on säästude kasutamine ning laenude võtmine. Keskmiselt näitab laenude kasutamine kasvutendentsi. Näeme jooniselt 66, kus on kajastatud 2000. aasta andmed, et ka neid võimalust kasutatakse küllalt sagedasti. Detailsemalt

on säästude ning laenude kasutamist toimetulekul vaadeldud joonisel 67. Siinjuures ilmneb, et laenud ja säästud muutuvad peretasemete lõikes praktiliselt võrdeliselt (korrelatsioonikordaja on 0,95). Siinjuures moodustavad laenud keskmiselt umbes kolmveerandi elamiseks kulutatud säästusummadest.

Säästude ja laenude suurus osakaal üldisest sissetulekust protsentides eritüüpi linna- ja maaperedes

	P,PP	M	M+L	T	T+L	T+LL	TM	TM+L	TM+LL	TT	TT+L	TT+LL	TT+LL L	TTT	TTT+L
Usääst%	2,0	15,8	20,0	3,2	7,6	7,1	2,1	7,1	6,2	3,3	4,6	3,9	5,8	4,5	4,9
Ulaen%	1,2	8,9	18,4	0,9	5,7	6,4	1,3	6,4	5,4	1,9	2,9	3,5	3,8	2,8	4,7
Rsääst%	3,7	6,2	5,0	1,1	0,6	2,4	4,1	3,4	4,5	1,5	5,3	8,0	3,4	3,8	9,9
Rlaen%	1,1	5,3	4,7	1,1	0,0	1,3	3,3	3,4	2,9	0,5	4,2	6,6	0,2	2,5	8,2

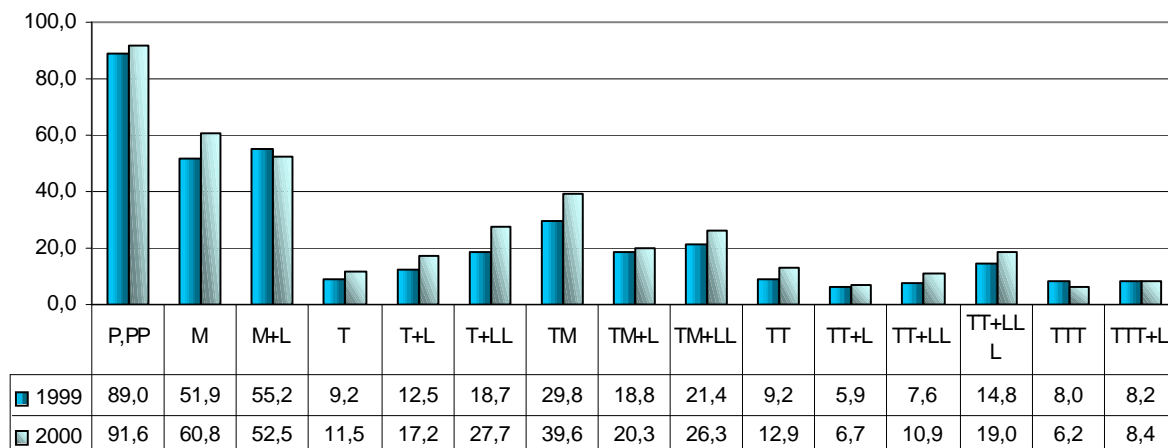
Joonis 67

Jooniselt 67 ilmneb ühtlasi, et linna- ja maaelanike säästude ja laenude kasutajate rühmad on üldiselt erinevad. Linnades on aktiivseimad laenajad ning säästude kasutajad üksikud ning lapsega mittetöötajad. Maal aga kasutavad sääste ja teevad laenu vähemalt kahe töötajaga ja lastega pered. Võib oletada, et tegemist on osaliselt erineva ideoloogiaga: suur osa linnaperedest kasutab laene ja säästusid raske perioodi üle elamiseks lootuses peatselt leida töökoht ning laen tasuda ja/või säästud taastada. Maal aga võib olla tegemist investeeringutega majapidamisesse või tootmisesse.

2.3. Siirded, sotsiaalabi, alimendid ja nende osa leibkondade sissetulekutes

2.3.1. Siirete osakaal perede netosissetulekus aastail 1999 ja 2000

Siirete osakaal protsentides eritüüpi perede netosissetulekust aastail 1999 ja 2000

Joonis 68

Vaadeldes siirete osakaalu erinevate leibkonnatüüpide netosissetulekus tuleb tõdeda, et see kõigub väga laiades piirides alates kuuest protsendist mitme töötajaga peres ja ulatudes üle 90% pensionäriperedes. Kaht aastat võrreldes ilmneb, et suurema osa perede puhul on siirete osatähtsus pisut kasvanud, ilmselt on selle peamiseks põhjuseks haigusrahade arvestamine siirete hulka. Siirete osakaalu pere netosissetulekutes suurendavad järgmised pereliikmed:

- Pensionärid (P, PP, samuti ka TM);
- Töötud (M, M+L, TM, TM+L, TM+LL, TM+LLL);
- Lapsed (TM+LL, TT+LL, TT+LLL).

Detailsemalt on siirete sõltuvust leibkonna koosseisust ja leibkonnaliikmete sotsiaalsest seisundist uuritud järgmises osas (vt *Siirete mudel*).

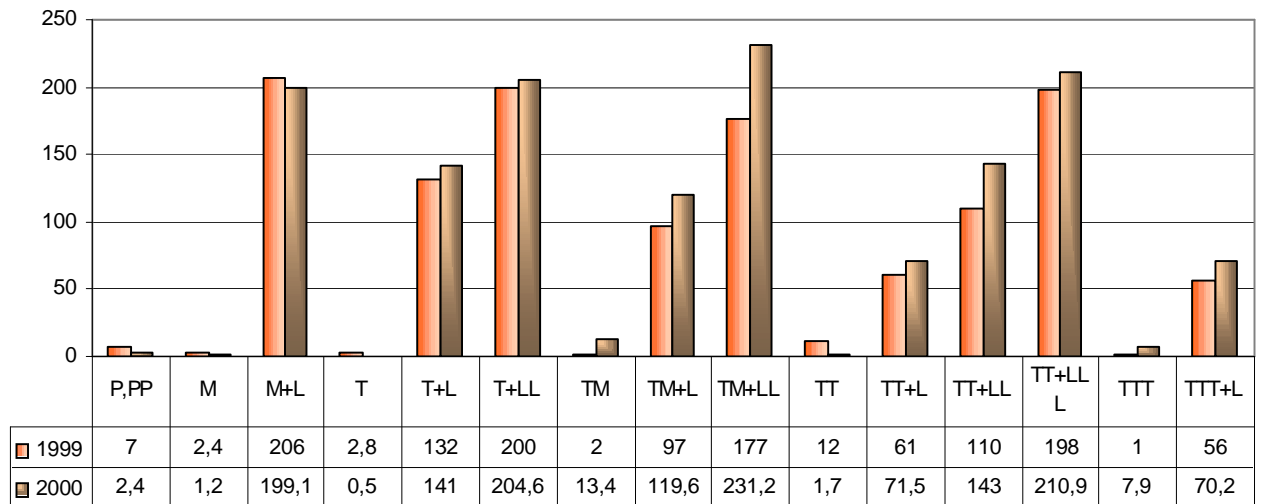
Tulenevalt käesoleva uurimisprojekti eesmärgist vaatleme süvitsi eeskätt lastega seotud siirdeid.

2.3.2. Lastetoetuste osakaal pere netotuluses sõltuvalt peretüübist ja selle dünaamika aastail 1999–2000

Joonistel 69 ja 70 on esitatud lastetoetuste absoluutsed suurused ühe pereliikme kohta (arvestades kogu leibkonda) ja nende osakaal leibkonna netosissetulekus.

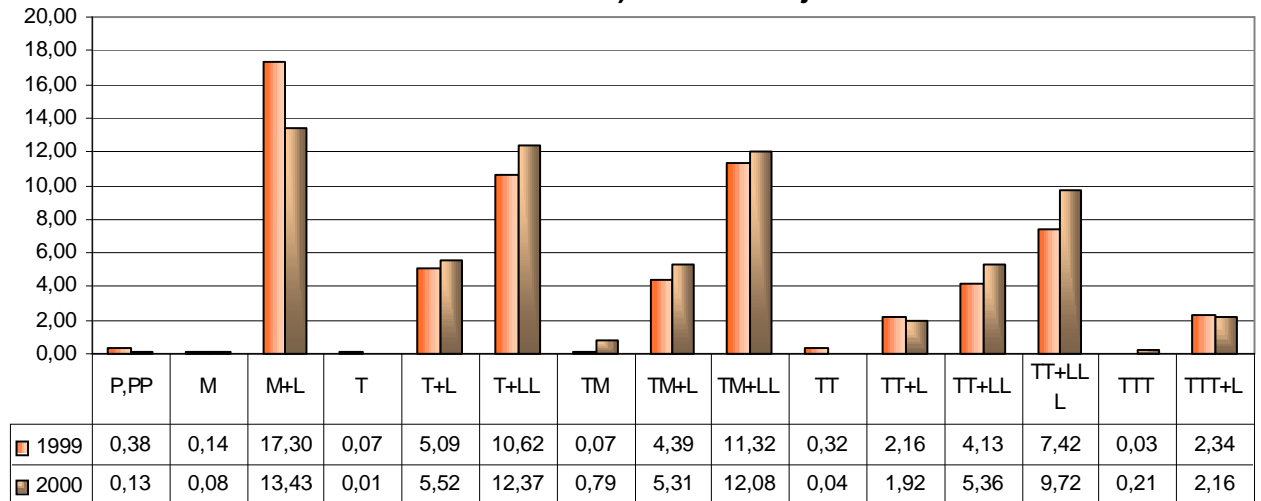
Näeme jooniselt 69, et nelja peretüübi puhul ulatub lastetoetusest saadav tulu kuus 200 kroonini leibkonnaliikme kohta – need on lapse või lastega mittetöötaja pere, vähemalt kahe lapsega töötav üksikvanem, lasterikas kahe töötajaga pere ning 2000. aasta andmetel ka töötaja ning mittetöötajaga vähemalt kahelapseline pere. Oluline on ka see, kui suure osa lastetoetused moodustavad leibkonna sissetulekus

Lastetoetuse suurus ühe pereliikme kohta aastail 1999 ja 2000

Joonis 69

Lastetoetuse suhteline suurus ühe pereliikme kohta (protsentides netosissetulekust) aastail 1999 ja 2000

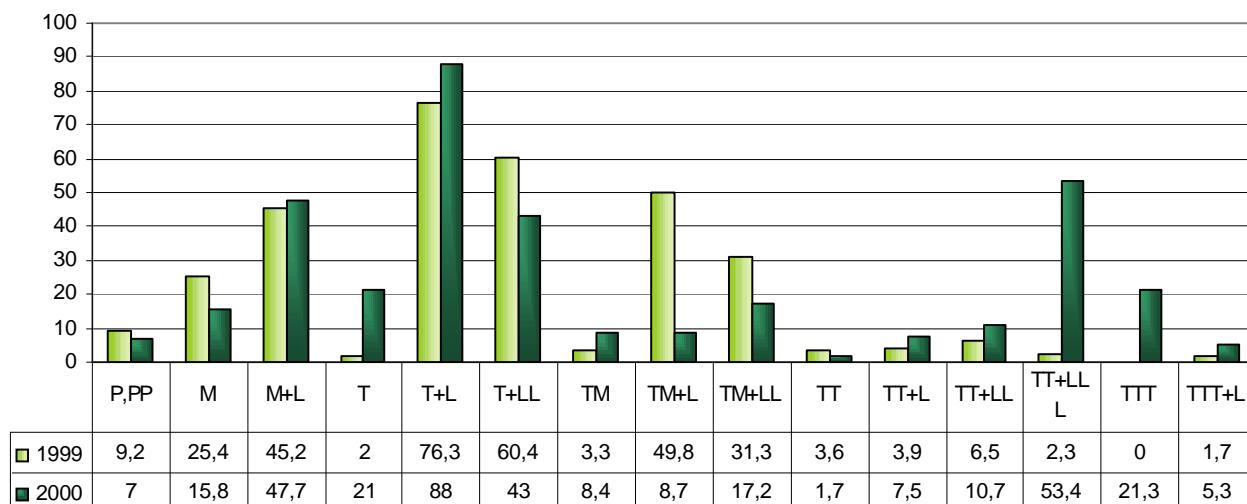
Joonis 70

Jooniselt 70 on näha, et samade peretüüpide puhul on lastetoetuste panus leibkonna eelarvesse suurim, ületades 2000. aastal kolme peretüübi puhul 12% leibkonna netosissetulekust. 1999. aastal oli lastetoetuse osakaal ühe peretüübi (M+L) puhul koguni kuni 17%. Arvestatav tugi on lastetoetusest lasterikas peres (TT+LLL), kus selle osakaal ulatub 10%ni, ligikaudu 5% pre-eelarvest annab lastetoetus ka neis peredes, kus töötajate ja laste arvud on tasakaalus (üks töötaja ja üks laps või kaks töötajat ja kaks last).

2.3.3. Alimentide osakaal pere netotulus sõltuvalt peretüübist ja selle dünaamika aastail 1999–2000

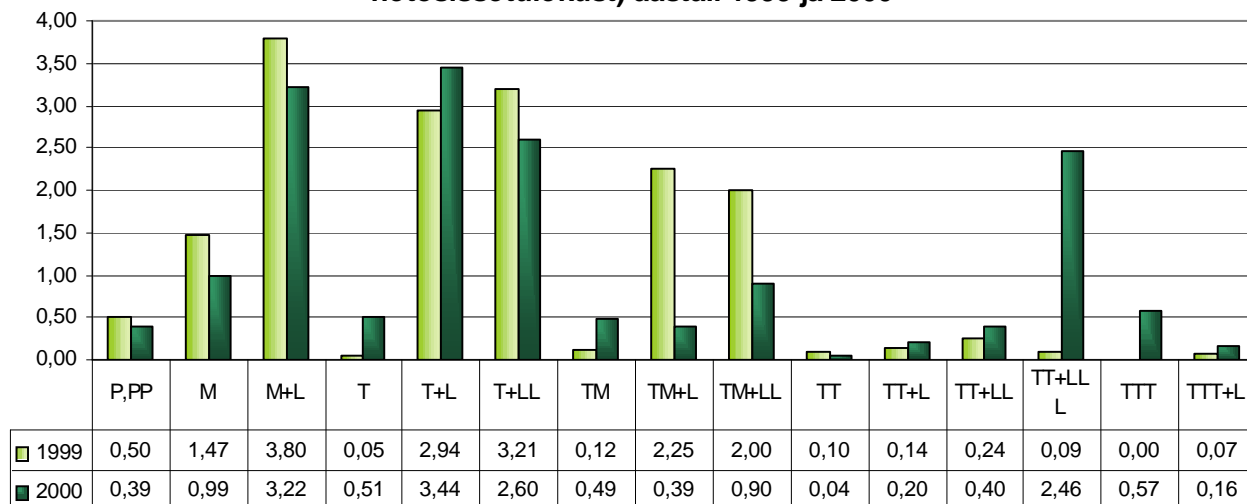
Alimentide ja leibkonnaväliste isikute poolt tehtud siirete osakaalu leibkondade netosissetulekus kirjeldavad graafikud joonistel 71 ja 72.

Alimentide suurus ühe pereliikme kohta aastail 1999 ja 2000

Joonis 71

Alimentide suhteline suurus ühe pereliikme kohta (protsentides netosissetulekust) aastail 1999 ja 2000

Joonis 72

Alimentide kohta saab teha alljärgnevad üldistavad järeldused:

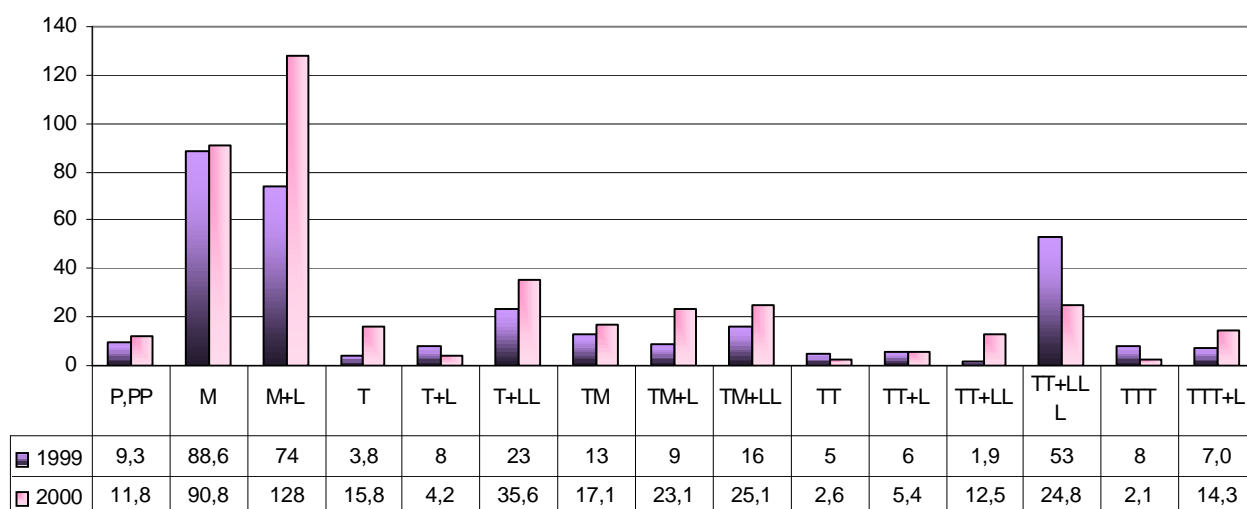
- Alimentide osakaal leibkondade eelarves on väga väike, ulatudes parimal juhul 3–4%ni leibkonna netosissetulekust.
- Alimendid moodustavad pisutki arvestatava sissetulekuallika ühes osas üksikvanemate peredest.

- Ilmselt on alimentide suurused ja laekumised üsna juhuslikud, mida kinnitab vastavate graafikute hüplikkus erinevate aastate võrdluses.

2.3.4. Muude sotsiaaltoetuste osakaal pere netotulus sõltuvalt peretüübist ja nende dünaamika aastail 1999–2000

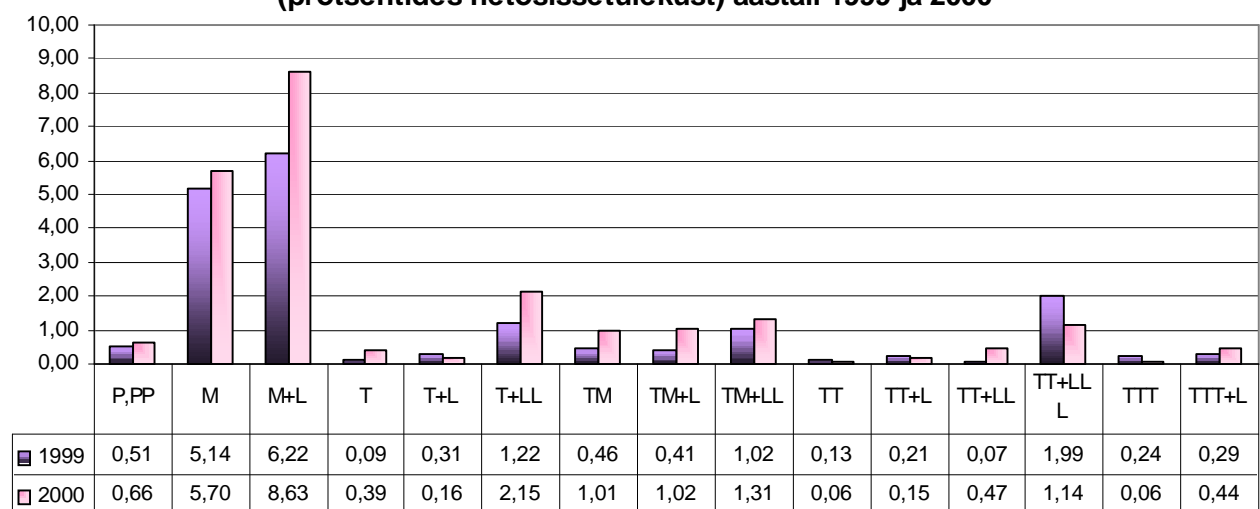
Muude sotsiaaltoetustena käsitleti 1999. aastal kõiki muid sotsiaaltoetusi (siirdeid, mille hulgast oli lahutatud pensionid, lastetoetused ja alimendid). 2000. aastal, mil ka haigusrahad loeti siirete hulka, on ka need muude sotsiaaltoetuste arvutamisel maha arvatud, et saada niiviisi võrreldavaid näitajaid, vt joonised 73 ja 74.

Muu sotsiaaltoetuse suurus ühe pereliikme kohta aastail 1999 ja 2000

Joonis 73

**Muu sotsiaaltoetuse suhteline suurus ühe pereliikme kohta
(protsentides netosissetulekust) aastail 1999 ja 2000**

Joonis 74

Joonistelt ilmneb, et muude sotsiaaltoetuste osa on enamuse leibkonnatüüpide puhul tühine, jäädes alla ühe protsendi netosissetulekust, ning need on suunatud riskiperetüüpidele – töötutele, üksikvanematele ja lasterikastele peredele. Võrreldes 1999. ja 2000. aasta andmeid näib sotsiaaltoetuste suunitlus olevat nihkunud lastelt pigem töötutele.

2.4. Sissetuleku mudelid

Selleks, et selgitada seda, kuidas sõltub leibkonna sissetulek tema liikmete arvust ja sotsiaalsest seisundist, kasutame regressioonimudeleid, mida selgitame alljärgnevalt.

2.4.1. Regressioonimudeli mõiste ja kasutamine

Pere sissetulek sõltub ootuspäraselt pere koosseisust. Seega võib keskmise pere sissetuleku kirjutada välja näiteks järgmise mudelina:

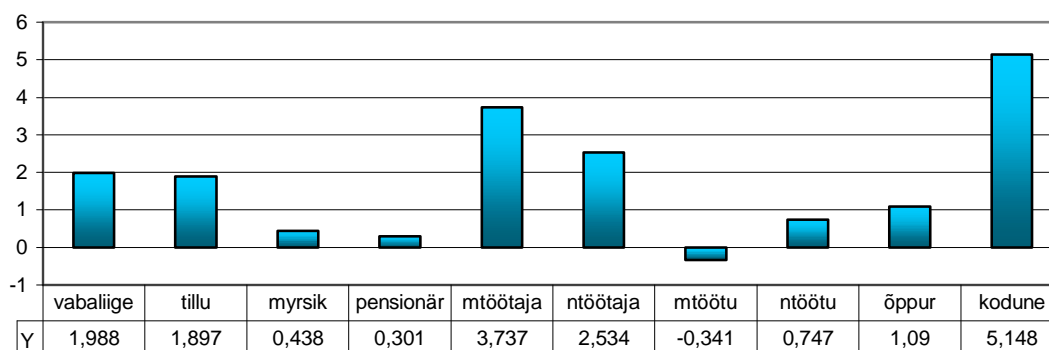
$$\text{Sissetulek} = a \times \text{meestöötajad} + b \times \text{naistöötajad} + c \times \text{lapsed} + d \times \text{vanurid}$$

Selles mudelis näitab a seda, kui suure sissetuleku leibkonnaliikme kohta annab keskmiselt meestöötaja, b , c ja d näitavad – sama naistöötaja, lapse ning pensionäri kohta. Kuigi meestöötaja põhiline sissetulekuallikas on palk, lisandub siia ka näiteks ettevõtjatulu. Laste puhul ei piirdu nende panus pere sissetulekusse mitte üksnes lapsetoetusega, vaid laste olemasolu võib stimuleerida vanemaid rohkem töötama ja suuremat palka saama, kuid samuti võib ka lapse olemasolu hoopiski naistöötaja palka vähendada. Mudel arvestab kõiki nimetatud mõjusid keskmistena kogu elanikkonna jaoks. Kasutame niisuguseid mudeleid niihästi netosissetuleku kui ka sissetuleku üksikkomponentide analüüsimiseks ja kirjeldamiseks.

2.4.2. Netosissetuleku mudel

Vaatleme regressioonimudelit kirjeldamiseks pere netotulu 2000 aasta andmete alusel (esitatud tabelis ja joonisel 75).

Netotulu mudeli kordajad (1000 kroonides) pereliikmete järgi

Joonis 75

Selgitamaks toodud mudelit teeme järgmise arvestuse. Pere netotulu baastasemeks on keskmiselt ligi 2000 krooni. Seda baastaset vähendab iga meestöötaja keskmiselt ligi 350 krooni võrra (see tähendab, et töötaja mehega leibkonna netotulu tase on ülejäänutest madalam). Kõik teised leibkonnaliikmed kas suurendavad leibkonna netotulu või ei avalda sellele mõju.

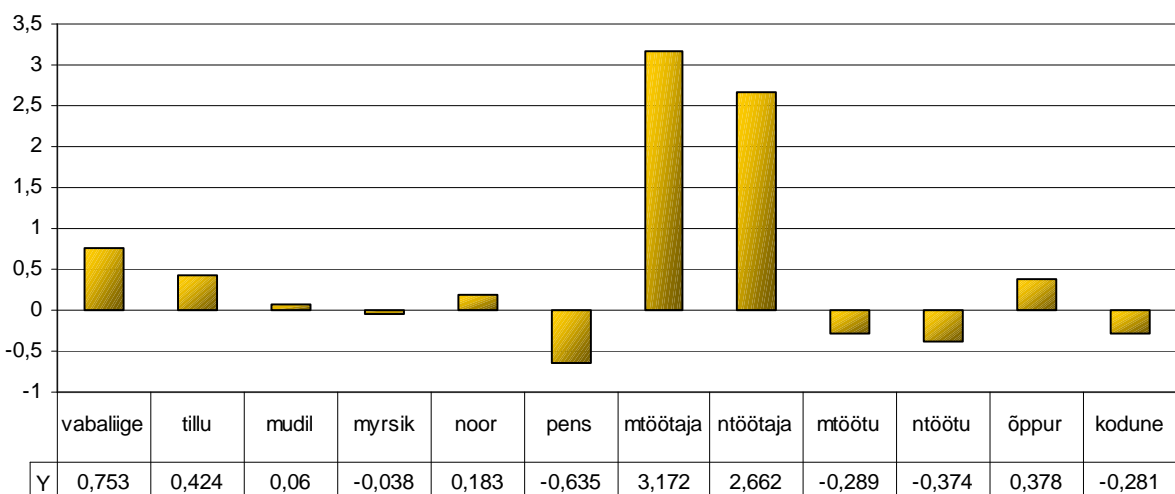
- Meestöötaja suurendab pere netosissetulekut 3700 krooni võrra kuus;
- Naistöötaja suurendab pere netosissetulekut 2500 krooni võrra kuus;
- 0–2-aastane laps suurendab pere sissetulekut 1900 krooni võrra kuus;
- üle 18-aastane õppur suurendab pere sissetulekut 1100 krooni võrra kuus;
- naistöötu suurendab pere sissetulekut 750 krooni võrra kuus;
- pensionär suurendab pere sissetulekut keskmiselt 300 krooni võrra kuus;
- kooliõpilane (vanuses 7–14) suurendab pere sissetulekut keskmiselt 440 krooni võrra kuus.
- Pere sissetulekut ei mõjosta statistiliselt oluliselt 3–6-aastased väikelapsed ja 15–18-aastased noored.
- Koduste mõju pere keskmisele sissetulekule on erakordselt suur ilmselt üksikute mõjukate perede tõttu. Märkime, et koduste osakaal elanikkonnas on suhteliselt väike, selletõttu on nende mõju regressioonimudelil üsna suur. Tööd mitte otsiv kodune (kes ei ole õppur) võib olla tunnistajaks pere kõrgele sissetulekute tasemele, mida temale vastav regressioonikordaja mudelis näitab, kuigi ta ise mingit sissetulekut peresse ei too.

Loomulikult on selline mudel kehtiv üksnes keskmiste tasemel, lisaks sellele tuleb selle mudeli tõlgendamisel arvestada üksikute argumentide koosmõjusid (näiteks on selge, et väike laps on peres alati koos emaga); koos pensionäriaga on peres kõige sagedamini teine pensionär ja suhteliselt harva on pensionäriperes lapsi jne. Siiski annab regressioonimudelite analüüs esmast teavet erinevate pereliikmete panuse kohta pere netotulusse. Vaatleme ka pereliikmete panuseid üksikute tulukomponentide korral.

2.4.3. Palga mudel

Vaatleme regressioonimudelit kirjeldamaks pere sissetulekut palgast.

Palga mudel pereliikmete järgi (tuhandetes kroonides)

Joonis 76

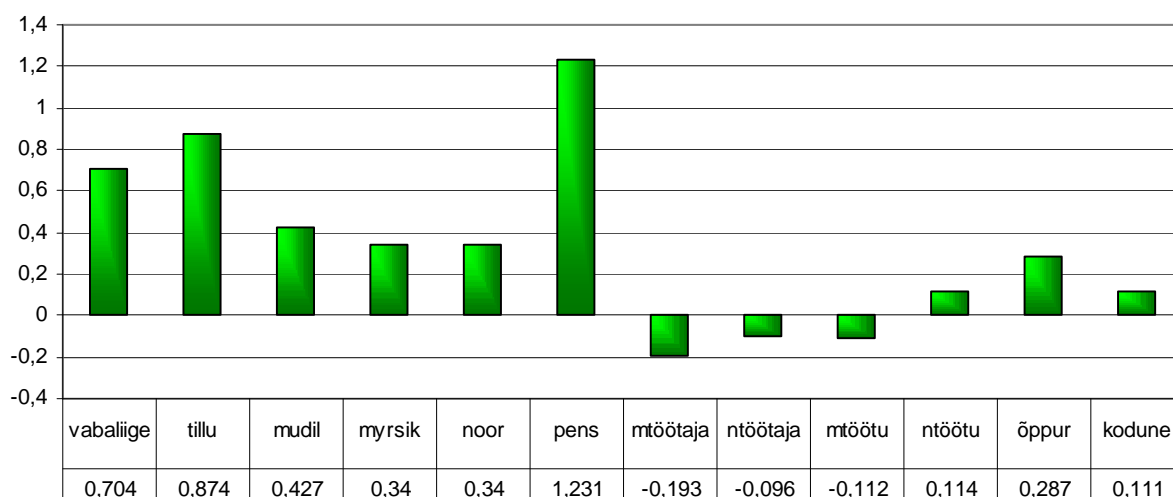
Näeme jooniselt 76, et palgamudeli baastase leibkonnaliikme kohta on 750 krooni, mida vähendavad pensionäridest leibkonnaliikmed, kuid ka töötud ja kodused. Meestöötaja lisab

palgatulu baastasemele iga leibkonnaliikme kohta üle 3000 krooni, naistöötaja veidi üle 2500 krooni. Mõnesaja kroonise panuse annab palgatulusse leibkonnaliikme kohta keskmiselt ka õppur. Mõnevõrra mõistatuslik on väikelapse (vanus 0–2 aastat) positiivne panus palgatulusse. On võimalik, et see näitab, et last sünnitada otsustavad eeskätt suhteliselt kõrge palgatasemega pered.

2.4.4. Siirete mudel

Siirded moodustavad perede netosissetulekust arvestatava osa, mida näitab siirete 700-kroonine baastase. Jooniselt 77 on näha, et kõige enam suurendavad pereliikme kohta tulevat siirete summat pensionärist pereliikmed (1200 krooni), seejärel alla kolme aastased lapsed (800 krooni). Vanemate laste ja ka õppurite arvel suureneb siirete summa 300–400 krooni võrra, seevastu aga tööealised pereliikmed enamasti mõjustavad siirdeid negatiivselt suunas.

Siirete mudel pereliikmete järgi (tuhandetes kroonides)

Joonis 77

2.4.5. Siirete üksikkomponentide modelleerimine

Siiretest on üksikasjalikult analüüsitud järgmisi olulisi komponente:

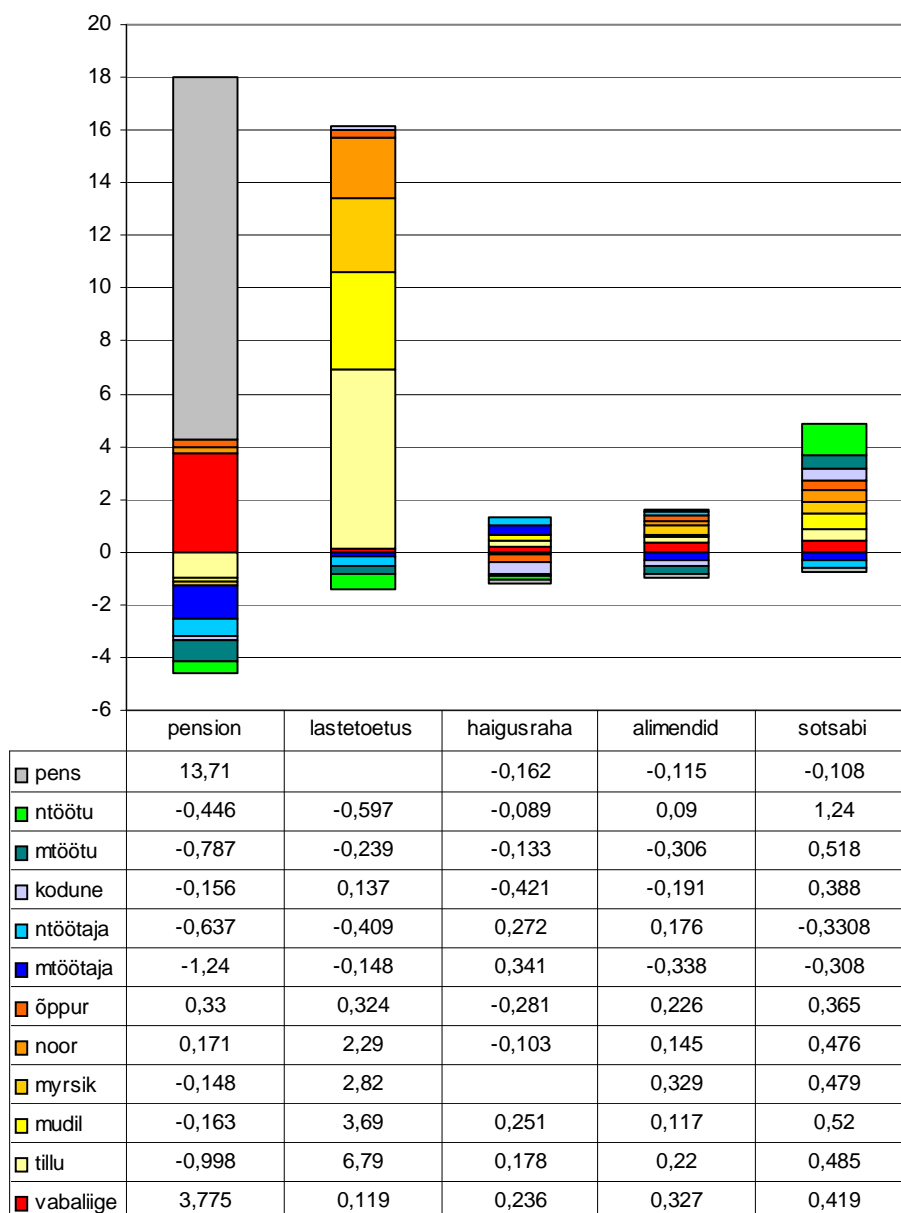
- Pensionid
- Lastetoetused
- Haigusrahad
- Alimendid
- Sotsiaalabi

Kõigi nende jaoks on koostatud regressioonimudelid (kus on vaadeldud vastavate siirete suurusi sadades kroonides), kasutades argumentidena taas pereliikmeid, vt joonis 78. Koostatud mudelitest võime lugeda välja alljärgnevad seaduspärasused.

1. Pensioni suurus sõltub valdavalt pensionäride olemasolust ja arvust peres, praktiliselt kõigi teiste pereliikmete mõju pensioni suurusele on negatiivne.
2. Lastetoetus sõltub üksnes laste olemasolust peres, kusjuures selle suurus oleneb lapse vanusest.
3. Haigusraha saamist mõjutavad positiivselt mees- ja naistöötajad ning väiksemad lapsed, negatiivselt aga pensionärid, mittetöötajad (sh ka kodused ja õppurid).

4. Alimente saavad peamiselt lapsed (kõige rohkem kooliealised ja ka õppurid), kuid samuti ka töötud ja töötavad naised. Alimentidest saadava tulu suhtes on negatiivse mõjuga pensionärid ja eriti tööealised mehed.
5. Sotsiaalabi saajatest juhivad töötud naised, järgnevad igas vanuses lapsed, õppurid ja meestöötud. Negatiivselt mõjuvad mees- ja naistöötajad, samuti pensionärid.

Pereliikmete mõju siirete komponentidele (sadades kroonides)

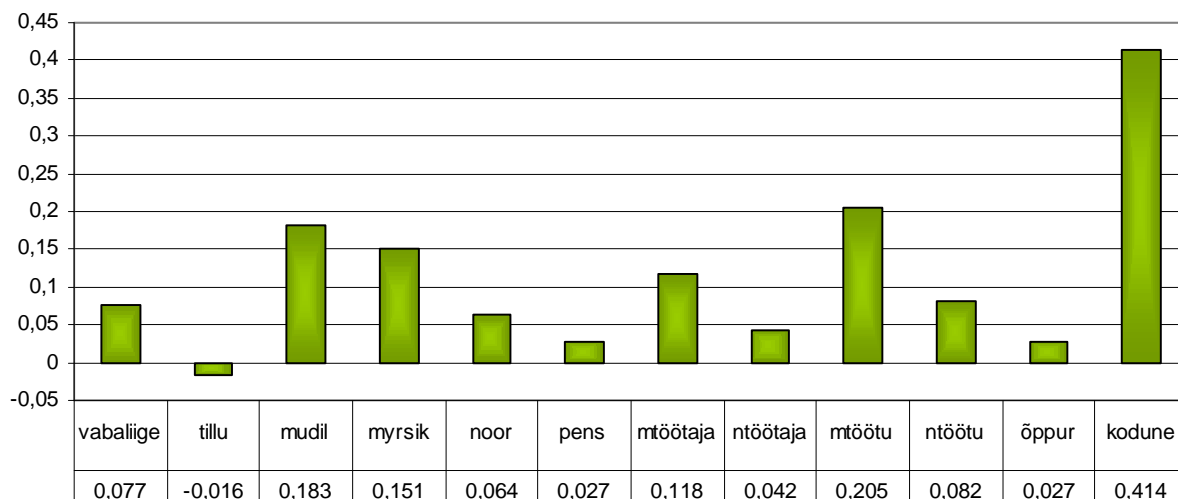
Joonis 78

2.4.6. Ettevõtjatulu mudel

Ettevõtlusest (sh talumajapidamisest) saadav tulu moodustab perede sissetulekust üsna väikse osa, selle baastase jääb alla 100 krooni. Sellele lisab kõige suurema panuse – üle 400 krooni

leibkonnaliikme kohta – kodune pereliige, positiivne on ka tööealise mehe – nii töötaja kui töötaja panus, kuid see jääb vaid paarisaja krooni piirsesse, vt joonis 6. Ka laste mõju on positiivne, see on nähtavasti seotud lastega kodus viibiva ema panusega talumajapidamisse või individuaalsesse väiketootmisse.

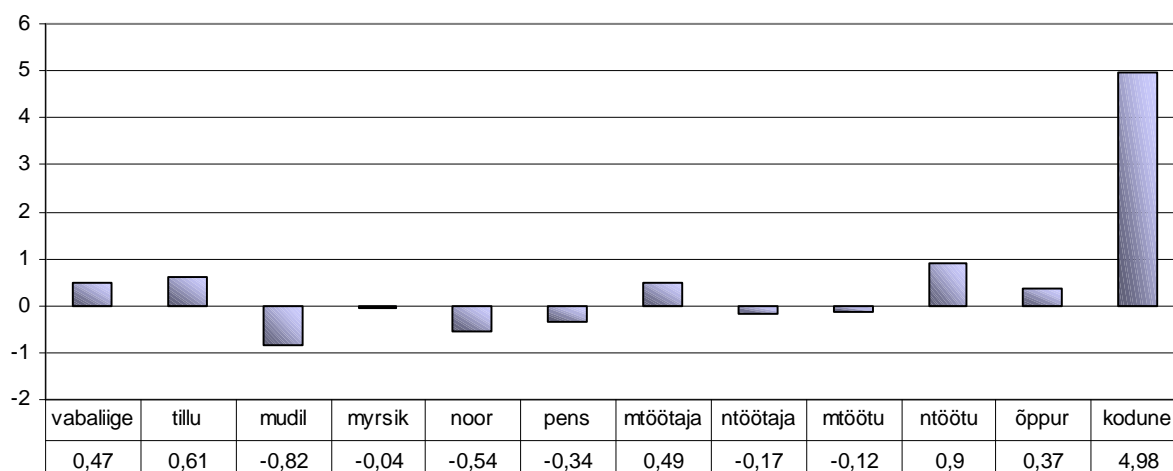
Ettevõtjatulu mudel pereliikmete järgi (tuhandetes kroonides)

Joonis 79

2.4.7. Säätude kasutamise mudel

Säätude mudel pereliikmete järgi (tuhandetes kroonides)

Joonis 80

Säätude kasutamine leibkonna kulutuste katmiseks ei ole üldiselt eriti populaarne, joonisel 80 esitatud mudelist on näha, et selle baastase jääb alla 50 krooni. Kõige enam kasutavad sääste

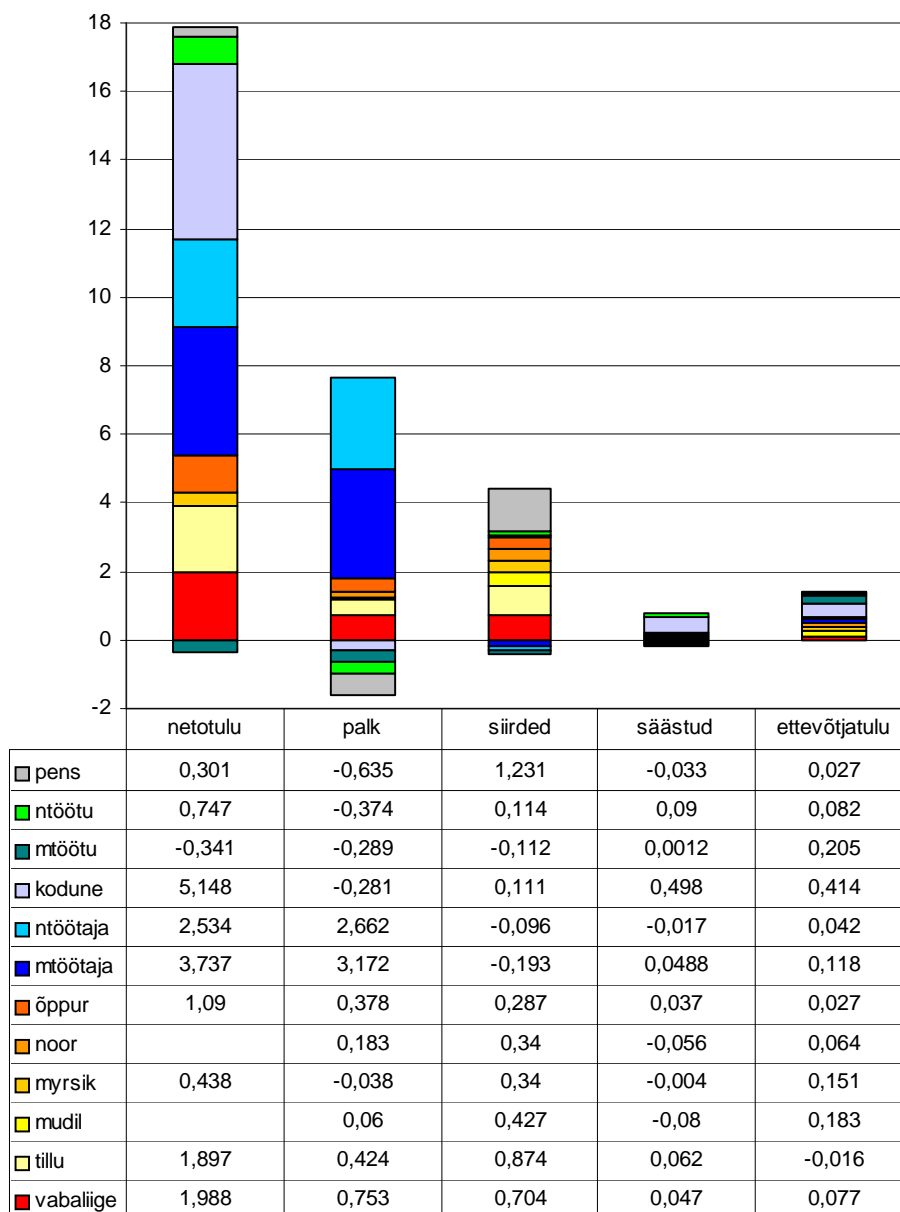
pered, kus on ka koduseid liikmeid, kes ilmselt peavad kodusolemist ajutiseks. Ülejäänud pereliikmete mõju säästude kasutamise mudelis ei ole kuigi suur.

2.4.8. Pere netotulu üksikkomponentide sõltuvus pereliikmetest

Joonisel 81 on kokkuvõtlikult esitatud netotulu, palga, siirete, ettevõtjatulu ja säästude kasutamise mudelid 1000 kroonides ühe pereliikme kohta 2000. aasta andmetel. Et joonisel on kasutatud ühist mõõtkava, selgub siit, et netotulus domineerib palk, millele järgnevad siirded. Kõik ülejäänud sissetulekud on suurusjärgu võrra väiksema tähendusega. Näeme, et töötavate meeste ja naiste osakaal on suur niihästi netotulu kui ka palgatulu mudelis. Palgatulu mudelis sisalduvad ka negatiivsete kordajatega liikmed: üldiselt vähendavad mittetöötajad pereliikme kohta tulevat palgatulu. Siirete mudelis on suurim osakaal pensionäridel ja kõige noorematel lastel. Kodused pereliikmed vähendavad küll pisut palgatulu, kuid suurendavad ettevõtjatulu ning säästude kasutamist, seega on neil arvestatav osa ka netotulu mudelis.

Joonis 81.

**Pereliikmete mõju netotulule ja selle komponentidele
(tuhandetes kroonides)**

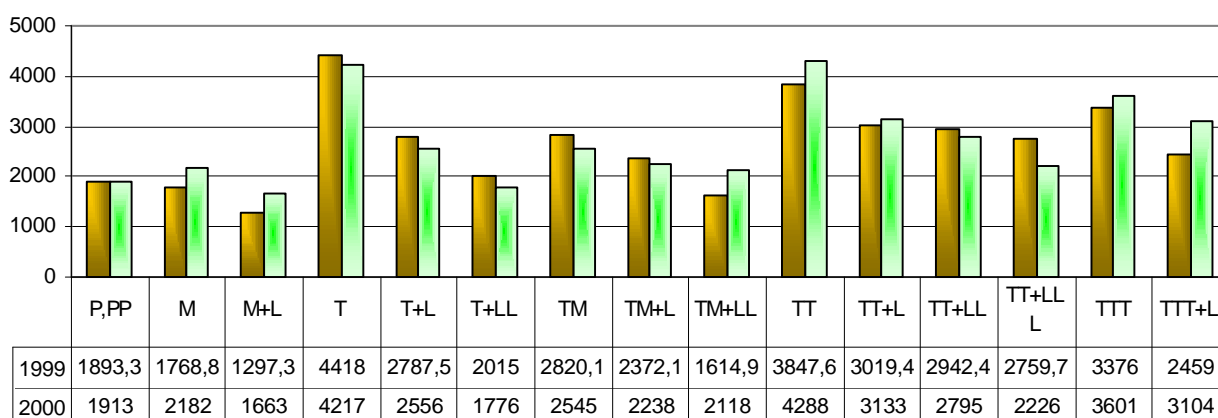

3. Perede kulutuste struktuuri analüüs

3.1. Lastega ja lasteta perede kulutuste suurus ja struktuur

3.1.1. Kulutuste suurus pereliikme kohta peretasemete järgi aastatel 1999 ja 2000

Keskliste netokulutuste suurus pereliikme kohta peretasemete järgi 1999 ja 2000

Joonis 82

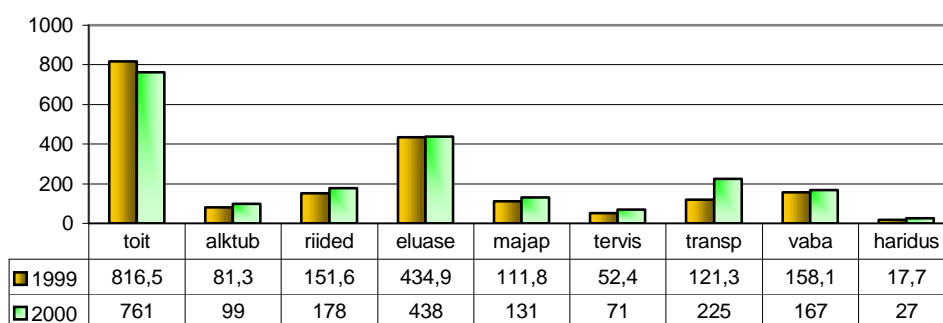
Käesolevas aruande osas vaatleme perede kulude suu­ru­st ja struktuuri, kusjuures aluseks on kulutused ühe leibkonnaliikme kohta (kasutatakse tarbimiskaale). Selgub, et kulutuste suurus sõltub väga oluliselt peretasemest, kusjuures erinevused peretasemete netokulutustes on mõlemal aastal enam kui 2,5-kordsed. Kõige rohkem kulutusi pereliikme kohta saavad enesele lubada ühest töötajast ning töötajate paarist koosnevad pered, kelle netokulutused kuus ületavad ulatuvad 4000 kroonini inimese kohta. (2000. aastal isegi üle 4200 krooni keskmiselt kogu leibkonnatüübi kohta). Kõige tagasihoidlikumalt peavad läbi ajama mittetöötajate lastega pered, kus keskmiselt kulutatakse inimese kohta kuus vaid alla 1700 krooni. Kesk­mis­te kulutuste vahekorrad on aastate lõikes mõnevõrra muutunud, kuid osa suuremaid muutused on pigem juhuslikku laadi ja selle põhjuseks on tõsiasi, et kulutusi, samuti kui sissetulekuid, mõõdetakse ühe kuu alusel. Mõnede leibkonnatüüpide kulutustetaset moonutavad üksikud suured investeeringud. Näiteks ühe lasterikka pere netokulu oli 1999. aastal uuringukuul ligi 50 000 krooni pereliikme kohta, mis ületas sama pere normaalse tarbimiskulu enam kui kuuekordselt: ilmselt oli tegemist ühekordse investeeringuga. 2000. aasta andmetest on osa nn erindperesid välja jäetud ja eraldi analüüsitud, kuid 1999. aasta andmetega pole seda ressursipuudusel tehtud.

3.1.2. Leibkondade kulutuste dünaamika

Võrreldes kaht aastat tuleb tõdeda, et aastal 2000 kulutasid leibkonnad 2,6% võrra rohkem kui aastal 1999. Arvestades inflatsiooni, tähendab see, et tegelikult tarbimine kogusummas ei kasvanud.

Samas muutusid erinevad kulukomponendid vägagi erinevalt, mis näitab, et olulises osas ei tulenenud toimunud muudatused tarbijate vabast valikust, vt joonis 83.

Perede kulutused aastail 1999 ja 2000 üksikkomponentide lõikes

Joonis 83

Kõige suurem muutus – tervelt 85% ulatuses – toimus **transpordikulutustes**. Ilmselt on siin põhjuseks niihästi bensiinihinna tõus, ühistranspordi hindade kallinemine kui ka liikumisvajaduse suurenemine (tööhõiveprobleemid, koolivõrgu kontsentreerimine jmt).

Toidukulutused vähenesid ligi seitsme protsendi võrra. Osalt on tegemist arvestuse aluste muutumisega (koolitoidu kulutusi arvestatakse 2000. aastal hariduskulutustena), kuid ilmselt on suur osa põhjusi mujal – säästlikum toitumine ehk kokkuhoid ‘kõhu kõrvalt’.

Praktiliselt samaks on jäänud **eluasemekulutused**, need on endiselt suhteliselt tagasihoidlikud võrreldes arenenud lääneriikidega ja ülisuured võrreldes varasema ajaga. Eluasemekulude suhtelist vähenemist (arvestades hinnaindeksi muutust) võib põhjendada erastamise lõpuleviimisega (enamus peresid elab enesele kuulavas eluruumis) ja säästumeetmete rakendamisega (nt küttekulutuste kokkuhoid elamute soojustamise teel).

Hariduse- ja tervishoiukulutuste suurenemine on seotud vastavate teenuste osaliselt tasuliseks muutumisega, samuti mõningate arvestusaluste muutumisega (koolitoit).

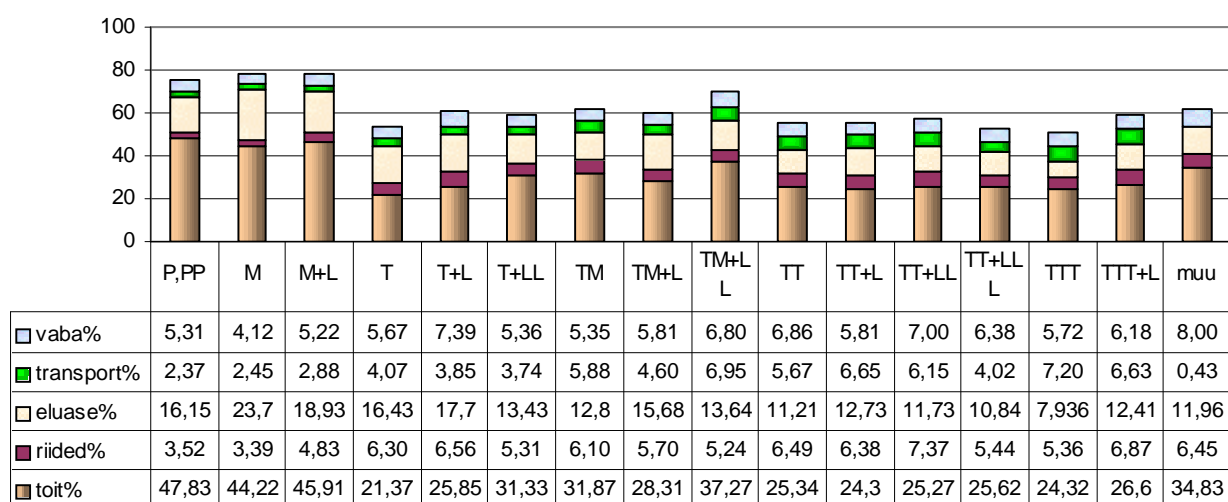
Alkoholi- ja tubakakulutused suurenesid ligemale viiendiku võrra. On raske öelda, missugusel määral mõjustas seda hinnatõus, tarbimise kasv või nõudlikkuse kasv (tarbiti kallimaid tooteid). Võib oletada, et oma osa oli kõigil põhjustel. Samas näitab rahvusvaheline taoliste uuringute kogemus, et alkoholitarbimise mõõtmisel selliste küsitlustega saadakse tugevasti alahinnatud andmed.

Tõsiasi, et *vaba aja kulutused* kasvasid 5% võrra (so praktiliselt võrdne tarbijahinnaindeksi muutusega) näitab seda, et tegelikult on Eesti elanike tarbimisvõimalused ja sellega seotud vabad valikud 2000. aastal jäänud praktiliselt samale tasemele 1999. aastaga.

3.2.3. Kulutuste struktuur

Kogukulutused jagunevad kulutuse komponentide (liikide) järgi, selle kohta annavad teavet järgnevad joonised 84 ja 85, kus on esitatud olulisemate kululiikide osakaalud netokulutuste summas leibkonnatüüpide järgi.

Oluliste kulutuste jaotus peretüüpides 1999

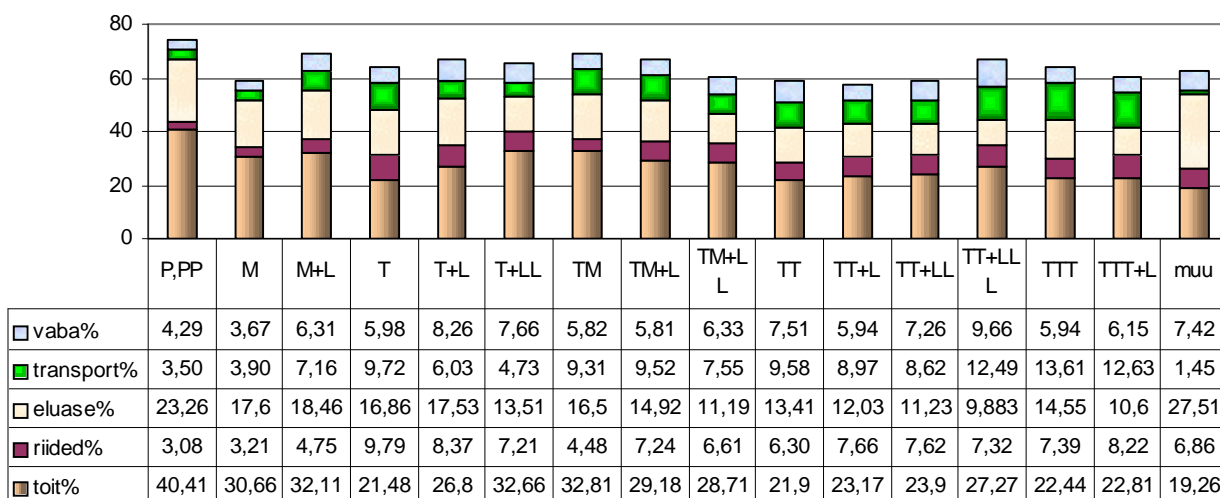

Joonis 84

Joonistelt 84 ja 85 ilmneb, et suurema osa leibkondade puhul moodustavad loetletud elulised kulutused umbes 60% kogukulutustest. Toidukulutuste osakaal on suuremal osal leibkondadest aastaga mõnevõrra vähenenud, eluasemekulutuste osa on praktiliselt samaks jäänud, kuid märgatavalt on tõusnud transpordikulutuste osa, siinjuures on tõusu põhjustanud niihästi töötavate leibkonnaliikmete kui ka laste osakaal leibkonnas.

Toidu- ja eluasemekulutused neelavad suurima osa pensionäriperede netokulutustest, samas olukorras on ka pered, kus puuduvad töötavad liikmed või nende osakaal on suhteliselt väike.

Oluliste kulutuste jaotus peretüüpides 2000

Joonis 85

3.2. Kulutuste võrdlus erinevates peretüüpides

3.2.1. Kulutuste üksikkomponendid erinevates peretüüpides aastail 1999 ja 2000

Kuigi summaarsete kulutuste erinevused peretasemete vahel on kahe-kolmekordsed, on erinevused üksikute kululiikide osas veel märksa suuremad, vt jooniseid 86 ja 87, mis kajastavad vastavalt kulutuste struktuuri erinevatel aastatel..

3.2.1.1. Toidukulutused

Näeme, et toidukulutused varieeruvad peretüüpide lõikes vähem kui kahekordselt, jäädes mõlemal aastal kõigil peretasemete korral keskmiselt 500 ja 1000 krooni vahele kuus ühe leibkonnaliikme kohta. Suhteliselt kõige jõukamates peredes (ühe, kahe ja kolme töötajaga lasteta pered) moodustavad toidukulutused 2000. aastal vaid pisut üle 20% pere eelarvest. Seevastu madalama üldkulutuste tasemega peredes, näiteks pensionäriperes, ulatusid toidukulutused 1999. aastal 45% ja 2000. aastal 40%ni kulutuste summast. Suhteliselt kõrge on toidukulutuste osakaal ka mittetöötaja ja lastega üksikvanema peres.

3.2.1.2. Eluasemekulutused

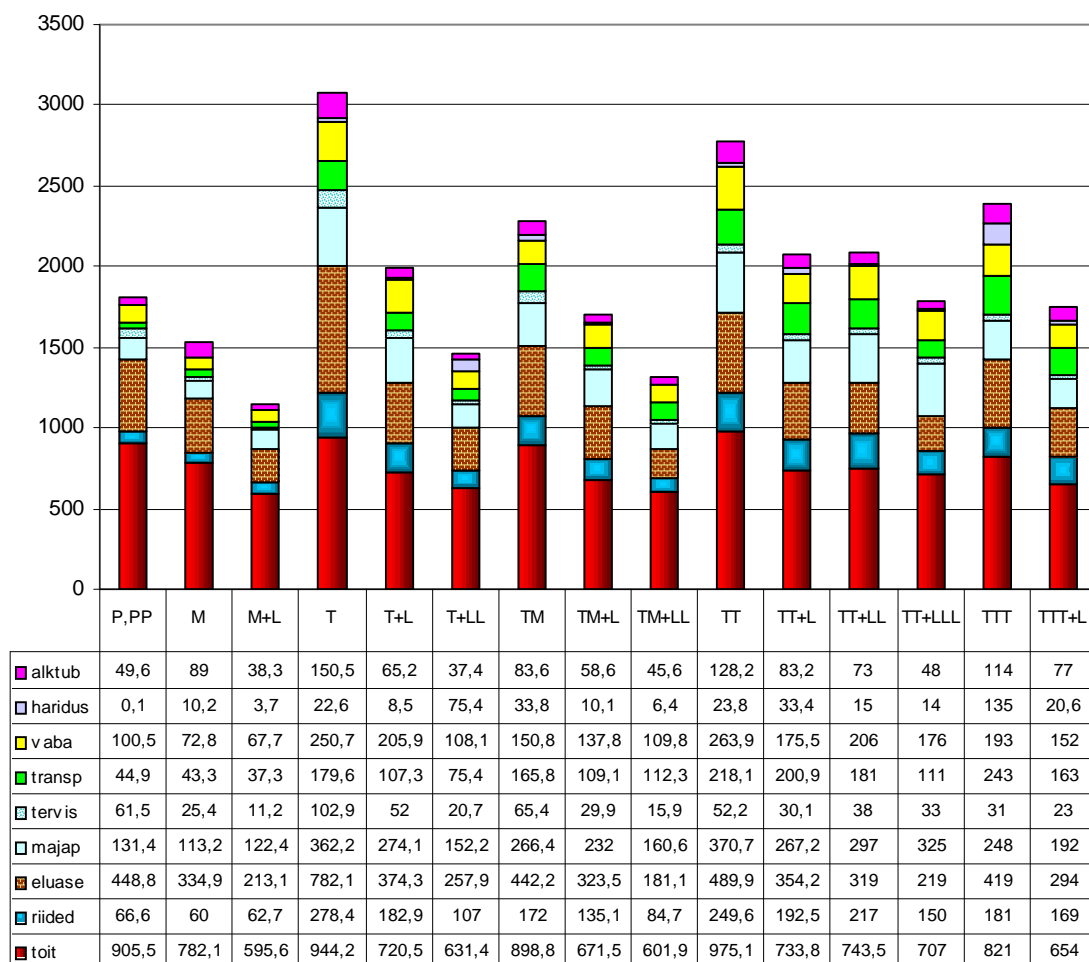
Eluasemekulutused varieeruvad väga oluliselt sõltuvalt isikute arvust peres: üldiselt on need suuremad väikeses peres, väiksemad aga suurtes, eriti lasterikastes peredes. Seetõttu erinebki eluaseme kulutuste suurus pereliikme kohta sõltuvalt peretüübist 1999. aastal üle nelja korra. Järgmisel aastal on erinevused on veidi kahanenud, kuid on endiselt enam kui

kolmekordsed, alates 220 kroonist paljulapselise suurpere puhul ja lõpetades 711 krooniga üksiktöötaja peres.

3.2.1.3. Alkoholi ja tubakas

Alkoholile ja tubakale kulutab üksiktöötaja kuus keskmiselt ligi viis korda rohkem (208 krooni) kui lastega mittetöötaja pere (42 krooni), kusjuures need kulutused on aasta jooksul suurenenud (näiteks üksiktöötaja puhul keskmiselt enam kui kolmandiku võrra). Kas siin on põhjuseks hinnatõus, nõudlikum tarbimine või tarbimise suurenemine, on raske otsustada.

Kulutuste absoluutsed suurused pereliikme kohta peretasemete lõikes 1999

Joonis 86

3.2.1.4. Tervisekulutused

Tervisekulutuste osas on näha taas üsna suuri kõikumisi, mis võivad olla tingitud üksikute suhteliselt suurte kulutuste esinemisest. 1999. aastal kulutas tervisele kõige vähem lapsega

mittetöötaja (11 krooni keskmiselt kuu kohta), kõige enam aga töötav üksikisik (üle 100 krooni kuus). 2000. aastal oli pingerida veidi erinev: kõige vähem kulutas tervishoiule kahe vanemaga lapserikas pere (26 krooni kuus), samasugusel lasteta perel kulus aga üle nelja korra rohkem (119 krooni).

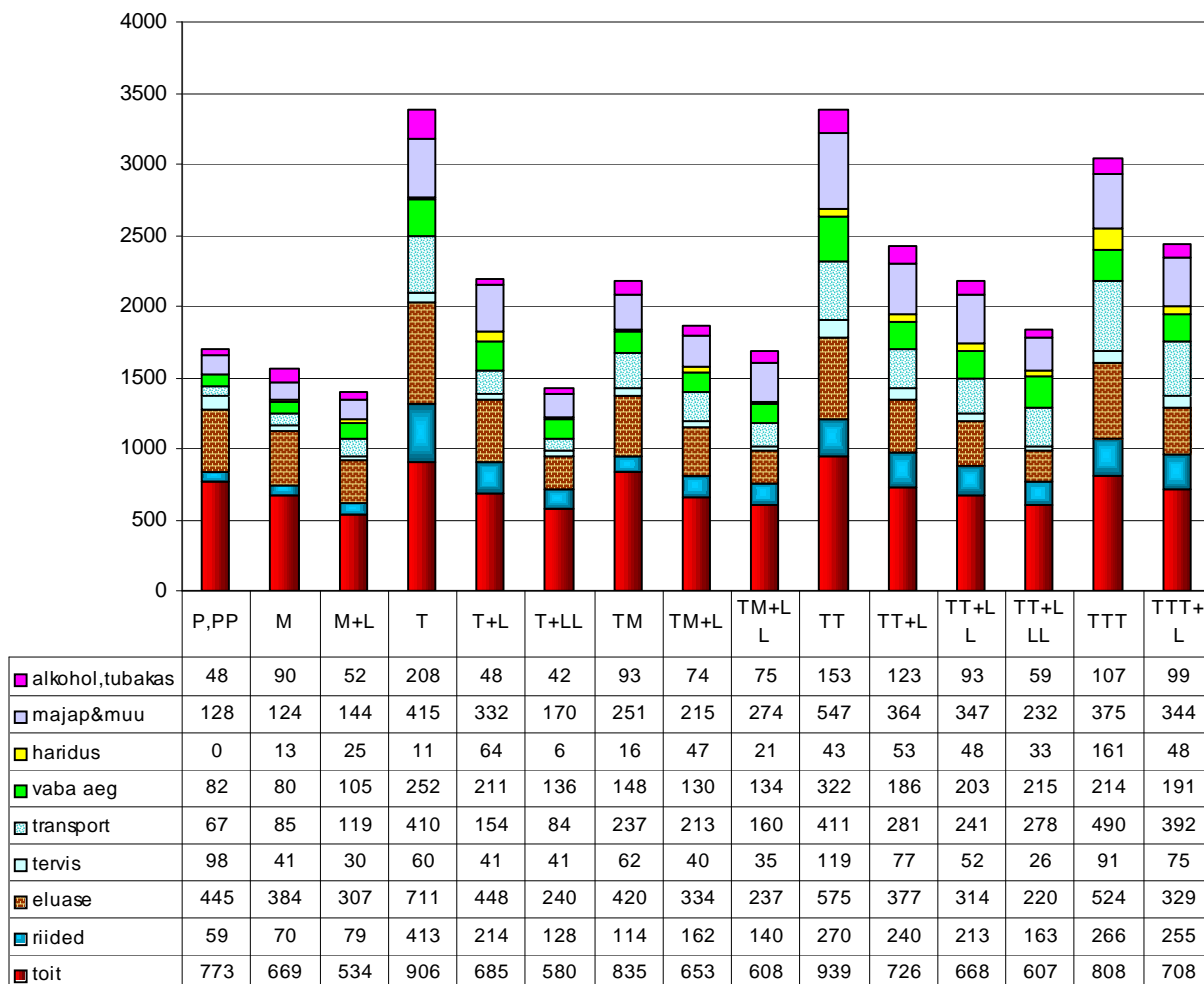
3.2.1.5. Garderoobikaubad

Kulutused garderoobikaupadele olid aastaga suurenenud 17% võrra (seda võib vähemalt osaliselt kanda suurenenud ostujõu arvele). Erinevused peretüüpide vahel on aga siin väga suured. Garderoobikaupadele kulus üksiktöötajal 1999. aastal ligi viis, 2000. aastal koguni seitse korda rohkem kui pensionäril. Riidekulutused on ootuspäraselt suhteliselt suuremad lastega peredes.

3.2.1.6. Hariduskulud

Hariduskulud on suurimad kolme töötajaga peres. Nähtavasti on nende seas arvestatav hulk kahe põlvkonna peresid, kus on ka tasulistes (kõrg-) koolides või kursustel õppijaid. Pensionäride peres hariduskulutused puuduvad.

Kulutuste absoluutsed suurused pereliikme kohta peretasemete lõikes 2000

Joonis 87

3.2.1.7. Transpordikulud

Transpordikulude osas oli suurenemine aasta jooksul kõige suurem, ning loomulikult oli see väga erinev peretüüpide kaupa. Nii oli 2000. aastal transpordikulude erinevus peretasemete vahel ligi seitsmekordne – pensionäridel 67, kolme töötajaga peres 490 krooni kuus.

3.2.1.8. Vaba aeg

Vaba aja veetmisele kulutatava raha hulk iseloomustab teatavas mõttes seda, kui vabad on pered oma rahaliste ressursside käsutamisel. Osutub siiski, et vaba aja kulutuste erinevus on väiksem kui transpordikulutuste erinevus: 2000 aastal sai mittetöötaja kulutada vaba aja sisukaks veetmiseks keskmiselt neli korda vähem kui kahe töötaja pere (vastavalt 80 ja 322 krooni kuus).

3.2.1.9. Alkohol ja tubakas

Alkoholi- ja tubakakulutused leibkonnaliikme kohta sõltuvad ootuspäraselt tööaliste meeste ja laste arvust peres. Suurimad alkoholitaribijad on üksiktöötajad, väikseimad – mitme lapsega üksikvanemad. Siiski on peretüüpide lõikes suurima ja väikseima alkoholi- ning tubakakulutaja kulutuste suhe püsinud vaadeldavatel aastatel neljakordsena.

Seega kõige suuremad on kulutuste erinevused olulisematest kululiikidest transpordi- ja garderoobikaupade osas, mis on ilmselt põhjendatud töötavate leibkonnaliikmete suuremate vajadustega nendes valdkondades.

3.2.2. Kulutused linnas ja maal

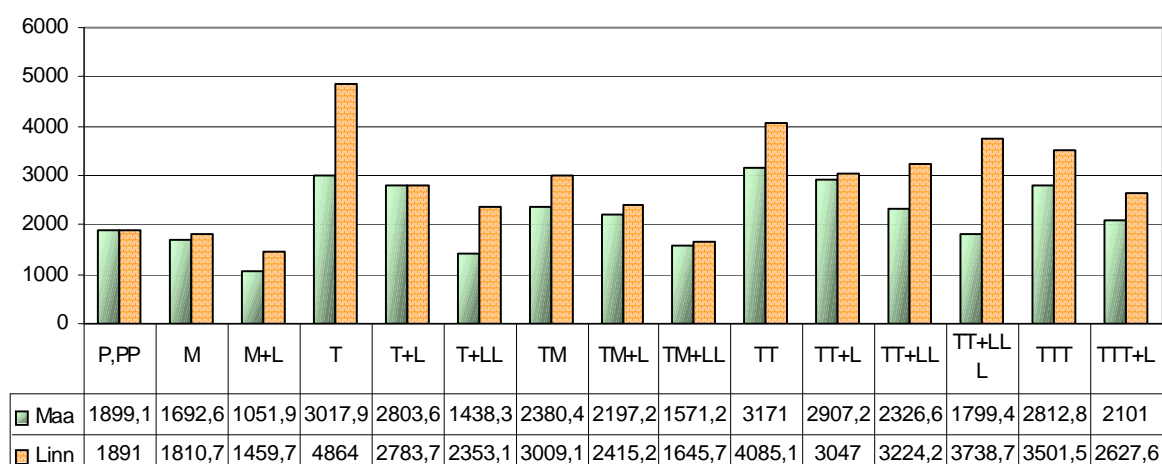
3.2.2.1. Kulutuste keskmiste tasemete võrdlus linnas ja maal peretasemete lõikes

Joonistel 88 ja 89 on esitatud keskmiste kulutuste tase võrdlevalt linnas ja maal peretasemete kaupa aastatel 1999 ja 2000. Näeme, et kõigi peretasemete puhul on linnainimeste kulutused veidi suuremad.

Ainus oluline erinevus ilmneb mõlemal vaatlusaastal pensionäriperedes (märgime, et see erinevus on isegi suurenenud). Nähtavasti on maapensionäridel võimalik koduse lisatööga (omakasvatatud toit) teenida võimalusi veidi suuremateks kulutusteks võrreldes linnapensionäridega.

Suhteliselt suur erinevus (linna kasuks) on linnas ja maal elava mittetöötaja (nii lastega kui lasteta) pere kulutuste võimaluste vahel. Samuti on üksikul töötajal (lastega või ilma) maal

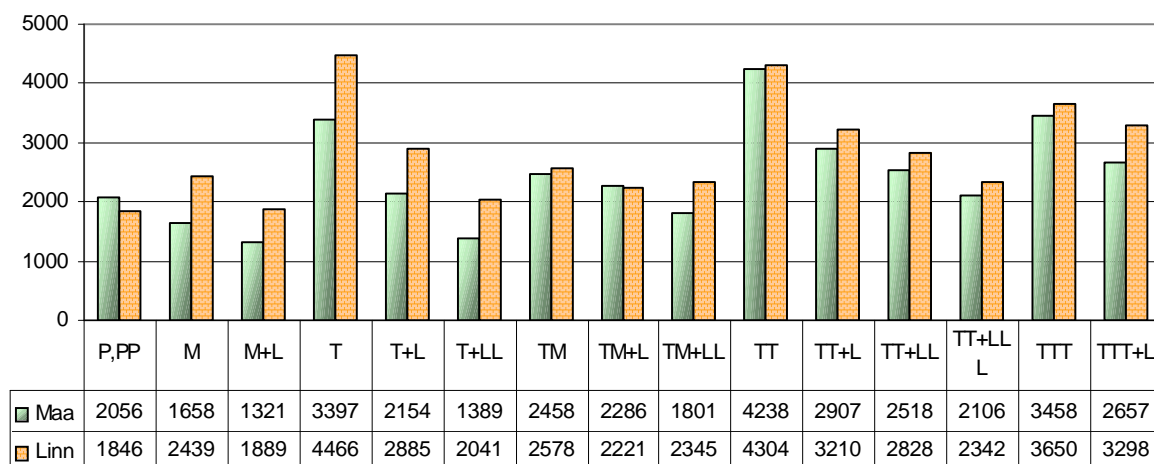
Keskised netokulutused peretasemete lõikes linnas ja maal 1999

märksa väiksemad võimalused kulutuste tegemiseks kui linnas.

Joonis 88

Keskised kulutused peretasemete lõikes linnas ja maal 2000

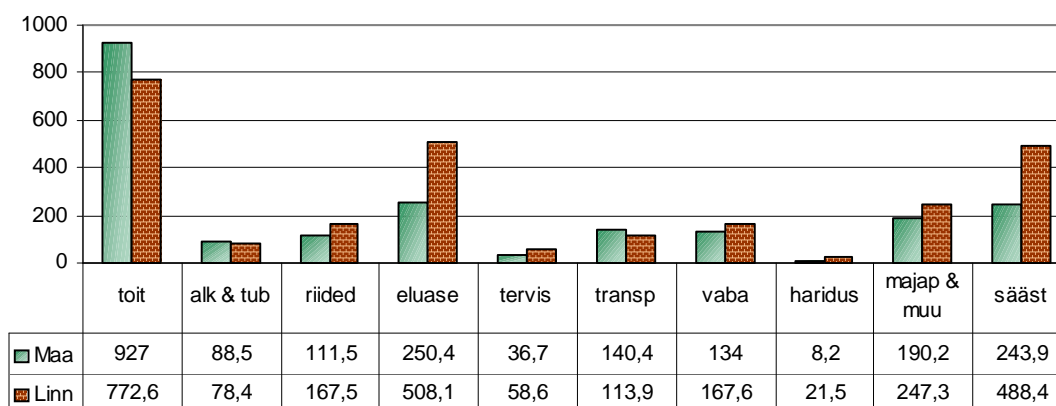

Joonis 89

3.2.2.2. Kulutuste üksikkomponentide erinevused linnas ja maal

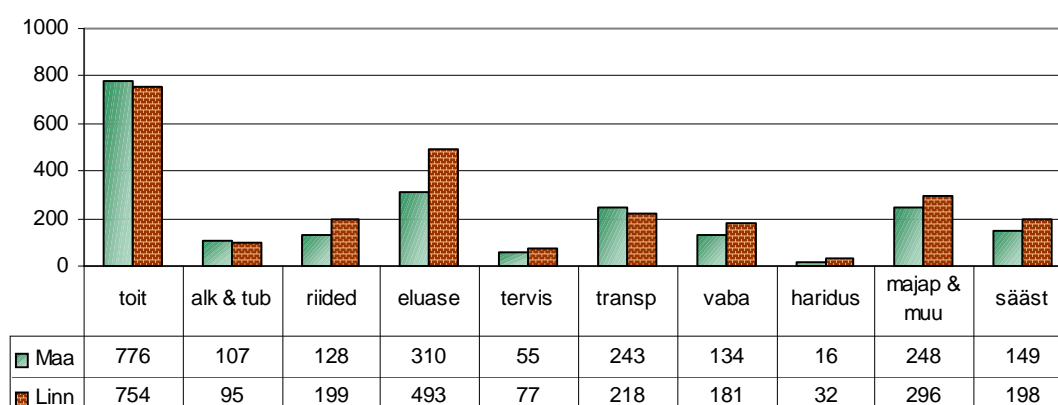
Kulutuste suurust ja struktuuri kõigi linna- ja maaelanike lõikes aastatel 1999 ja 2000 iseloomustavad alljärgnevad joonised 90 ja 91.

Kulutuste jaotus kululiikide järgi linnas ja maal 1999

Joonis 90

Kulutuste jaotus kululiikide järgi linnas ja maal 2000

Joonis 91

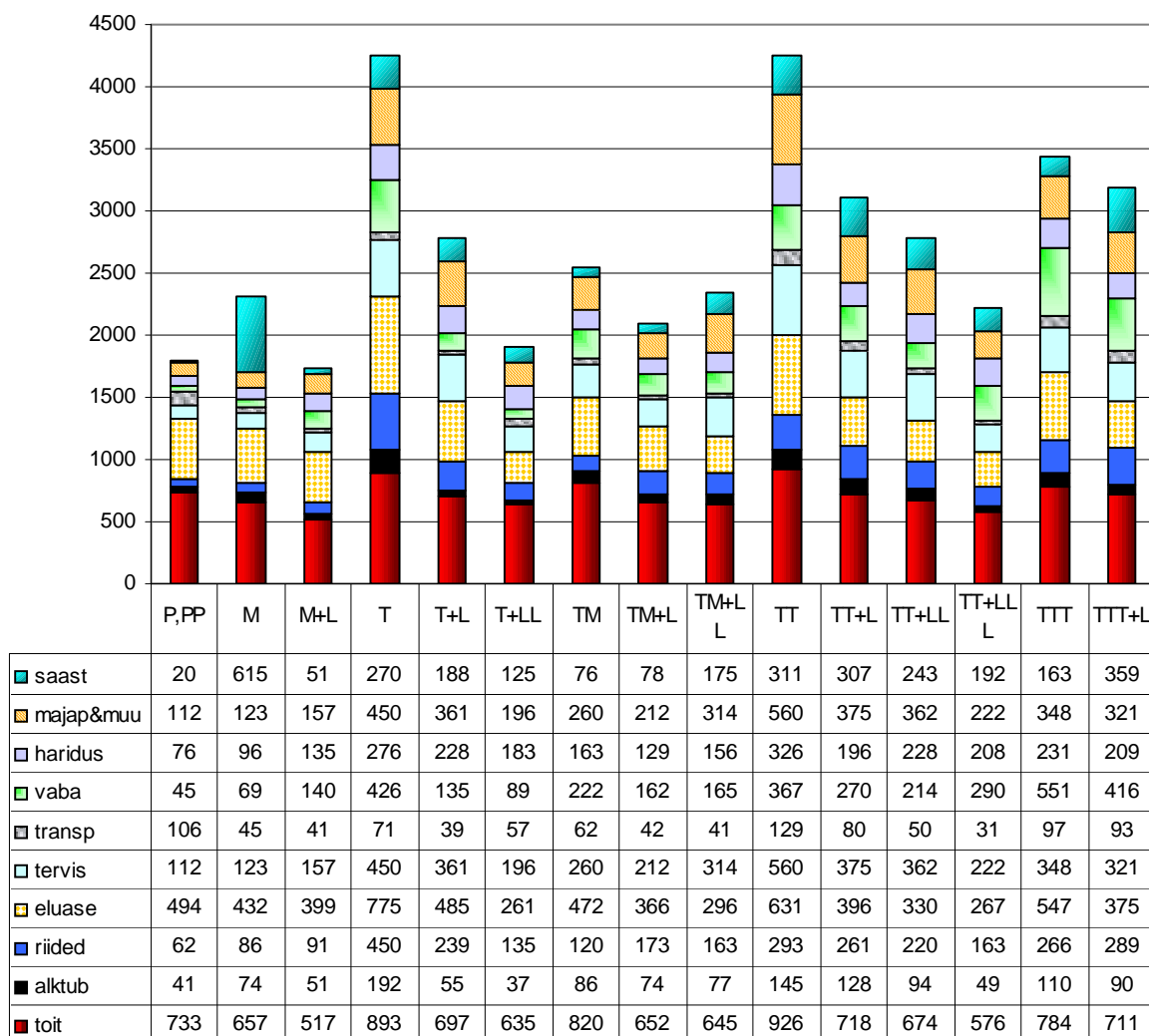
Joonistelt 90 ja 91 ilmnevad läbi aastate püsivad kulude jaotuse erisused linnas ja maal. Suurim erinevus on eluasemekulude vahel, need on linnas üle poolteise korra kallimad kui maal. Linnas kulutatakse ka rohkem raha rõivastele, kaks korda suurem on kulutus haridusele. Vaba aja veetmiseks kulub linnas rohkem raha kui maal. Seevastu transpordikulutused on maal mõnevõrra suuremad (eriti 2000. aastal), samuti kulutatakse maal toidule pigem rohkem kui vähem (vahe tasandub aastate jooksul). See esmapilgul üllatav asjaolu on seotud sellega, et toidukulutuste hulka arvatakse ka omakasvatatud toit, mis moodustab maa toidukulutustest suhteliselt suure osa ja mille kasutamisel ei ole nii rangeid piiranguid kui poest ostetava toidu puhul.

3.2.3. Kulutused linnas ja maal 2000. aastal

3.2.3.1. Kulutused linnas

Detailsem linna- ja maaelanike kulutuste analüüs on tehtud üksnes 2000 aasta andmetel. Eelnenu põhjal on alust arvata, et tehtud järeldused peavad paika kogu vaatlusperioodi puhul.

Kulutuste absoluutsed suurused peretasemete lõikes linnas

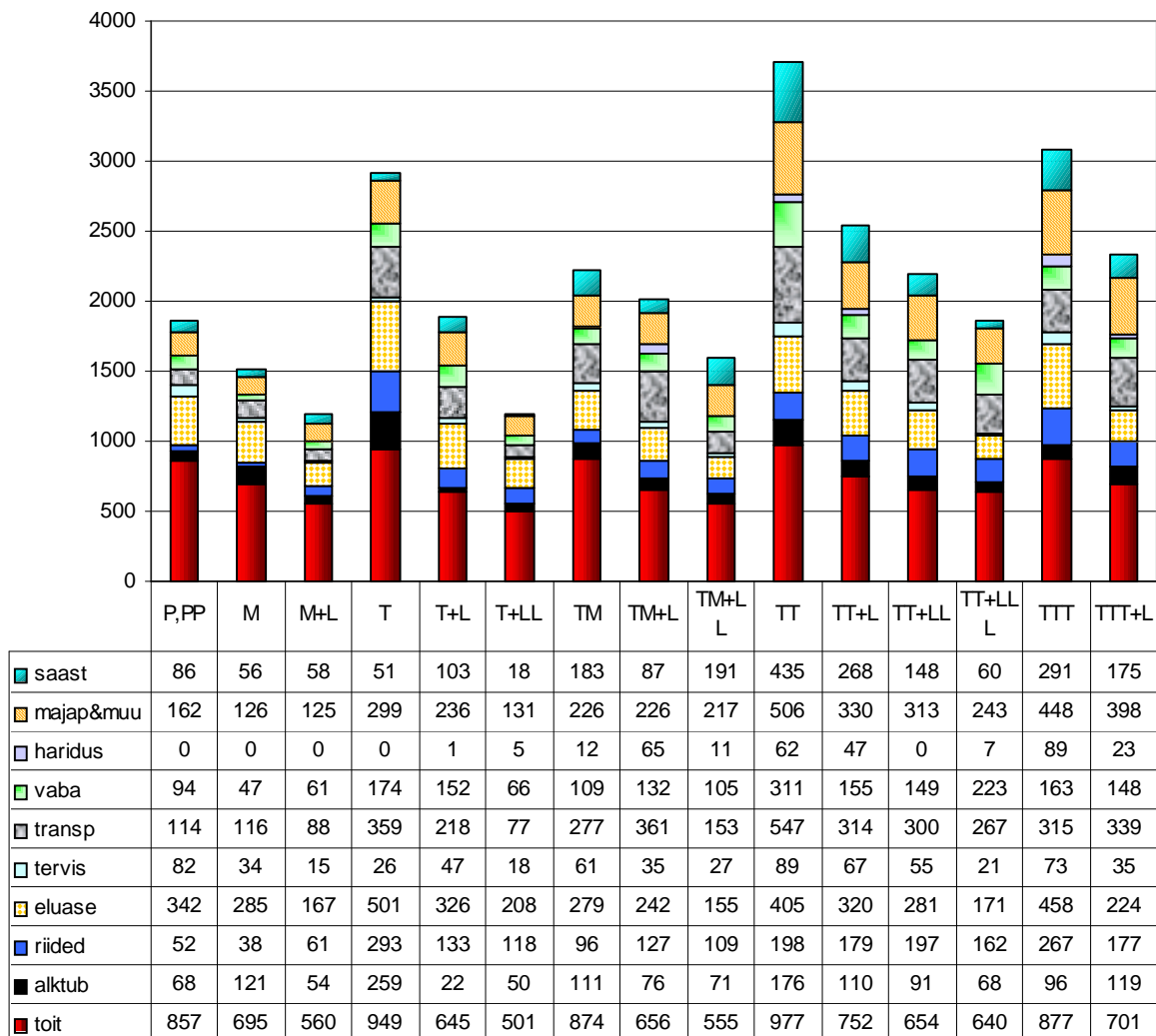
Joonis 92

Kuna käesolevas andmestikus loetakse linnaelanike hulka lisaks linnade ja alevite elanikele ka alevikkude elanikud, moodustab linnaelanike osakaal kõigist elanikest 4/5, ning sellepärast on linnaelanikke iseloomustavad seaduspärasused üsna lähedased koguelanikkonda iseloomustavatele seaduspärasustele, vt jooniseid 92 ja 96

3.2.3.2. Kulutused maal

Jooniselt 93 on näha, et maaperede kulutuste struktuur on veel mitmekesisem kui linnaperedes. Kulutuste vahekorrad on linna- ja maaperedes mõnevõrra erinevad, kusjuures kõige olulisem erinevus on selles, et maaperedes on transpordikulutused linnaperedest veidi tähtsamal kohal, linnaperedes on aga eluasemekulutuste tähtsus kulutuste pingereas suurem kui maaperedes.

Kulutuste absoluutsed suurused peretasemete lõikes maal

Joonis 93

3.2.3.3. Kulutuste suurusjärjestus eriliiki peredes maal ja linnas

Näeme jooniselt 94, et kõigis linna- ja maaperedes on kulutuste pingereas esikohal toidukulutused. Kuid juba järgmise koha osas ilmnevad erinevused.

- Enam kui pooltel linnaperedest ja ligi pooltel maaperedest on teisel kohal eluasemekulud, mis on üldiselt seda tähtsamal kohal, mida vähem on peres liikmeid.
- Rohkem kui pooltel peredel on kolmandal kohal majapidamiskulud ja muud kulutused, siin pole erilisi erinevusi linna- ja maaperede ning erineva koosseisuga perede vahel.
- Transpordikulutused on maal üldiselt tähtsamad kui linnas. Kuigi nii linnas kui maal on kolm peretüüpi, kus transpordikulutused on teisel kohal, jagunevad maal transpordikulutused enam-vähem ühtlaselt teise kuni viienda koha vahel, linnas aga jäävad

mõnede peretüüpide puhul koguni seitsmendale-kaheksandale kohale. Transpordikulutused on mõnevõrra olulisemad neis peredes, kus on rohkem töitavaid liikmeid.

MAA															
	P,PP	M	M+L	T	T+L	T+LL	TM	TM+L	TM+L	TT	TT+L	TT+L	TT+L	TTT	TTT+
	L									L		LL		L	
1	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit
2	E	E	E	E	E	E	E	TR	M	TR	M	M	TR	E	M
3	M	M	M	TR	M	M	TR	E	S	M	E	TR	M	M	TR
4	TR	A	TR	M	TR	R	M	M	E	S	TR	E	V	TR	E
5	V	TR	R	R	V	TR	S	V	TR	E	S	R	E	S	R
6	S	S	V	A	R	V	A	R	R	V	R	V	R	R	S
7	T	V	S	V	S	A	V	S	V	R	V	S	A	V	V
8	A	R	A	S	T	T	R	A	A	A	A	A	S	A	A
9	R	T	T	T	A	S	T	H	T	T	T	T	T	H	T
10	H	H	H	H	H	H	H	T	H	H	H	H	H	T	H

LINN															
	P,PP	M	M+L	T	T+L	T+LL	TM	TM+L	TM+L	TT	TT+L	TT+L	TT+L	TTT	TTT+
	L									L		LL		L	
1	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit	toit
2	E	S	E	E	E	E	E	E	M	E	E	M	TR	TR	TR
3	M	E	M	R	M	M	M	M	E	M	M	E	E	E	E
4	T	M	TR	M	R	V	TR	R	S	TR	TR	S	M	M	S
5	V	V	V	TR	V	R	V	TR	TR	V	S	V	V	R	M
6	R	R	R	V	S	S	R	V	R	S	R	R	S	V	R
7	TR	A	A	S	TR	TR	A	S	V	R	V	TR	R	H	V
8	A	TR	S	A	H	T	S	A	A	A	A	A	H	S	T
9	S	T	H	T	A	A	T	H	T	T	T	H	A	A	A
10	H	H	T	H	T	H	H	T	H	H	H	T	T	T	H

Joonis 94

- Seevastu rõivakulutuste koht on linnas märksa kõrgem, alates kolmandast kohast ja pole ühegi peretüübi puhul kaugemal seitsmendast kohast. Maal paiknevad garderoobikulutused neljanda ja üheksanda koha vahel pingereas. Rõivakulutused

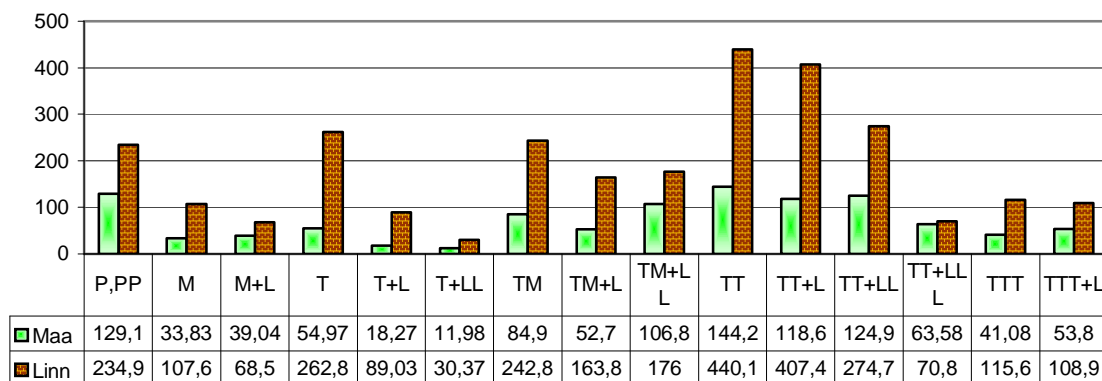
suurenevad mõnevõrra laste arvu suurenedes, seevastu pensionäridel on rõivakulutused suhteliselt madalad. Suhteliselt tähtis on rõivastele kulutamine üksikutel linnainimestel.

- Säästude osa kulutuste struktuuris on küllaltki segane, sest siin võib olla tegemist ka näiteks säästmisega võlgade tasumiseks. Säästud paiknevad pingereas teisest üheksanda kohani.
- Vaba aja kulutused on nii linnas kui maal kulutuste pingereas neljandast seitsmenda kohani. Kulutused vabale ajale on üsna tähtsad ka pensionäridele, kelle kulutused üldiselt on vägagi piiratud.
- Kulutused alkoholile ja tubakale jäävad enamuse perede puhul pingerea lõppu, kuid mõnes maaperes on olukord teisiti. Mittetöötava üksiku maainimese eelarves on alkoholikulutused neljandal kohal(!), edestades kulutusi transpordile, rõivastele ja vabale ajale. Kuuendal kohal, eespool vaba aja kulutusi või rõivakulutusi on kulutused alkoholile veel ka maal elava üksiktöötaja ning töötajast ja mittetöötajast koosnevas maaperes. Linnaperedes ei ole alkoholikulutused kõrgemal seitsmendast kohast, kus nad paiknevad üksiku mittetöötaja, töötaja ning mittetöötaja ja ka lapsega mittetöötaja(!) peres. Ülejäänud peredes on kulutused alkoholile ja tubakale kaheksandal-üheksandal kohal.
- Kaks viimast kohta kulutuste pingereas kuuluvad kulutustele tervisele ning haridusele – hüvedele, mida ollakse harjunud varem tasuta saama. Kõige suurema tähtsusega on tervisekulutused pensionäride eelarves, ülejäänud peredes on tervisekulutused valdavalt eelviimasel kohal. Haridusekulutused on linnas kõrgemad kui maal, ulatudes kuni kuuenda kohani. Maal on haridusekulutused valdavalt viimasel kohal.

3.2.3.4. Eritüüpi perede poolt tehtavate kulutuste kogusumma 2000 aastal

Hindame 2000. aasta andmeid kasutades ka eritüüpi perede poolt tehtud kulutuste kogusummasid, kusjuures eraldi vaatleme linna- ja maaperesid.

Perede summaarsed netokulud ühes kuus (miljonites kroonides)

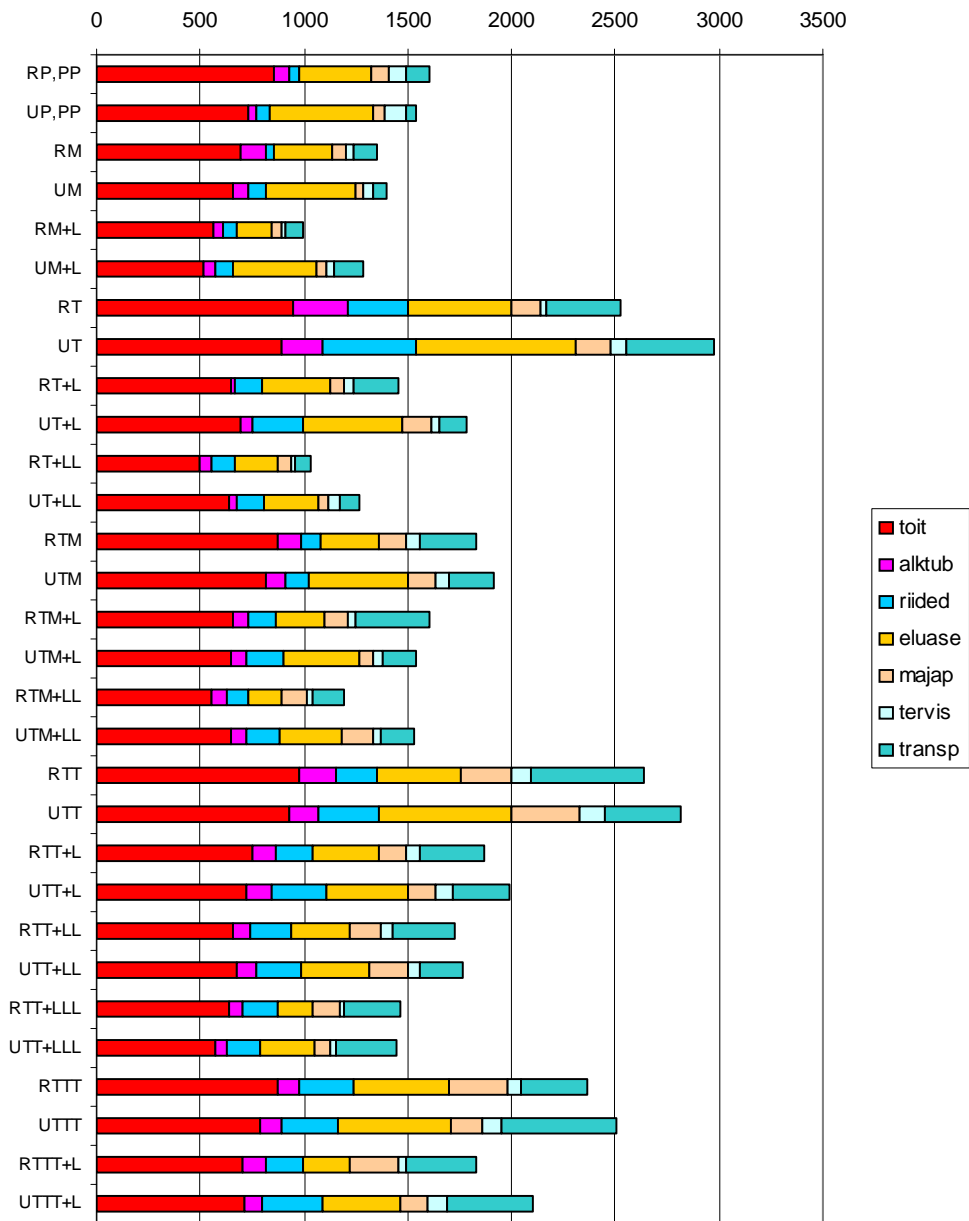
Joonis 95

Näeme jooniselt 95, et kulutuste summa sõltub pere suurusest ja vastavat tüüpi perede arvukusest, ning kokkuvõttes kulutavad nii linnas kui maal kõige rohkem pered, kus on kaks töötajat.

3.2.3.5. Põhiliste kulutuste suurus peretasemete järgilinnas ja maal, 2000

Joonis 96 illustreerib võrdlevalt olulisemate kulutuste summaarseid suurusi peretasemete järgi maal ja linnas. Näeme, et suurimaid kulutusi saavad endale lubada pered, kus on peamiselt töötavad liikmed, ning niisugustes peredes on kõigi oluliste kulutuste tase kõrgem kui peredes, kus töötavaid liikmeid on vähem.

Põhilised kulutused linnas ja maal peretasemete järgi

Joonis 96

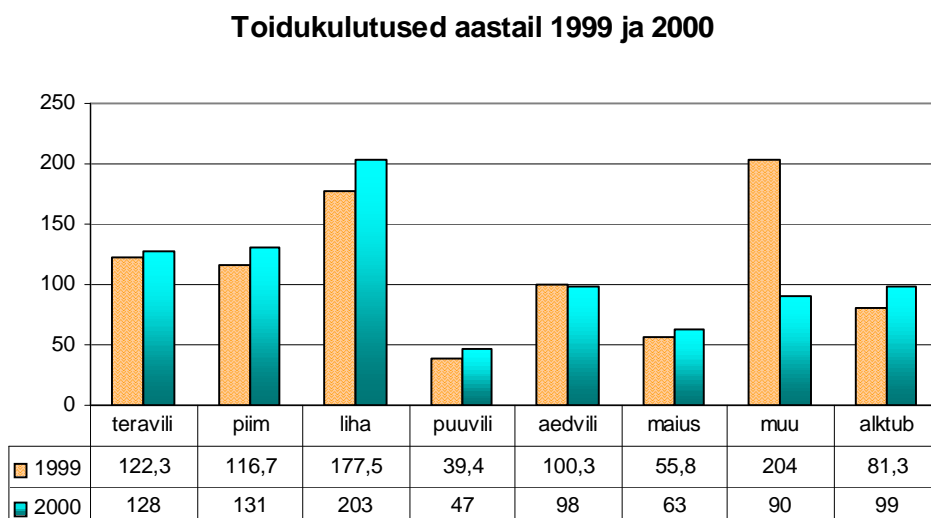
3.3. Perede toidukulutused aastail 1999 ja 2000

3.3.1. Toidukulutuste jagunemine toiduainete rühmade vahel

Suurima osakaaluga kulutused leibkonna eelarves on kulutused toidule, mis sõltuvalt leibkonna jõukuse üldisest tasemest moodustavad enamusel juhtudest 20–50% kõigist kulutustest.

3.3.1.1. Toidukulutuste muutumine aastail 1999 ja 2000

Vaatleme joonisel 97 toidukulutuste dünaamikat vaatlusalustel aastatel

Joonis 97

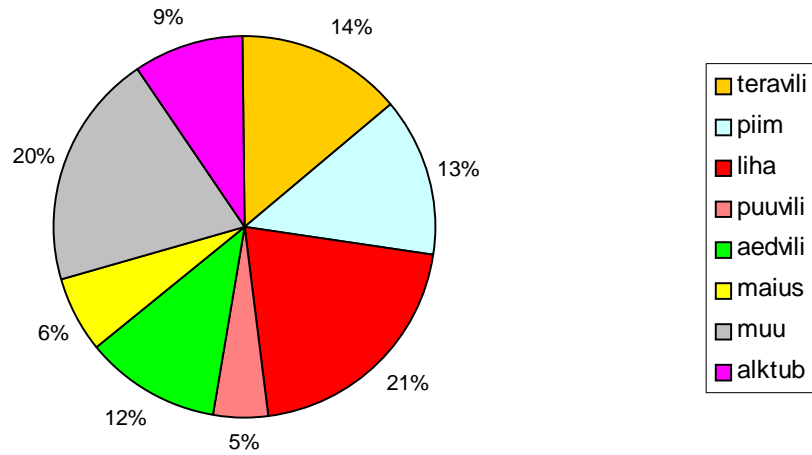
Selgub, et peaaegu kõigi toodete osas on tarbimine veidi suurenenud (kuid mõningatel juhtudel on kasv väiksem tarbijahinnaindeksi muutusest). Oluliselt vähenenud on aga *muu* toidutarbimine, mille osas on toimunud muutus arvestuses: 2000. aastal ei loeta toidutarbimise hulka enam väljas söömist sealhulgas ka mitte laste koolilõuna raha.

3.1.1.2. Toidutarbimise struktuur 1999 ja 2000

Vaatleme järgnevalt toidukulutuste jaotumist üksikute toiduainete rühmade vahel (juurde on lisatud ka alkohol ning tubakas, mida traditsiooniliselt loetakse toidukaupade hulka ning mis moodustavad meie andmetel toidukulutustest ligi 12%, vt joonised 98 ja 99.

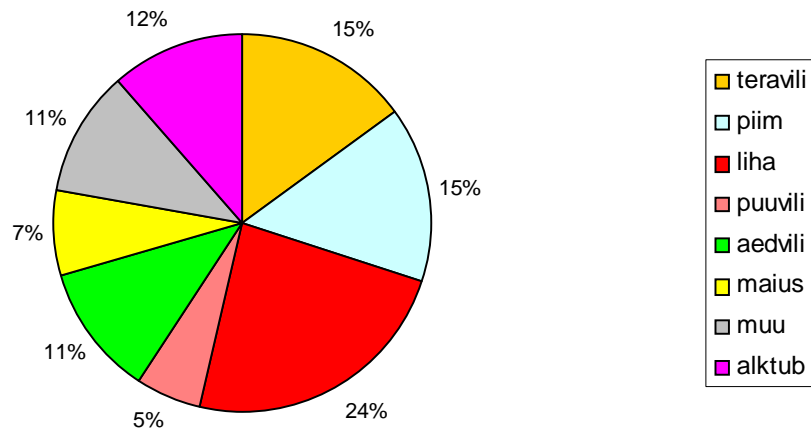
Näeme, et suurima osakaaluga (21% ja 24%) on toidukulutuste hulgas kulutused liha- ja vorstitoodetele. Sellele järgnevad piima- ja leivatooted. Piimatoodete hulgas (13% ja 15%) on ka kõik piimasaadused, kohupiim, juust, jogurt jne, samuti ka munad. Praktiliselt sama suur (14% ja 15%) on kulutus teraviljatoodetele, kus juhtival kohal on leib ja sai. Järgneb aedvili ja kartulid (12% ja 11%). Täpsustamata toiduainete rühm sisaldab kalatooteid (mille osakaal moodustab kõigist toidukulutustest ca 4%), samuti toiduõli, mittealkohoolseid jooke ja muid mujal märkimata toiduaineid (näiteks maitseained), sellele kulub keskmiselt 11% toidukulutustest. Suhkrule ja maiustustele kulub 7%, puuviljadele 5% kõigist toidukulutustest. Alkoholile ja tubakale kulub küsitluse andmetel 12% summaarsest toidu- ja alkoholikulust.

Toidukulutuste jagunemine toiduainete liikide järgi (riigi keskmine 1999)

Joonis 98

Toidukulutuste jagunemine toiduainete liikide järgi (riigi keskmine) 2000

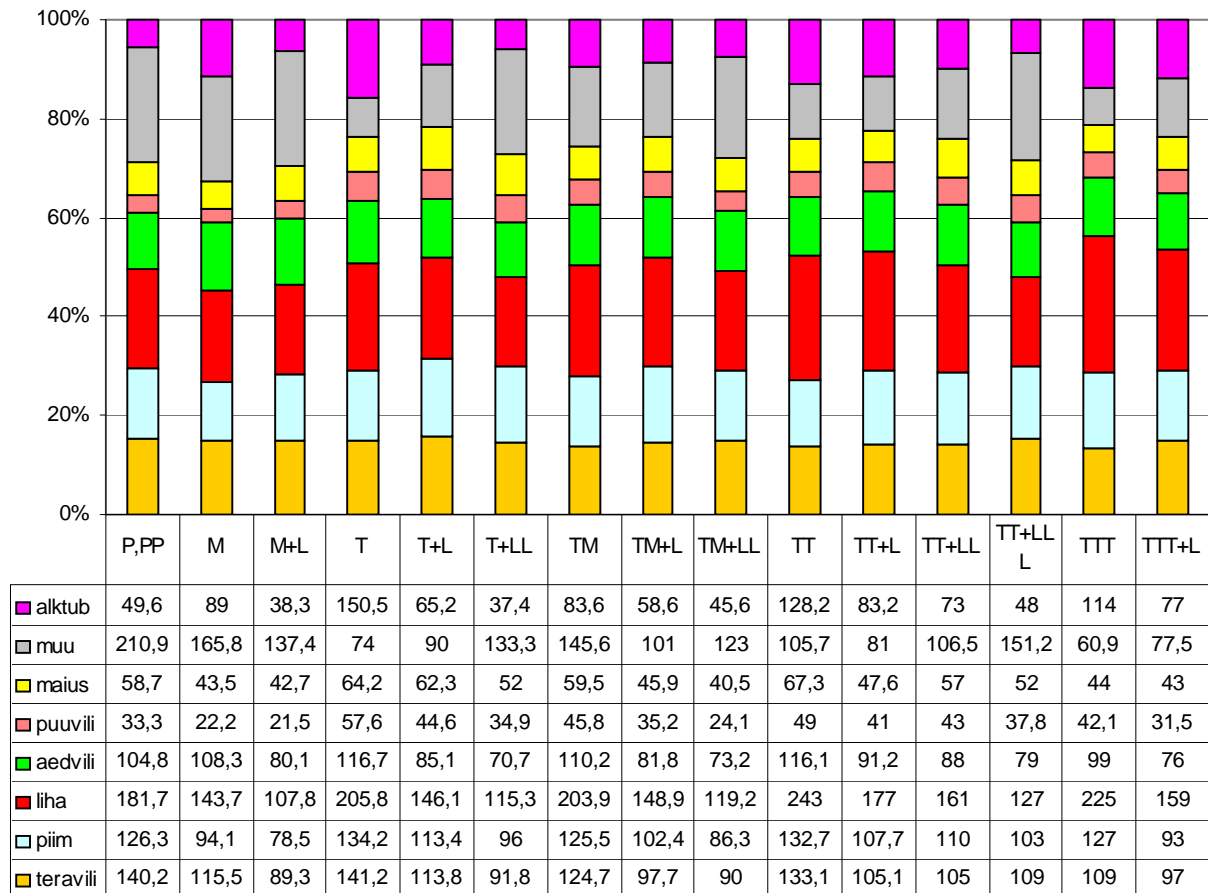
Joonis 99

Järgnevalt vaatleme toidukulutuste jagunemist perede kaupa.

3.3.2. Toidukulutuste jagunemine perede lõikes

Joonistel 100 ja 101 on esitatud toidukulutuste struktuur perede lõikes vastavalt aastail 1999 ja 2000. On tähelepanuväärne, et see struktuur on perede ja aastate lõikes üsna konstantne, peegeldades seega eestlaste väljakujunenud toitumistavasid.

**Toiduainekulutused peretasemel kroonides pereliikme kohta kuus
1999**

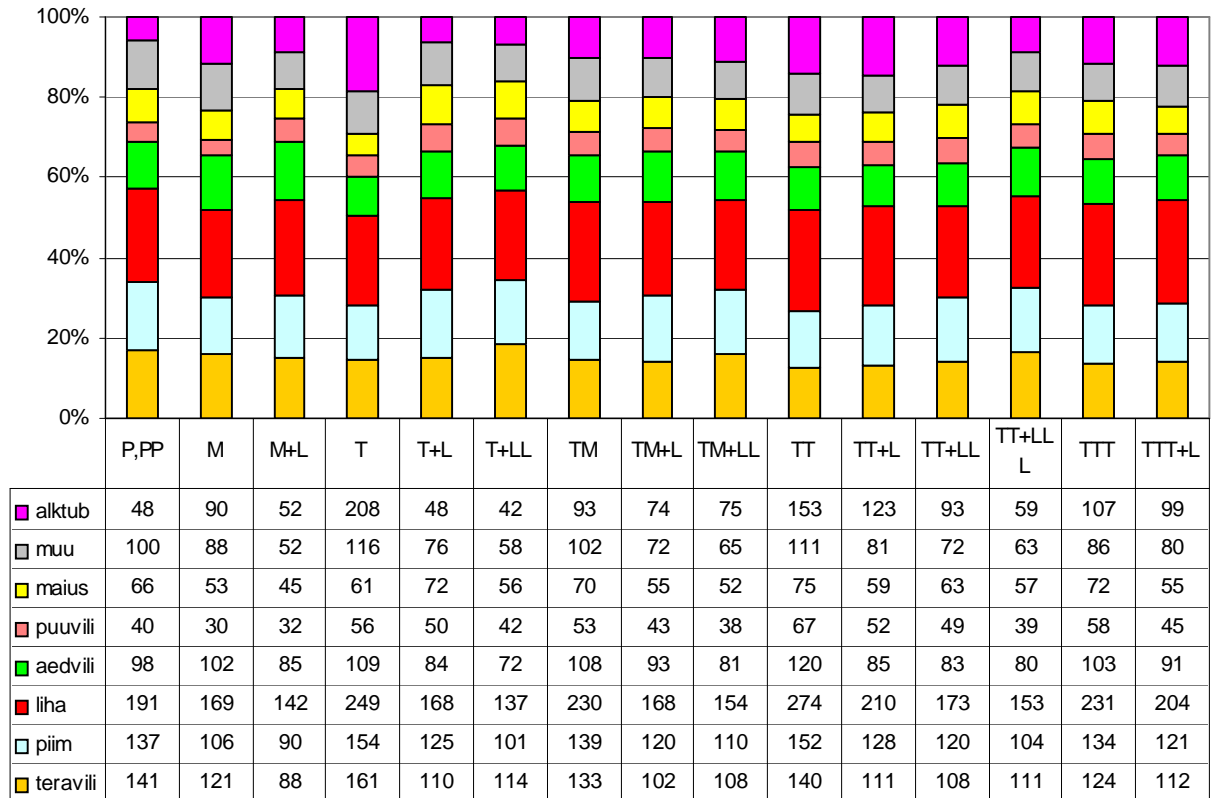

Joonis 100

Kõige suuremad erinevused on alkoholi ja tubaka kulutuste puhul, mille osakaal ulatub kuuest protsendist (pensionäri- ja lapsega üksikvanema pere) ligi 20%ni (üksiktöötaja pere).

Detailsemalt, arvestades toidu üksikkomponente peretasemete lõikes, analüüsime toidutarbimist ainult 2000. aasta andmetel.

**Toiduainekulutused peretasemel kroonides pereliikme kohta kuus
2000**

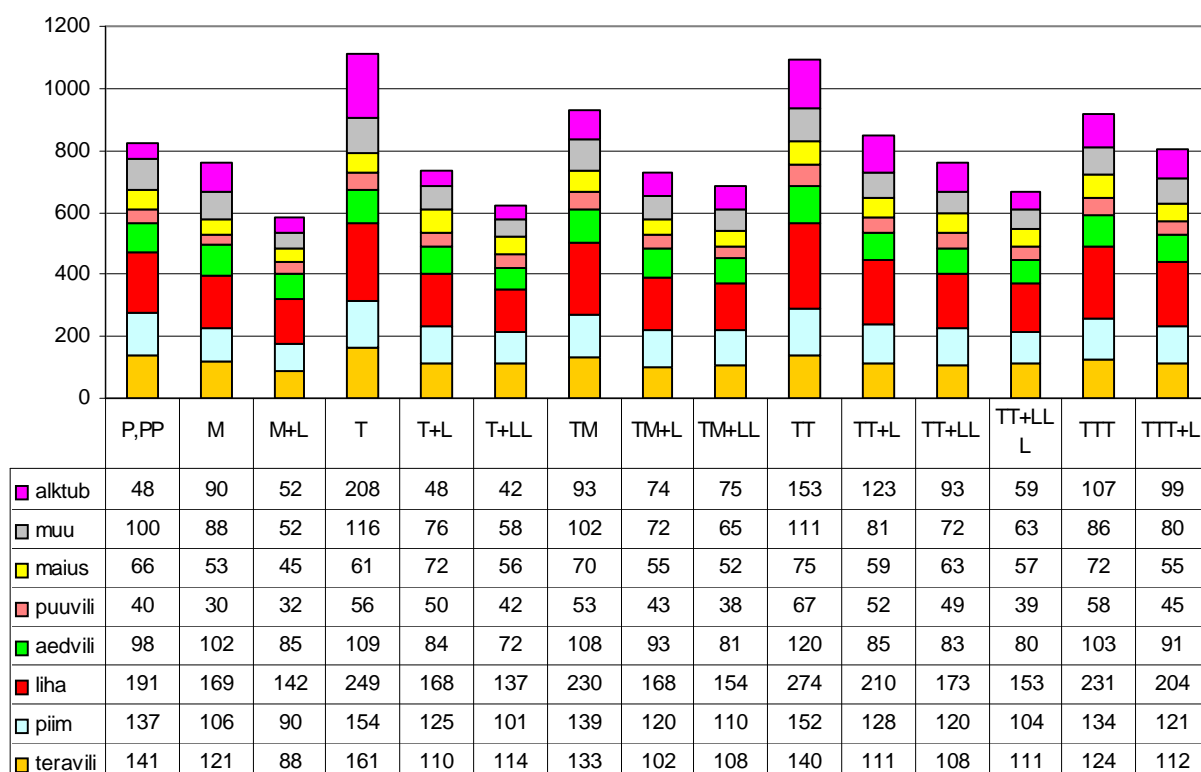

Joonis 101

**3.3.3. Kulutused üksikutele toidukomponentidele eritasemega peredes
2000 aasta andmetel**

Näeme jooniselt 102, et toidukulutused pereliikme kohta muutuvad peretasemete lõikes vähem kui kahekordselt, seega ei ilmne Eestis peretüüpide lõikes väga suuri toidulaua erinevusi. Kõige tugevamini on toidukulutuste üldsummaga korreleeritud kulutused lihakaubale: need pered, kus üldse toidule suhteliselt rohkem kulutatakse, on ka kulutused lihale ülejäänud peredest suuremad. Umbes samasugune on olukord ka piimakaubaga, seega ei ole piimatooted Eestis vaesemate elanikerühmade puhul lihatoodete asenduskaubaks. Ilmselt on siin põhjuseks tõsiasi, et piimatoodete hulgas on lisaks joogipiimale ning munadele ka suhteliselt kallid juust, kohupiim, jogurt jne. Teraviljatoodete, samuti kui ka lihatoodete tarbimine on olulises osas määratud täisealiste, eriti töötavate pereliikmete arvuga. Ükski toiduainete rühm ei ole selline, mida eelistatult tarbiksid lastega pered. Ilmselt on siin põhjuseks ka see, et iga toidukaupade rühma sees on hindade varieeruvus suur (näiteks kalade puhul räimest delikatesskaladeni, puuviljade puhul kodumaistest õuntest troopiliste puuviljadeni jne)

Toiduainekulutused peretasemel kroonides pereliikme kohta kuus

Joonis 102

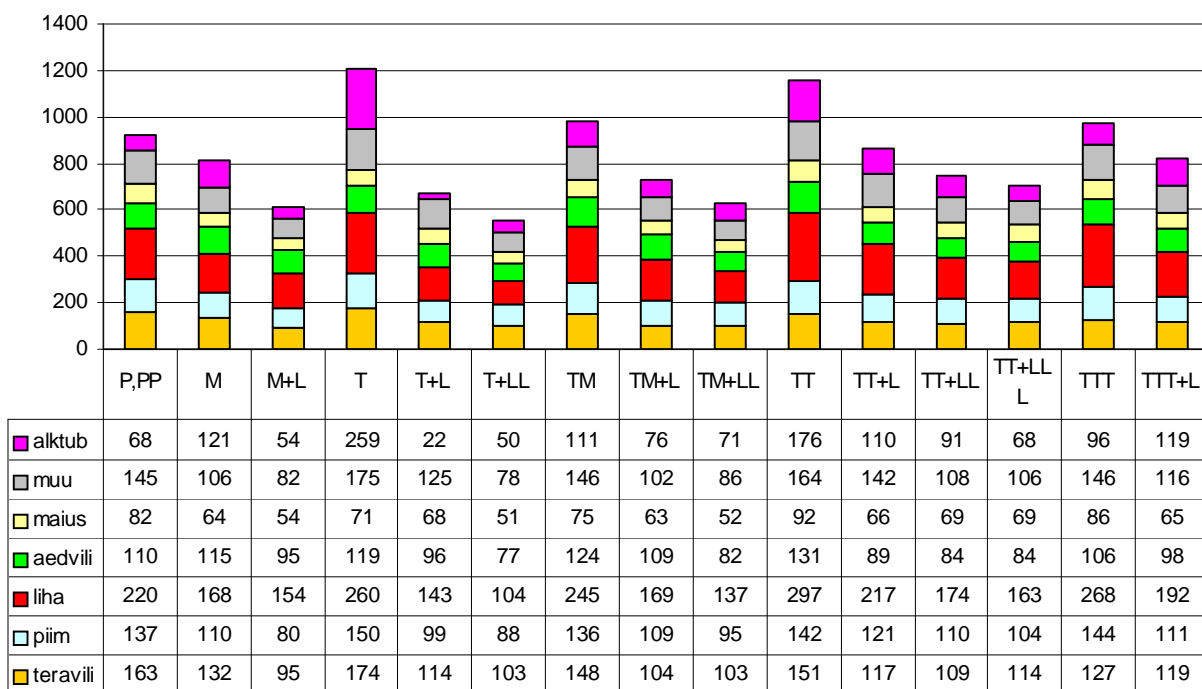
3.3.3.1. Toiduainekulutused maal

Võib oletada, et toiduainete tarbimine on maa- ja linnaperedes üsna erinev. Kontrollimaks seda hüpoteesi vaatleme kõigepealt toidukulutusi maal, vt joonis 103. Selgub, et perede toiduainekulutuste erinevused on suurimad liha tarbimise osas – erinevus on ligi kolmekordne. Samas teraviljatoodete, aedvilja ja piimatoodete keskmine tarbimine leibkonnatüüpide lõikes erineb üksteisest 1,7–1,8 korda, kusjuures kõigi toiduainete puhul on üldiselt kulutused suuremad neis leibkondades, kes üldse rohkem toidule kulutavad, seega erilist asendustarbimist ei ilmne.

3.3.3.2. Toiduainekulutused linnas

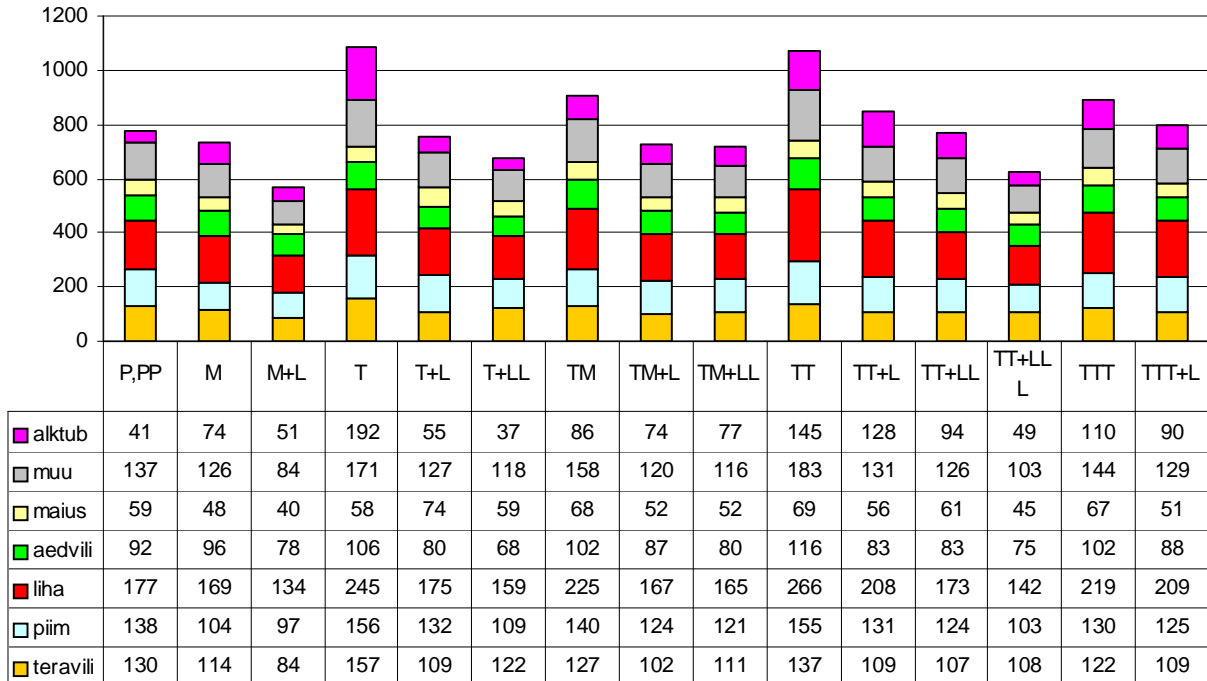
Toidukulutused linnas näitavad üldiselt üsna sarnast pilti võrreldes toidukulutustega maal, vt joonis 105. Ilmselt ei ole linlaste ja maainimeste toitumisharjumuste osas eriti suuri erinevusi, mis avalduksid perede keskmiste näitajate tasemel. Kontrollimaks seda hüpoteesi vaatleme võrdlevalt perede toidukulutusi linnas ja maal.

Toiduainekulutused peretasemetel kroonides pereliikme kohta kuus maal

Joonis 104

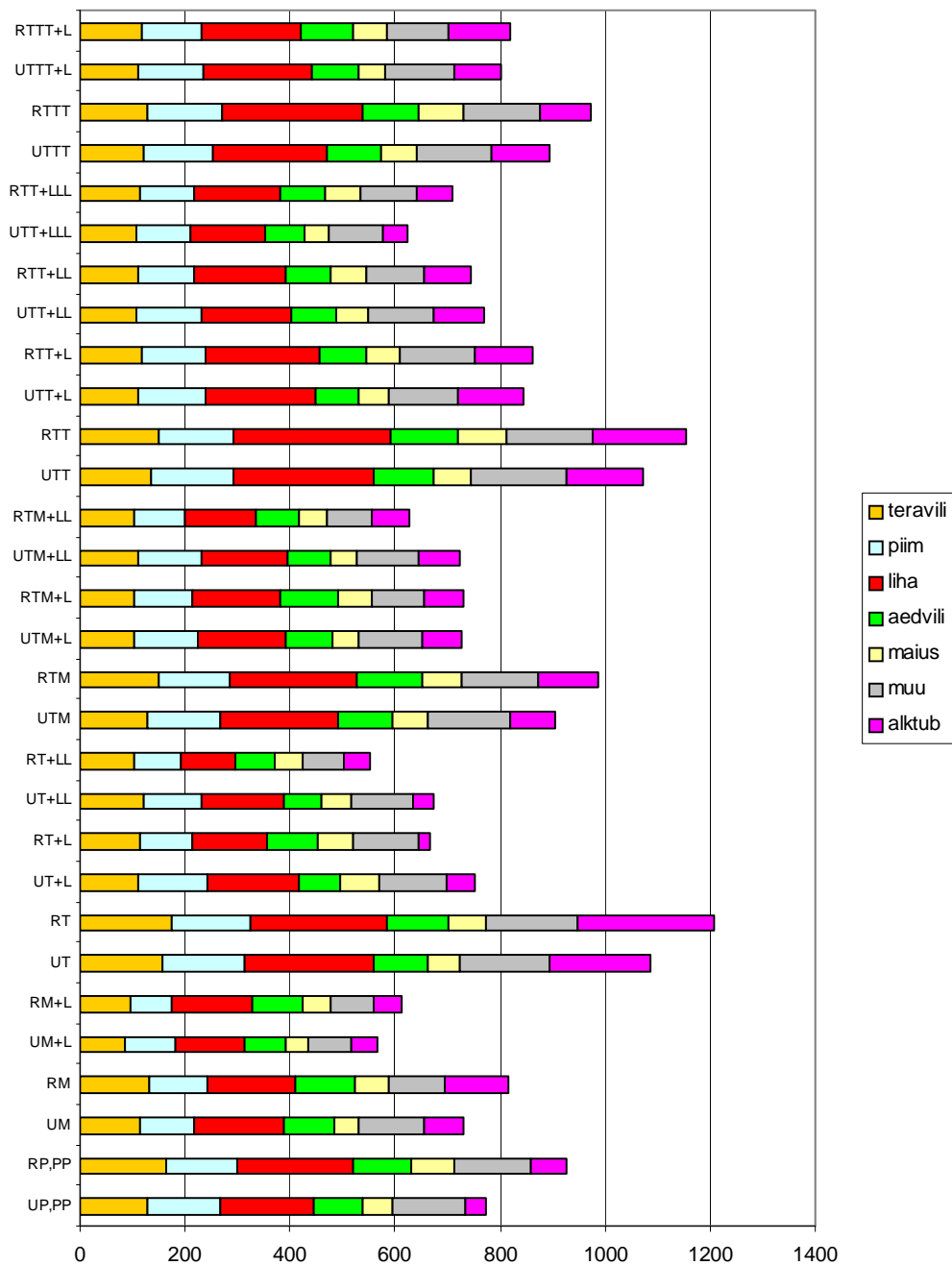
**Toiduainekulutused peretasemetel kroonides pereliikme kohta kuus
linnas**

Joonis 105

3.3.3.3. Linna- ja maaperede toidukulutuste võrdlus

Toidukulutused linna- ja maaperedes peretasemete järgi

Joonis 106

Näeme joonisel 106, et enamuse peretüüpide puhul on maaperede toidukulutused veidi suuremad kui linnas. Selle põhjuseks võib olla ühelt poolt maatööga seotud suurem

energiakulu (maal on oletatavasti füüsilise töö osakaal suurem kui linnas), teiselt poolt aga ka omatoodetud toiduainete veidi vabam tarbimine. Lisandub veel ka tõsiasi, et maal on eluasemekulutused väiksemad, selletõttu nähtavasti vabaneb suhteliselt madala kulutuste tasemega leibkondadel ressursse toidukulutuste suurendamiseks.

Mõnevõrra üllatuslikult on peretasemete vahelised erinevused maal pigem suuremad kui väiksemad võrreldes linnaga. Maal elab niihästi kõrgeima toidukulutuste tasemega peretüüp – see on üksik töötaja maal – kui ka väikseima toidukulutuste tasemega peretüüp – need on vähemalt kaht last kasvatavad üksiktöötajad. Esimesel peretüübil on toidukulutused 2,2 korda kõrgemal kui teisel. Üksik maatöötaja on tähelepanuväärne ka selle poolest, et tema kulutustes on alkoholil ja tubakal suurim osakaal: 21% toidu- ja alkoholikulutuste kogusummast. Kui võrrelda omavahel toidukulutusi ilma kulutusteta alkoholile, siis on suurimate kulutustega peretüübi ja väikseimate kulutustega peretüübi keskmiste suhe vaid 1,9-kordne.

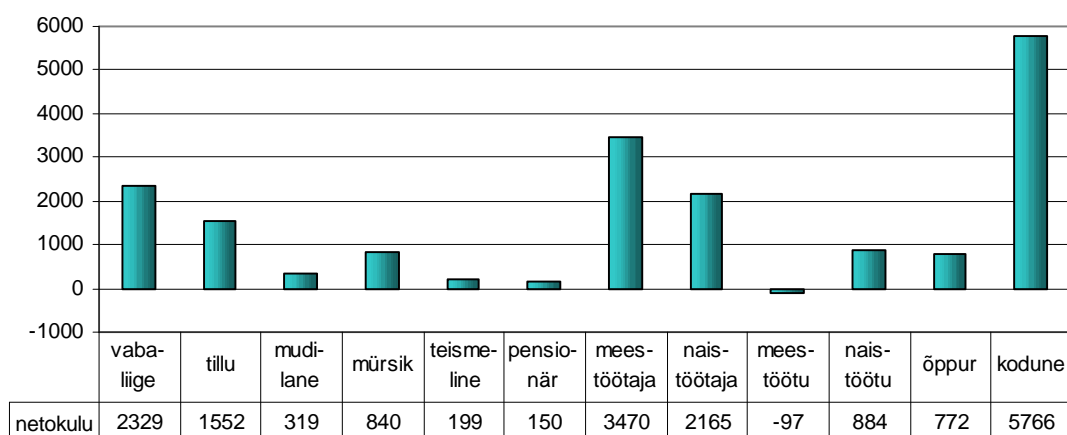
Kokkuvõttes järeldub siit, et toidukulutuste osas on linna ja maa erinevused üsna väikesed, kusjuures maal on toidukulutused mõne protsendi võrra kõrgemad. Ka toidukulutuste struktuur on niihästi leibkondade lõikes kui ka asulate lõikes küllaltki ühtlane. Kõige enam mõjutab toidukulutuste summat kulutus liha- ja vorstikaubale, mis on suurim neis peredes, kus üldine kulutuste tase on suurim. Suurima ja väikseima toidukulutuste summa pereliikme kohta erineb peretüüpide ja asulate lõikes veidi vähem kui 2 korda.

3.4. Kulutuste mudelid 2000. aasta andmete põhjal

Samuti kui tulude korral vaatleme ka kulutuste sõltuvust pere liikmetest, kasutades selleks regressioonimudeleid. Kõik mudelid on koostatud 2000. aasta andmete põhjal.

3.4.1. Netokulu mudel

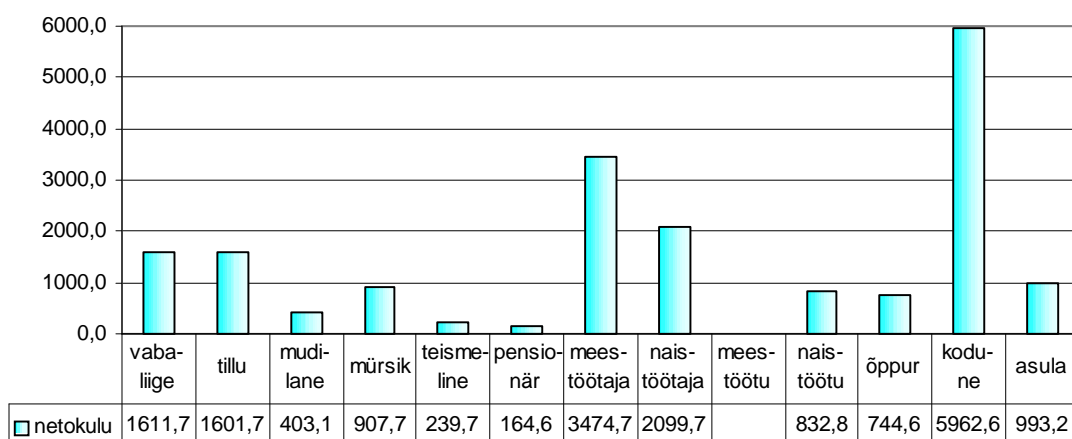
Netokulu mudel pereliikmete järgi

3.4.1.1. Mudeli kordajad

Joonis 107

Netokulu mudel pereliikmete järgi

Joonis 108

3.4.1.2. Mudelite sisuline tõlgendus

Selgitamiseks mudeleid, mille kordajad on esitatud vastavalt tabelites joonistel 107 ja 108, teeme järgmise arvestuse.

Jättes asulatüübi arvestamata saame pere netokulu baastasemeks keskmiselt 1600 krooni. Seda baastaset muudavad leibkonnaliikmed erineva suurusega keskmiste kulutuste arvel.

- Meestöötaja suurendab pere netokulu ligi 3500 krooni võrra kuus;
- Naistöötaja suurendab pere netokulu 2100 krooni võrra kuus;
- 0–2-aastane laps suurendab pere netokulu 1600 krooni võrra kuus;
- Vanemad lapsed ja pensionärid suurendavad pere kulutusi 150–900 krooni võrra;
- Kulutusi ei suurenda meestöötaja;
- Üllatuslikult suurendab kulutusi kõige rohkem – ligi 5000 krooni võrra – kodune isik. Võib vaid oletada, et koduseid pereliikmeid, kes ei ole töötud ega õppurid, on suhteliselt vähestes peredes, kus üldine kulutuste tase on ülejäänutega võrreldes suhteliselt kõrge.

Teine mudel arvestab ka asulatüüpi. Et asulatüübile (kodeeritud: maa – 0, linn – 1) vastab ligi tuhandekroonine regressioonikordaja, siis tähendab see, et maaperede puhul on baastasemeks vabaliige 1600 krooni, linnaperede puhul aga 2600 krooni. Pereliikmete mõjud on asulatüüpi arvestavas mudelis ligikaudu sama suured kui esimeseski mudelis.

3.4.1.3. Näited netotulu mudeli rakendamise kohta

Loomulikult on selline mudel kehtiv üksnes keskmiste tasemel, lisaks sellele tuleb selle mudeli tõlgendamisel arvestada üksikute argumentide koosmõjusid (näiteks on selge, et väike laps on peres alati koos emaga); koos pensionäriaga on peres kõige sagedamini teine pensionär ja suhteliselt harva on pensionäriperes lapsi jne. Siiski annab regressioonimudelite analüüs esmast teavet erinevate pereliikmete mõju kohta pere netokulutustesse.

Näide. Vaatleme kolme näidet ja arvutame kõigi esitatud perede jaoks keskmise netokulu.

Näide A. Linnapere, kus on kaks töötavat vanemat ja kaks kooliealist last (mürsikud).

Selle pere keskmine netokulu kuus on:

$$1612 + 993 + 3475 + 2100 + 2 \times 908 = 9996 \text{ krooni}$$

Näide B. Maapere, kus on töötu naine ja eelkooliealine laps (mudilane).

Selle pere keskmine netokulu kuus on:

$$1612 + 833 + 403 = 2848 \text{ krooni}$$

Näide C. Linnapere, kus on pensionär ja töötu mees.

Selle pere keskmine netokulu kuus on:

$$1612 + 993 + 165 + 0 = 2770 \text{ krooni}$$

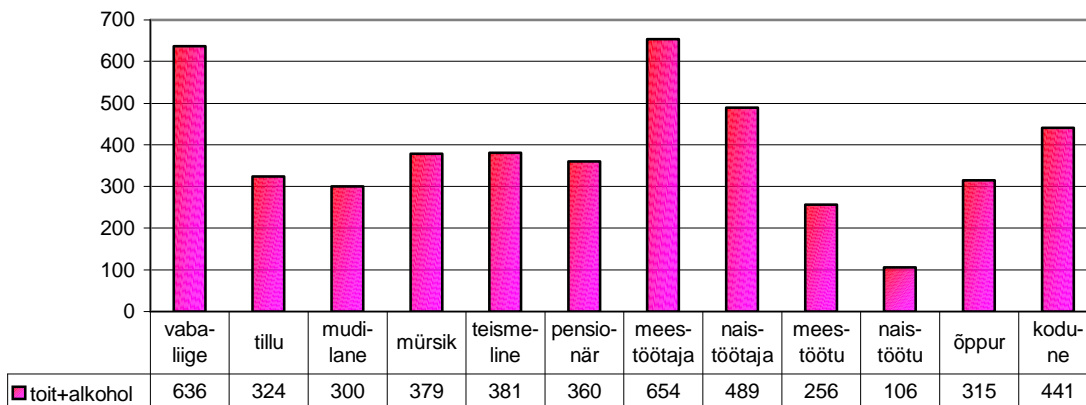
Vaatleme ka pereliikmete panuseid üksikute tulukomponentide korral.

3.4.2. Perede kulutused üksikute kulukomponentide kaupa

3.4.2.1. Toidukulutuste mudel

Vaatleme regressioonimudeleid kirjeldamiseks pere toidukulutusi (koos alkoholi ja tubakaga joonisel 109, ilma alkoholi ja tubakata joonisel 110). Et toidukulutuste erinevused linnas ja maal ei olnud kuigi suured, piirdume lihtsuse mõttes mudeliga, mis ei sisalda asulatiüpi. Näeme jooniselt 109, et baastasemele, mille suurus on üle 600 krooni, lisab kõige rohkem juurde meestöötaja, seega on tema kulutused toidule ja alkoholile keskmiselt üle 1300 krooni kuus. Naistöötaja lisab baastasemele 500 krooni, kodune üle 400 krooni ning erivanuses lapsed, õppurid ja pensionärid 300–400 krooni vahel. Neist veel vähem lisavad baastasemele juurde mees- ja naistöötu.

Toidukulu mudel pereliikmete järgi (koos alkoholi ja tubakaga)

Joonis 109

Arvutame taas näitena toidukulutused näidetes A – C kirjeldatud leibkondades.

Näide A. Toidukulu peres, kus on kaks töötavat vanemat ja kaks kooliealist last.

$$636 + 654 + 489 + 2 \times 379 = 2537 \text{ krooni}$$

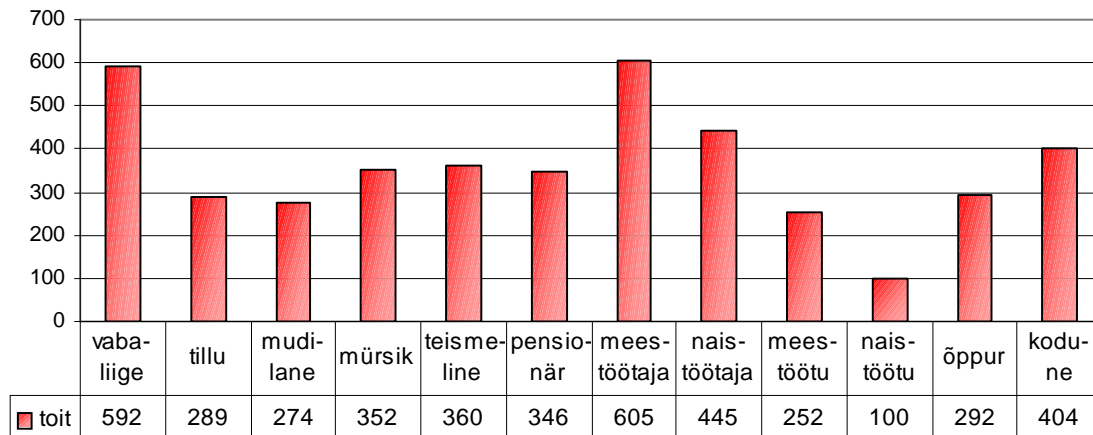
Näide B. Toidukulu peres, kus on töötu naine ja eelkooliealine laps.

$$636 + 300 + 106 = 1042 \text{ krooni}$$

Näide C. Toidukulu peres, kus on pensionär ja töötu mees.

$$636 + 360 + 256 = 1252 \text{ krooni}$$

Toidukulu mudel pereliikmete järgi (ilma alkoholita)

Joonis 110

Joonisel 110 on esitatud samasugune mudel, kusjuures erinevuseks on vaid see, et arvestatakse toidukulutusi ilma kulutusteta alkoholile ja tubakale.

Näide A. Toidukulu peres, kus on kaks töötavat vanemat ja kaks kooliealist last.

$$592 + 605 + 445 + 2 \times 360 = 2362 \text{ krooni}$$

Näide B. Toidukulu peres, kus on töötu naine ja eelkooliealine laps.

$$592 + 100 + 274 = 966 \text{ krooni}$$

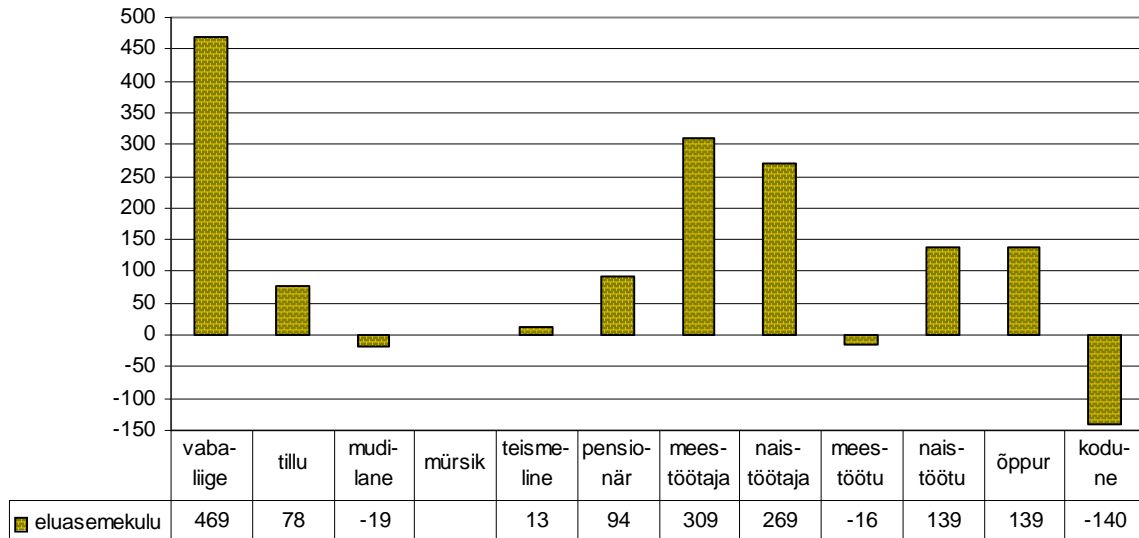
Näide C. Toidukulu peres, kus on pensionär ja töötu mees.

$$592 + 346 + 252 = 1190 \text{ krooni}$$

Käesoleva arvestuse järgi kulus esimesel perel alkoholile ja tubakale kuus keskmiselt 175 krooni, teisel perel 76 krooni ja kolmandal 62 krooni. Saadud erinevuse (esimese ja kolmanda pere vahel) põhjenduseks võiks olla oletus, et töötajad kasutavad kallimaid ja üldiselt legaalseid tubaka- ja alkoholitooteid, töötud aga odavamaid ja võimalik, et ka mittelegaalseid.

3.4.2.2. Eluasemekulutuste mudel

Eluasemekulu mudel pereliikmete järgi

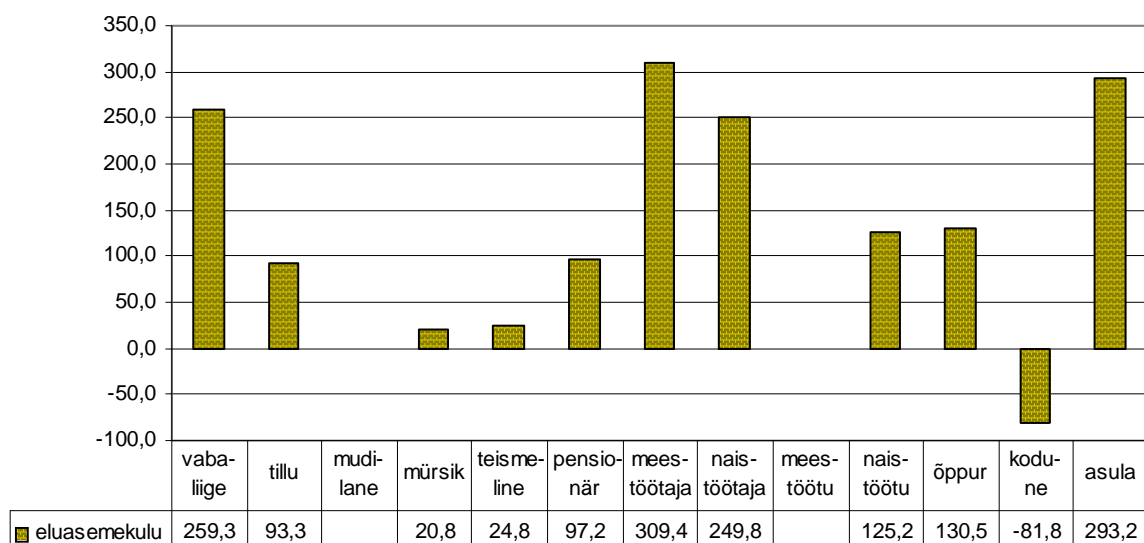

Joonis 111

Eluasemekulutuste mudelid on esitatud joonistel 111 ja 112 vastavalt asulat arvestamata ja seda arvestades

Esitatud mudelitest saame järeldada, et eluasemekulutuste baastase on kogu riigis tervikuna üle 450 krooni pereliikme kohta, sealjuures linnades 550 krooni ja maal 250 krooni. Baasmudelile lisandub iga töötava mehe kohta 300 ja iga töötava naise kohta 250 krooni. Iga pensionäri kohta lisandub 100 krooni, laste arvel aga leibkondade kulutused eluasemele praktiliselt ei muutu (mis ühtlasi tähendab, et laste jaoks on eluruumis suhteliselt vähe lisavõimalusi!). Veidi üle 100 krooni lisab baastasemele õppur ja naistöötu, seevastu meestöötu poolt lisanduv panus leibkonna eluasemekulutustesse on null ja koduse osa koguni negatiivne. See tähendab, et koduse leibkonnaliikme keskmine kulutus eluaseme peale on väiksem kui baastase.

Eluasemekulu mudel pereliikmete ja asulatüübi järgi (maa=0, linn=1)

Joonis 112

Arvutame näitena välja ka varem vaadeldud perede eluasemekulutused.

Näide A. Eluasemekulu linnaperes, kus on kaks töötavat vanemat ja kaks kooliealist last.

$$259 + 293 + 309 + 250 + 2 \times 21 = 1153 \text{ krooni}$$

Näide B. Eluasemekulu maaperes, kus on töötu naine ja eelkooliealine laps.

$$259 + 0 + 125 = 384 \text{ krooni}$$

Näide C. Eluasemekulu linnaperes, kus on pensionär ja töötu mees.

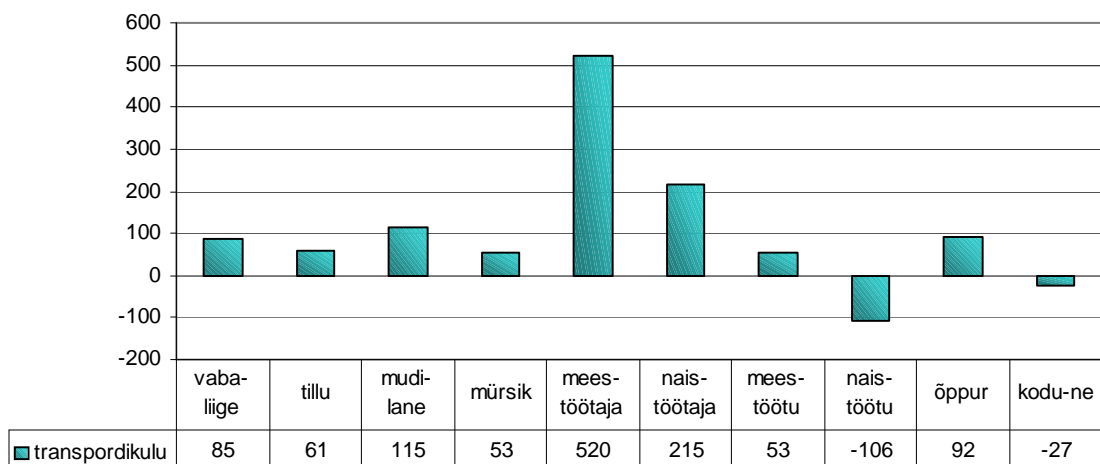
$$259 + 293 + 97 = 649 \text{ krooni}$$

3.4.2.3. Transpordikulutuste mudel

Transpordikulutuste mudelit pereliikmete järgi illustreerib joonis 113. Et transpordikulutused sõltuvad oluliselt asulatüübist, vaatleme ka täpsemat mudelit, mis sisaldab ka asulatüüpi, vt joonis 114. Näeme, et transpordikulutuste osas on määrav osakaal töötaval meesliikmel. Üle poole väiksem on naistöötaja osakaal, lastest on suhteliselt suure kaaluga transpordikulutuste suhtes koolieelikud. Naistöötajad aga vähendavad vabaliikmega määratud baastaset, pensionäride ja teismeliste (15–18) mõju on tühine, regressioonikordaja väärtus on null.

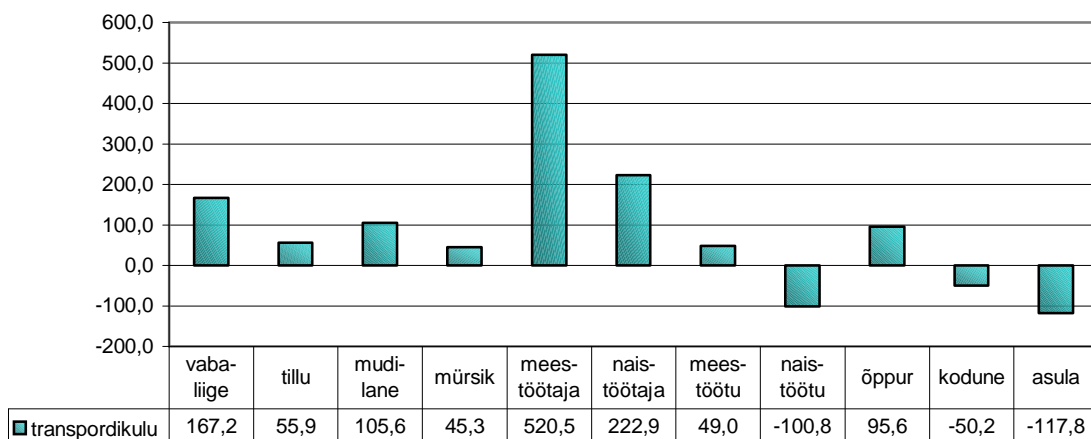
Asulatüüpi arvestavast mudelist näeme, et keskmiselt linnaperede jaoks on transpordikulutuste baastase alla 50 krooni, maaperedel aga ligi 120 krooni kuus. Muude pereliikmete vahekorrad jäävad mudelites ootuspäraselt samaks.

Transpordikulu mudel pereliikmete järgi

Joonis 113

Transpordikulu mudel pereliikmete ja asulatüübi järgi

Joonis 114

Näide A. Transpordikulu linnaperes, kus on kaks töötavat vanemat ja kaks kooliealist last.

$$167 - 118 + 521 + 223 + 2 \times 45 = 883 \text{ krooni}$$

Näide B. Transpordikulu maaperes, kus on töötü naine ja eelkooliealine laps.

$$167 + 106 - 101 = 172 \text{ krooni}$$

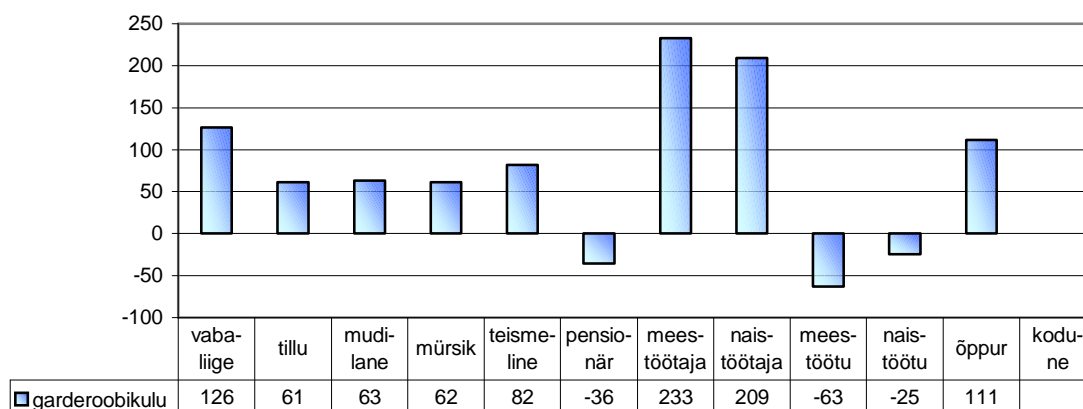
Näide C. Transpordikulu linnaperes, kus on pensionär ja töötü mees.

$$167 - 118 + 49 = 98 \text{ krooni}$$

3.4.2.4. Garderoobikulutuste mudel

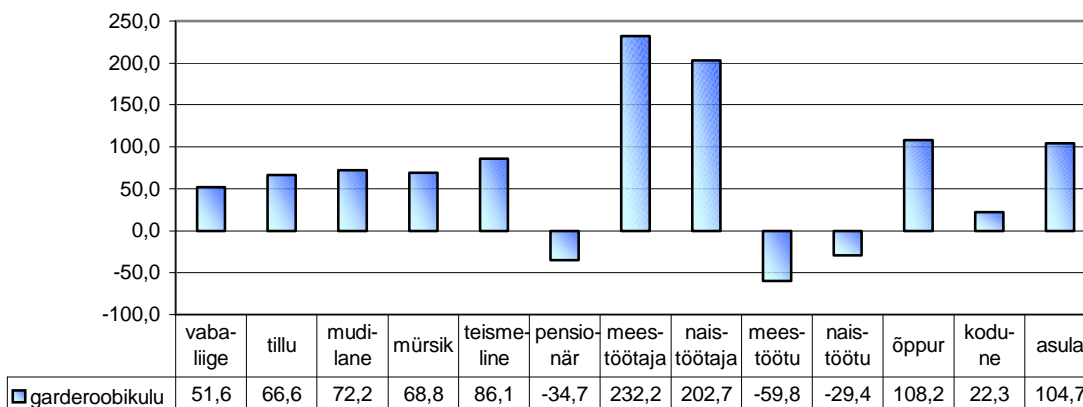
Kulutused garderoobikaupadele kuuluvad elutähtsate kulutuste hulka, mis väga oluliselt olenevad leibkonna struktuurist. Kõige olulisemad garderoobikaupade hankijad on taas töötav mees ja töötav naine, kuid ka igas eas lastele, eriti ka täisealiste õppuritele hangitakse garderoobikupu. Väiksed on aga pensionäride ja töötute rõiva- ja jalatsikulutused. Vaatleme garderoobikulutuste mudelit sõltuvalt leibkonna liikmetest ja asula tüübist, vt joonised 115 ja 116.

Rõivakulu mudel pereliikmete järgi

Joonis 115

Rõivakulu mudel pereliikmete ja asulatüübi järgi

Joonis 116

Garderoobikulutuste sõltuvust pere koosseisust demonstreerime samade näidete abil.

Näide A. Garderoobikulu linnaperes, kus on kaks töötavat vanemat ja kaks kooliealist last.

$$52 + 105 + 232 + 203 + 2 \times 69 = 729 \text{ krooni}$$

Näide B. Garderoobikulu maaperes, kus on töötu naine ja eelkooliealine laps.

$$52 + 72 - 29 = 95 \text{ krooni}$$

Näide C. Garderoobikulu linnaperes, kus on pensionär ja töötu mees.

$$52 + 105 - 35 - 60 = 62 \text{ krooni}$$

4. Vaesus erinevates leibkonnatüüpides

4.1. Vaesuse määratlus ja kihid

4.1.1. Erinevad vaesuse määratlused

Vaesus määratakse tavaliselt leibkonna jaoks, arvestades kas tema sissetulekute või kulutuste objektiivset suurust või ka leibkonna enesehinnangut.

Kui vaesuse aluseks on leibkonna enesehinnang, siis kõneldakse *subjektiivsest vaesusest*. Subjektiivse vaesushinnangu aluseks on leibkonna poolt standardiks loetav elatustase ning kuna see võib olla üsna erinev, ei ole ka erinevate leibkondade subjektiivsed vaesusehinnangud omavahel kooskõlas, samuti ei tarvitse leibkonna subjektiivne vaesushinnang vastata objektiivsetele vaesushinnangutele.

Objektiivseid vaesuse hinnanguid võib taas mitmeti jagada. Kui hinnangu aluseks on sissetulekud, siis kõneldakse *tuluvaesusest*, kui aga kulutused, siis on tegemist *kuluvaesusega*.

Üks olulisi vaesushinnangute liigendusi on jaotus *suhteliseks* ja *absoluutseks* vaesuseks. Mõlemal juhul määrab vaesuse teataval viisil määratud *vaesuspiir*, ning need leibkonnad, kelle puhul sissetulek (kulutused) jäävad allapoole vaesuspiiri, loetakse vaeseks. Erinevus on aga selles, et

- absoluutse vaesuse puhul määratakse vaesuspiiri mingite üldiste kaalutluste alusel ja see ei sõltu leibkondade tegelikust tarbimisest antud ajahetkel;
- suhtelise vaesuse puhul loetakse vaeseks need leibkonnad, kelle sissetulekute/ tarbimise tase on madalam teatud viisil antud populatsiooni sissetulekute jaotusega määratud näitajast.

Leibkondade vaesuse määramisel kasutatakse tavaliselt sissetulekute ja ka tarbimise arvestamisel *tarbimiskaale*. Käeolevas aruandes kasutame Eesti jaoks 1998. Aastal välja töötatud tarbimiskaale, mis on järgmised:

- esimese (täisealise) leibkonnaliikme puhul 1;
- kõigi järgmiste täisealiste leibkonnaliikmete puhul 0,8;
- kõigi laste puhul 0,8.

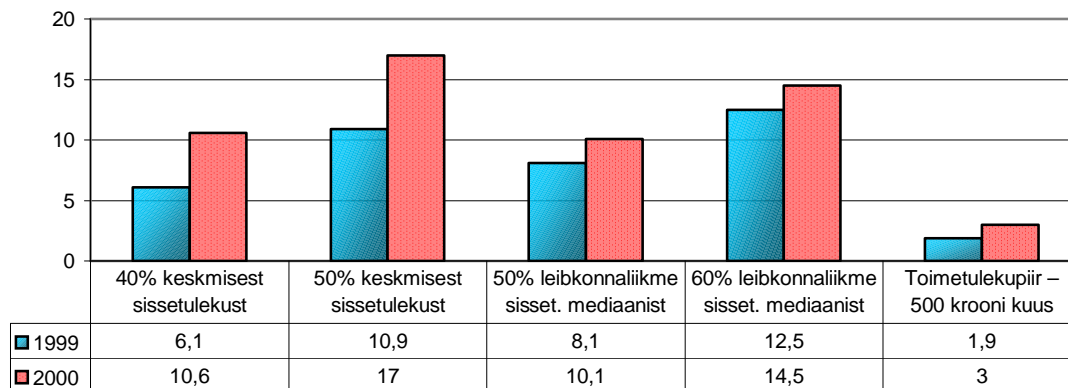
Niisuguseid tarbimiskaale tähistatakse lühidalt $[1:0,8:0,8]$.

4.1.2. Suhteline vaesus

Erinevate suhtelise vaesuse piiride järgi on vaeste arvu Eestis esitanud ESA Leibkonnauuringute sektor. Need andmed on esitatud ka alljärgnevas tabelis (allikas: Kogumik Leibkonna sissetulek ja kulutused, 1999, 2000, ESA, Tallinn).

Jooniselt 117 ilmneb, et kuigi leibkondade sissetulekud 2000. aastal võrreldes eelmise aastaga mõnevõrra suurenesid, on suhteliselt vaeseid leibkondi, isikuid ja lapsi eelmise aastaga võrreldes märgatavalt rohkem. Põhjuseks on siin leibkondade sissetulekute *erinevuse* suurenemine. On siiski alust arvata, et ESA leibkonnauuringute mõõtmismetoodika, mille korral iga leibkonna jaoks kasutatakse ainult ühe kuu andmeid, *ülehindab leibkondadevahelisi* erinevusi võrreldes paneeluuringutega, mille puhul kasutatakse terve aasta andmeid.

Leibkondade suhteline vaesus (protsentides) aastail 1999 ja 2000

Joonis 117

See ülehindamine ilmselt mõnevõrra suurenes 2000. aastal, mil vastavalt rahvusvaheliste ekspertide soovitudele loobuti leibkondade rotatsioonist (kordusküsitlemisest aasta jooksul).

4.1.3. Absoluutne vaesus

4.1.3.1. Absoluutse vaesuspiiri määramine Eesti jaoks

1998. aastal arutati Eesti jaoks välja ka absoluutne vaesuspiir, kasutades selleks mitmemõõtmelist absoluutse vaesuse näitajat, mis koosnes toidu-, eluaseme- ja elulaadi vaesusest. Vaesuspiir määrati vähimruutude meetodil nii, et sellest allapoole jäaksid need pered, kes on vähemalt kahe komponendi mõttes vaesed, kuid võimalikult mitte need, kes on vaesed ainult ühe komponendi järgi. Sel viisil saadi vaesuspiiriks 1250 krooni tarbimisühiku (esimese leibkonnaliikme) kohta. Järgmisteks aastateks on vaesuspiir arvatud, lähtudes tarbijahinnaindeksist, ning see oli 1999. aastal 1330 krooni tarbimisühiku kohta ning 2000. aastal 1428 krooni tarbimisühiku kohta.

4.1.3.2. Vaesuse kihid

Osutub, et inimeste jaotamine vaesteks ja mittevaesteks on liiga jäme, ning selletõttu võeti kasutusele kolm vaesuse kihti (millele loomulikul viisil lisandub neljas – mittevaesed. Vaesuskihid defineeriti vaesuspiiri abil alljärgnevalt:

- Otsene ehk *süvavaesus* – leibkonna sissetulek tarbimisühiku kohta on väiksem kui 80% vaesuspiirist. Niisugustel leibkondadel on puudus elamiseks otseselt vajalikest vahenditest, tihti jäävad nende toidukulutusedki allapoole minimaalse toidukorvi taset.
- *Toimetulekurisk* – leibkonna sissetulek tarbimisühiku kohta on vähemalt 80% vaesuspiirist, kuid ei ületa vaesuspiiri. Niisugustel leibkondadel napib vahendeid sotsiaalselt täisväärtusliku elu jaoks.

Nimetatud kaks kihti kokku moodustavad vaesed leibkonnad.

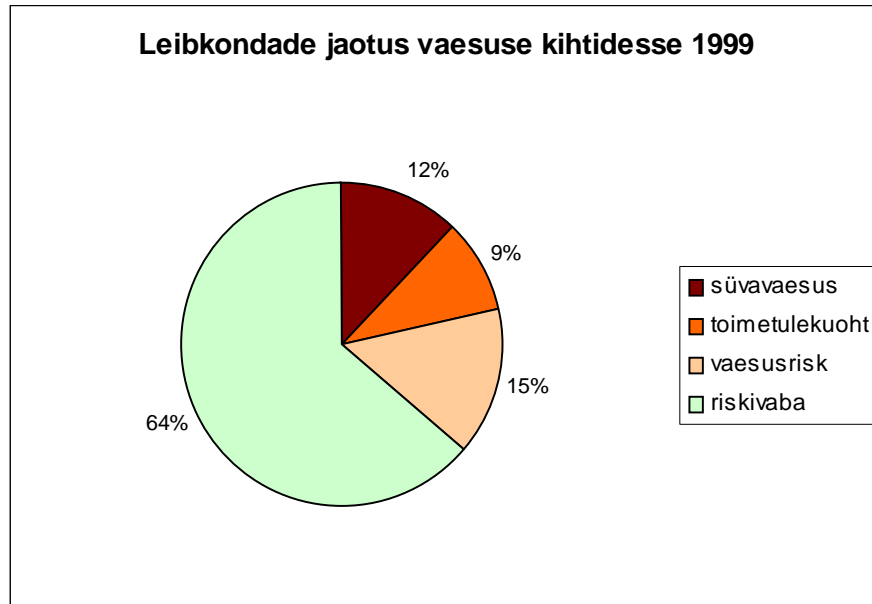
- *Vaesusrisk* – leibkonna sissetulek tarbimisühiku kohta ületab vaesuspiiri, kuid jääb allapoole 125% vaesuspiiri joont. Niisugused leibkonnad ei ela küll vaesuses, kuid nad on haavatavad selles mõttes, et neid ähvardab vaesus leibkonnaliikme töökaotuse, haiguse või

mõne muu ootamatu sündmuse korral. Reeglina puudub sellistel leibkondadel võimalus teha olulisi sääste või investeeringuid.

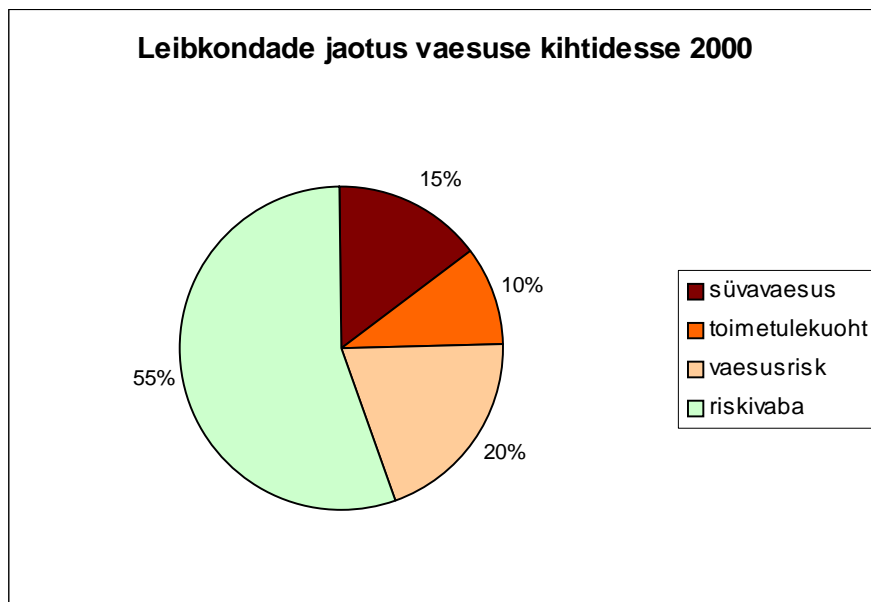
- Leibkonnad, kus sissetulek tarbimisühiku kohta ületab 125% vaesuspiiri joone, loetakse *riskivabadeks*.

4.1.4. Absoluutse vaesuse kihid Eestis 1999 ja 2000

Joonistel 118 ja 119 on esitatud Eesti leibkondade jaotus vaesuskihtidesse aastail 1999 ja 2000.

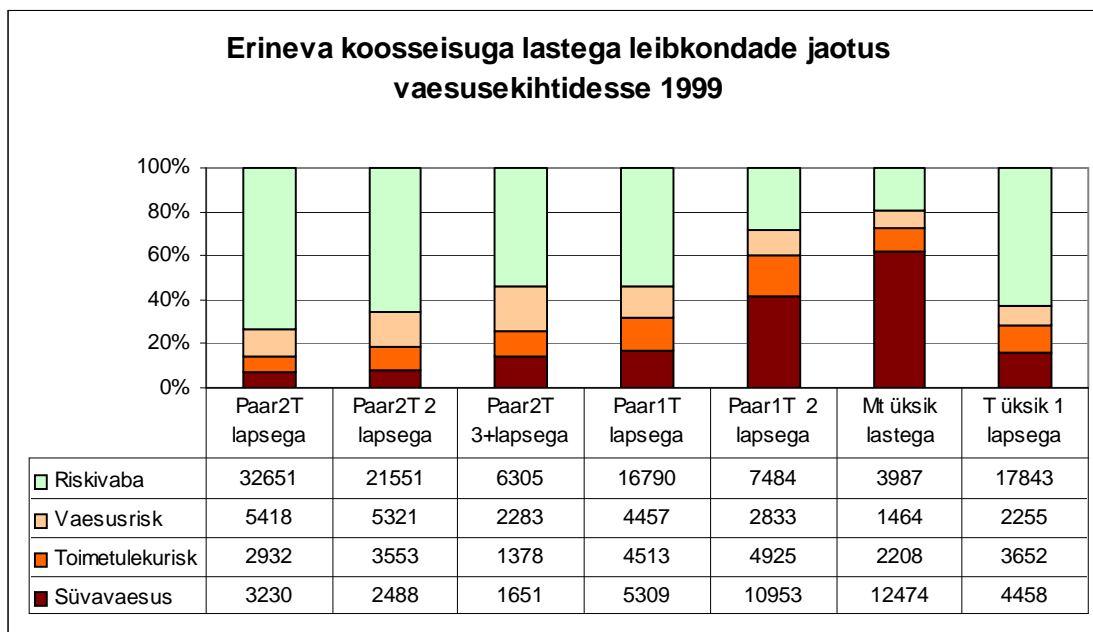
Joonis 118

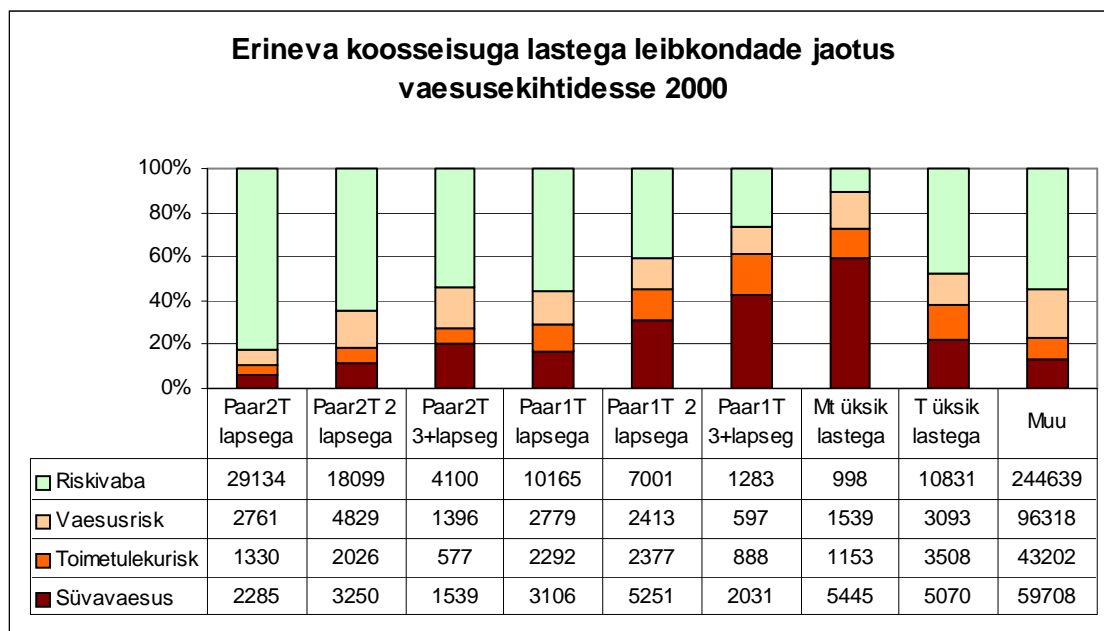
Joonis 119

4.2. Vaesuse jaotus vastavalt leibkonnatüüpidele. Lastega perede vaesus

4.2.1. Erinevatesse vaesuskihtidesse kuuluvate lastega perede arvukused 1999 ja 2000. aastal

Joonis 120

Joonis 121

Vaatleme eritüüpi lastega perede jaotust vaesuskihtidesse aastail 1999 ja 2000, vt jooniseid 120 ja 121:

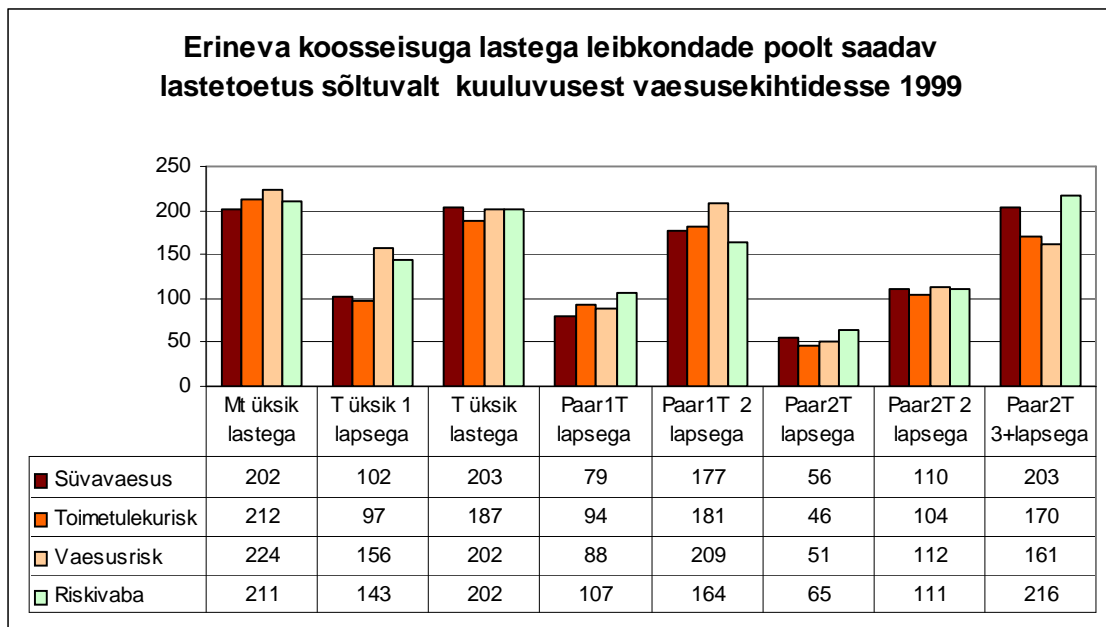
Esitatud joonised demonstreerivad ilmekalt, et hoolimata leibkondade sissetulekute üldisest tõusust ei ole lastega leibkondade vaesus vähenenud, vaid on pigem isegi suurenenud.

- Jätkuvalt elavad vaesuses lastega pered, kus ei ole ühtki töötajat, kuid samuti ka mitmelapselised pered, kus on ainult üks täisealine töötaja.
- Suurem osa lastega peredest, kus keegi ei tööta, elab süvavaesuses.
- Lastega mittetöötajate perede puhul on vaesus muutunud **kestvaks**, mis põhimõtteliselt toimib **vaesuse taastootmise** suunas.
- Joonistelt 120 ja 121 ilmneb, kuidas iga lisanduv laps suurendab pere ohtu langeda järgmisesse, madalamasse vaesuskihti.
- Langus on veel suurem, kui arvestada seda, et peale lapse sündi jääb tavaliselt koju ka lapse ema, st leibkonnale jääb ainult üks töötav liige. Seda arvestades iseloomustab nt perekonna olukorra dünaamikat teise lapse sünnil nihkumine jooniste 120 ja 121 esimesest tulbast viiendasse tulpa, mille tagajärjel mitmekordselt suureneb tõenäosus sattuda niihästi süvavaeste kui ka vaeste hulka ja ligi kahekordselt väheneb võimalus jääda riskivabade hulka.
- Veelgi tõsisemasse ohtu seab leibkonna kolmanda lapse sünd (vt nihet teisest tulbast kuuendasse). Isegi mõlemad töötava vanemaga lasterikastest peredest on riskivabu napilt üle poole.

Ekslik oleks arvata, et süvavaesuses on ainult üksikvanemate ja töötute pered: 2000. aastal oli süvavaeste seas 7000 kahe töötava vanemaga lastega peret, 10 000 kahe vanemaga peret, kus üks vanem töötas, 5000 töötava üksikvanema peret ja üle 5000 lastega töötu pere.

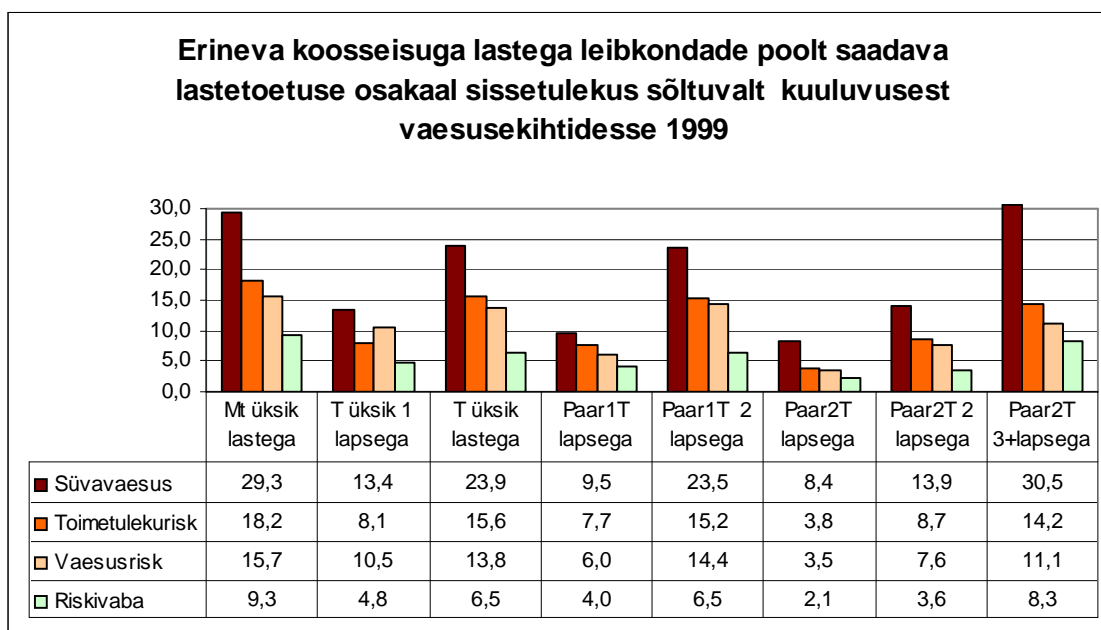
4.2.2. Lastetoetuste suurus ja osakaal erinevate peretüüpide ja vaesuskihtide puhul.

Lastetoetusi on analüüsitud 1999. aasta andmetel, vt joonis 122. Et lastetoetused ei ole vahepeal oluliselt suurenenud, on andmed olulisel määral üldistatavad ka 2000. aasta jaoks.

Joonis 122

Esitatud jooniselt ilmneb, et lastetoetused moodustavad leibkonna sissetulekust leibkonna liikme kohta sõltuvalt leibkonna tüübist 50 – 200 krooni, kusjuures üldiselt selle näitaja suurus ei sõltu vaesuskihist, küll aga sõltub loomulikult laste ja ka täiskasvanute arvust peres. Järgmisel, sama struktuuriga joonisel demonstreerime aga seda, kui suure osa leibkonna sissetulekust lastetoetused moodustavad.

Joonis 123

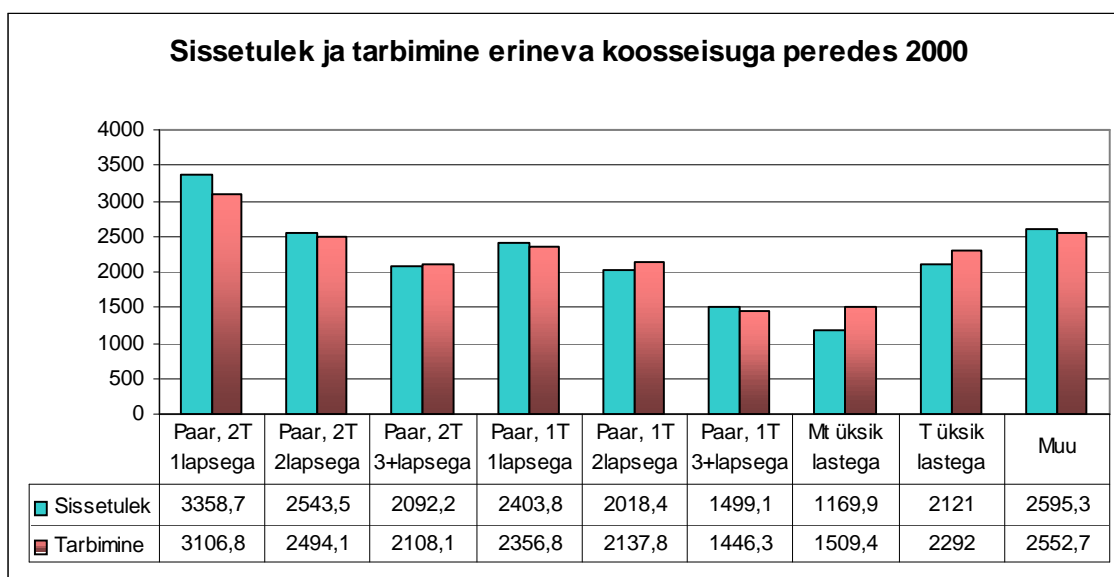
Jooniselt 123 ilmneb, et on leibkonnatüüpe, kus lastetoetus moodustab kuni kolmandiku leibkonna sissetulekust: need on süvavaesed mittetöötajate leibkonnad ja lasterikkad leibkonnad. Teiste süvavaeste leibkondade puhul on lastetoetuse osakaal leibkonna sissetulekutes 10–20%. Enamuses vaestest, toimetulekuriskiga peredest moodustab lastetoetus kuni 15% pere sissetulekust. Ligikaudu sama on olukord ka vaesusriskiga peredes, riskivabade perede sissetulekus jääb lastetoetuse osakaal alla 10% taset.

4.3. Erinevatesse vaesusekihtidesse eritüüpi perede sissetulekud ja tarbimine

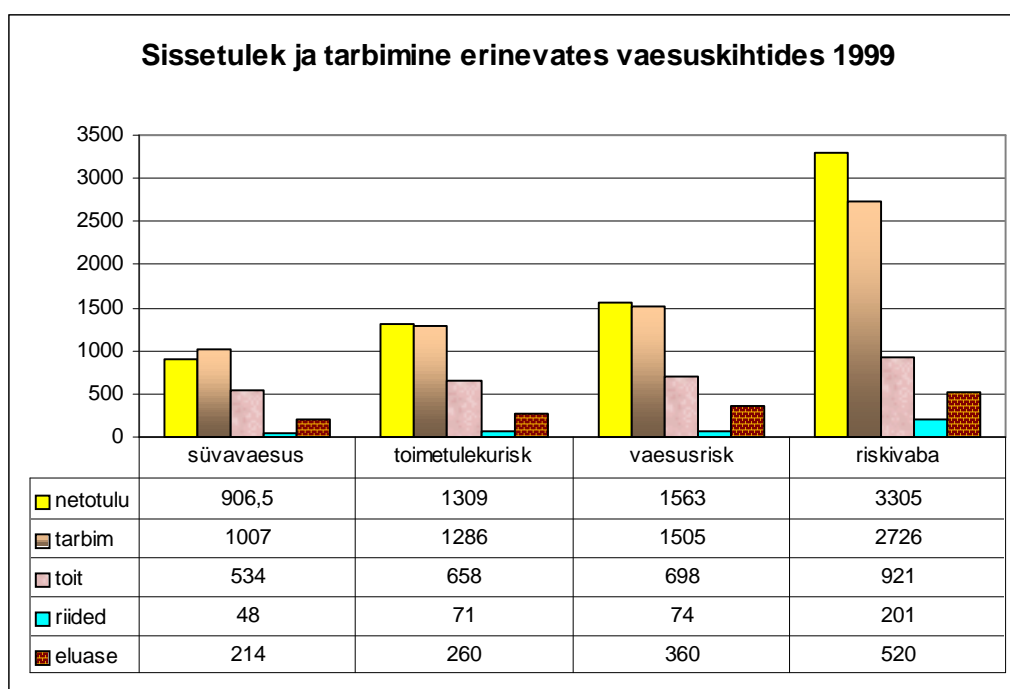
4.3.1. Sissetulek ja tarbimine eritüüpi peredes

Joonisel 124 on esitatud sissetulekute ja tarbimiste vahetõrke erinevates lastega peredes 2000. aasta andmetel. Ilmneb kaks tõsiasja:

- Niihästi sissetulekute kui ka tarbimise tase on erinevates lastega perede tüüpides üsna erinev, kuid üldjuhul on tarbimine üsna hästi kooskõlas sissetulekuga.
- Tarbimine ületab sissetulekuid eeskätt riskiperedes: üksikvanema ja mittetöötajate leibkondades, samuti ka lasterikastes peredes.

Joonis 124

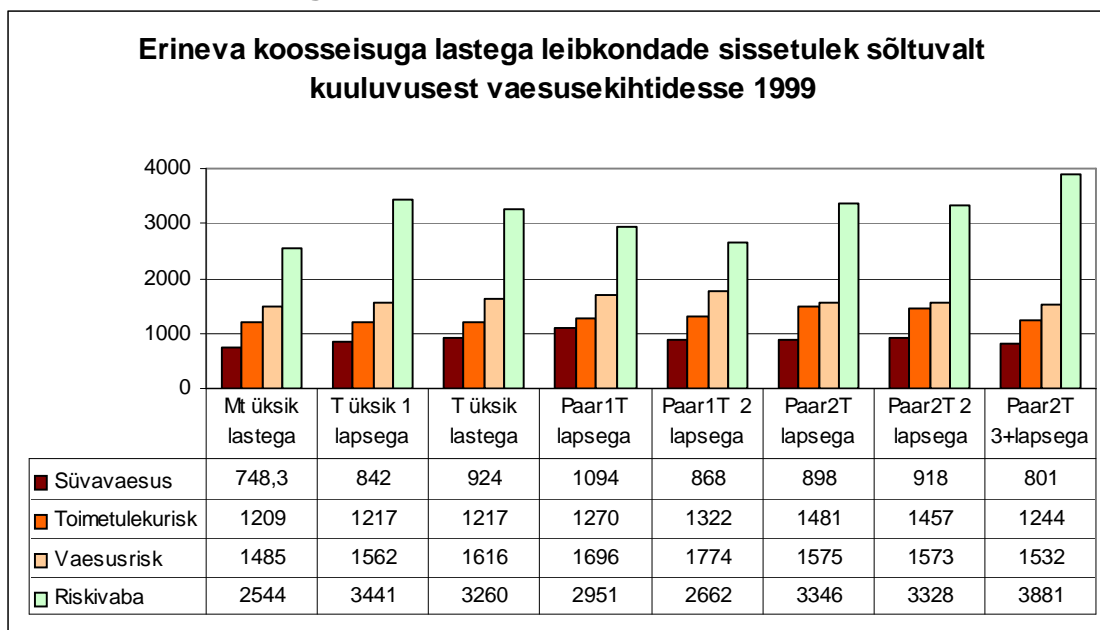

Joonis 125

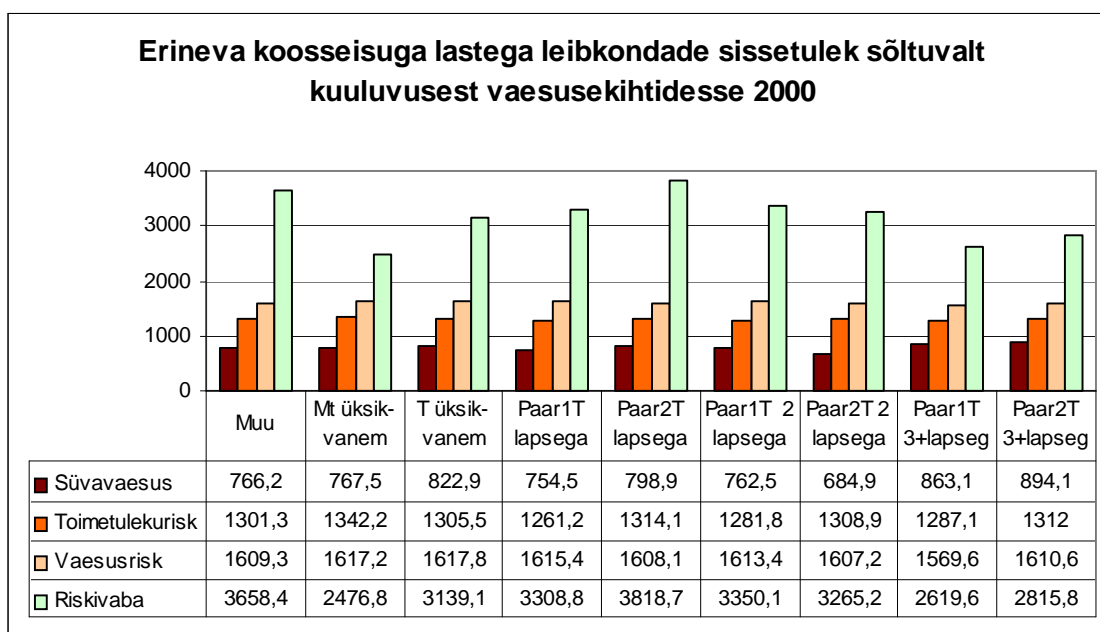
Joonisel 125 on näidatud sissetulekute ja tarbimise vahekorda sõltuvalt vaesuse kihtidest. Selgub, et nimelt süvavaesed pered ei tule oma eelarves ots-otsaga kokku, kõigisse teistesse vaesuskihtidesse kuuluvad pered suudavad keskmiselt hoida tarbimise sissetulekute tasemel (mis muidugi ei välista kihisisesid erisusi). Joonisel 125 on näidatud ka tarbimiskulutuste jaotus vastavalt vaesuskihtidele. Siit selgub, et kõige vähem erineb vaesuskihtide lõikes toidutarbimine: keskmiselt alla kahe korra. Üle kahe korra erinevad eluasemekulutused (mis

näitab tegelikult eluasemete valikuvõimaluste nappust), seevastu aga kulutused garderoobikaupadele erinevad vaesuskihtide lõikes üle nelja korra.

4.3.2. Eritüüpi lastega perede sissetulekud vaesusklihtide lõikes

Joonis 126

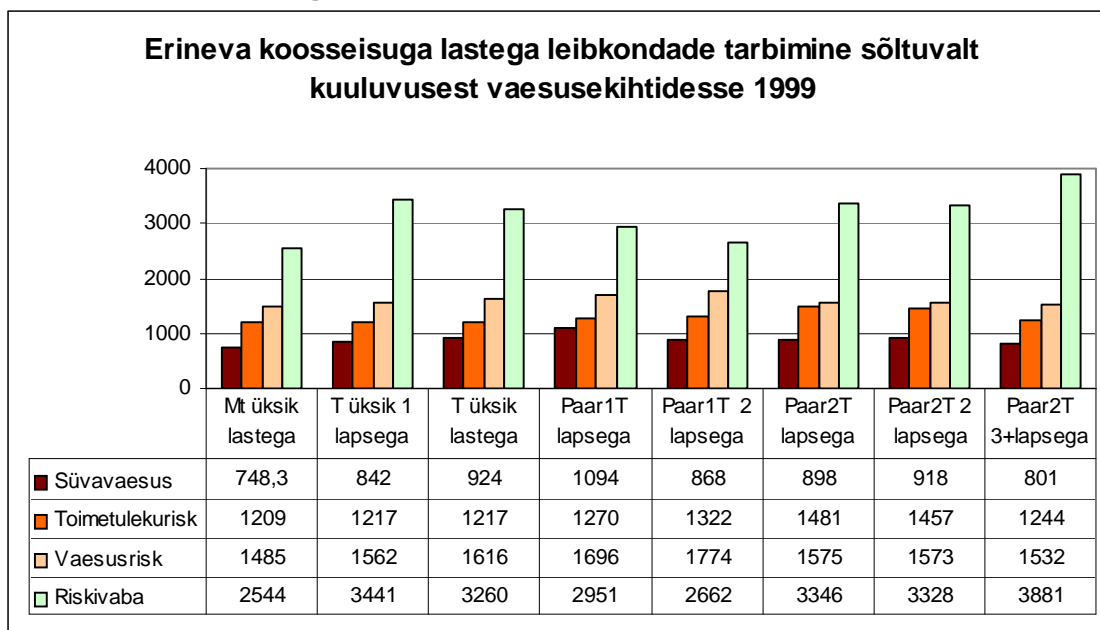

Joonis 127

Joonised 126 ja 127 näitavad vaesuse *sügavust* eriti süvavaeste peredes: enamuses neist ulatuvad sissetulekud vaid 70%ni süvavaesuse piirist.

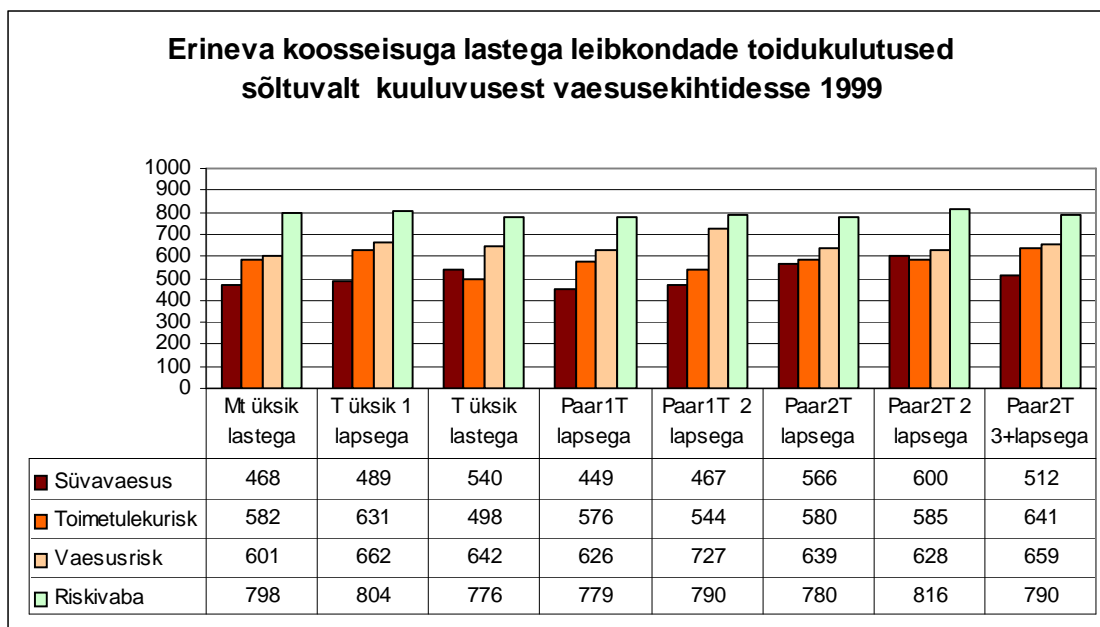
Kui toimetulekuriskis ja vaesusriskis perede sissetulekud leibkonnaliikme kohta on suhteliselt ühesugused, siis riskivabade perede sissetulekutest ulatuvad lasteta riskivabade perede sissetulekute keskmise tasemeni vaid kahe töötaja ja ühe lapsega riskivaba pere sissetulekud.

4.3.3. Eritüüpi lastega perede tarbimine vaesuskihtide lõikes

Joonis 128

Joonisel 128 on esitatud eritüüpi lastega perede tarbimine sõltuvalt vaesuskihtidest. Et tarbimine on määratud sissetulekuga, on ka joonised 126 ja 128 väga sarnased.

Joonis 129

Joonisel 129 on näidatud toidukulutuste absoluutseid suurusi sõltuvalt vaesuskihtides. Nende analüüs näitab, et enamusel juhtudest muutuvad toidukulutused vastavalt leibkondade vaesustasemele, st et vaesemates kihtides hoitakse toidukulutusi teadlikult kokku. Suhteliselt ühesugused kulutused eritüüpi leibkondades näitavad toitumisharjumuste suurt sarnasust.

Lisa

Lisas esitatakse antud teemal kirjutatud artiklid, mis on kas avaldatud või avaldamisel.